

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

GINTARĖ DAMIJONAITIENĖ
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

**KAI KURIŲ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ KRAŠTO APSAUGOS TARNYBAI
BAUDŽIAMIEJI TEISINIAI ASPEKTAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas–

Dr. Pavelas Kujalis

Vilnius, 2024

TURINYS

IVADAS.....	3
1. NUSIKALTIMŲ IR BAUDŽIAMŲJŲ NUSIŽENGIMŲ KRAŠTO APSAUGOS TARNYBAI ISTORINĖ APŽVALGA IR CHARAKTERISTIKA.....	8
1.1. Teismų praktika bylose, susijusiose su karinės tarnybos vengimu, 1919-1940 m. laikotarpiu	9
2. NUSIKALTIMO VENGIMAS ATLIKTI KARO TARNYBĄ SUDĖTIES OBJEKTYVIŲJŲ IR SUBJEKTYVIŲJŲ POŽYMIŲ BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS IR TEISMŲ PRAKTIKA	12
2.1. Objektyvieji nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą sudėties požymiai	12
2.1.1. Nusikaltimo Vengimas atlikti karo tarnybą objektas	13
2.1.2. Nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą būdai.....	16
2.1.3. Nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą subjektas.....	32
2.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą požymiai.....	38
2.2.1. Pakaltinamumas	39
2.2.2. Kaltės forma kaip subjektyvusis nusikalstamos veikos vengimas karo tarnybos sudėties požymis	40
2.3. Nusikalstamą veiką <i>Vengimas atlikti karo tarnybą</i> kvalifikuojantys požymiai	41
2.3.1 Vengimas karo tarnybos įvykdytas karo padėties metu	42
2.3.2 Vengimas karo tarnybos įvykdytas atliekant kovos užduotį	43
2.3.3 Dėl vengimo karo tarnybos atsirado sunkių padarinių	45
2.4. Drausminės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo problematika, esant „ <i>kitokios apgaulės</i> “ požymiui.....	45
3. SAVAVALIŠKO PASIŠALINIMO NUSIKALTIMO SUDĖTIES OBJEKTYVIŲJŲ IR SUBJEKTYVIŲJŲ POŽYMIŲ BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS IR TEISMŲ PRAKTIKA	49
3.1. Objektyvieji nusikalstamos veikos Savavališkas pasišalinimas sudėties požymiai	49
3.1.1. Nusikaltimo Savavališkas pasišalinimas objektas.....	Error! Bookmark not defined.
3.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos Savavališkas pasišalinimas sudėties požymiai	54
4. DEZERTYRAVIMO NUSIKALTIMO SUDĖTIES OBJEKTYVIŲJŲ IR SUBJEKTYVIŲJŲ POŽYMIŲ BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS IR TEISMŲ PRAKTIKA	57
4.1. Objektyvieji nusikalstamos veikos Dezertyravimas sudėties požymiai	58
4.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos Dezertyravimas sudėties požymiai	63
4.2.1. Nusikalstamos veikos Dezertyravimas subjektas, kuris netinkamas karo tarnybai.....	65
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	688
LITERATŪROS SĄRAŠAS	711
ANOTACIJA	755
ABSTRACT	766
SANTRAUKA.....	777
SUMMARY	788

IVADAS

Šiame darbe pasirinkta nagrinėti tris nusikalstamas veikas Krašto apsaugos tarnybai iš Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XLVI skyriaus „Vengimas atlikti karo tarnybą“, „Savavališkas pasišalinimas“ ir „Dezertyravimas“. Pasirinkimą lėmė, tai, kad šios nusikalstamos veikos yra dažniausiai pasitaikančios Krašto apsaugos tarnyboje, o karių darančių šias nusikalstamas veikas tikslas dažniausiai būna tas pats – išvengti karo tarnybos atlikimo ir tai šias tris nusikalstamas veikas daro panašias viena į kitą. Taip pat svarbu paminėti, kad šių nusikalstamų veikų požymių aspektai kelia daugiausiai kvalifikavimo problemų, t. y. iš teismų sprendimų matyti, kad teismai skirtingai aiškina šių nusikaltimų objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius. Darbe taip pat bus nagrinėjama drausminės ir baudžiamosios atsakomybės atskaitymo problematika, esant „*kitokios apgaulės*“ požymiui.

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai normų turinys liko nepakeistas nuo 1961 m., kai galiojo 1961 metų baudžiamasis kodeksas.

Kadangi visų šiame darbe nagrinėjamų nusikalstamų veikų subjektas yra tas pats, todėl jis bus išnagrinėtas prie nusikalstamos veikos „Vengimas atlikti karo tarnybą“ ir nagrinėjant kitas nusikalstamas veikas jis nebus nagrinėjamas, taip pat nusikalstamų veikų „Savavališkas pasišalinimas“ ir „Dezertyravimas“ objektas yra vienodas, todėl jis nebus nagrinėjamas prie nusikalstamos veikos „Dezertyravimas“ sudėties.

Tiriama problema. Darbe nagrinėjami aukščiau minėtų nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai baudžiamieji teisiniai aspektai, kvalifikavimo teorinės ir praktinės problemos. Tiriama šių nusikalstamų veikų sudėčių požymių problematika, drausminės ir baudžiamosios atsakomybės už nagrinėjamą pavojingą veiką konkurencijos problema. Tiriant šią problemą, būtina atsakyti, kokia yra nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai normų paskirtis, kodėl yra svarbu jas teisingai taikyti, kokios yra šių normų teisės taikymo veikloje kliūtys. Taip pat reikia numatyti, kaip galima būtų pašalinti šiuo metu egzistuojančias teisės spragas ir užtikrinti sklandų ir efektyvų šių normų taikymą,

Baigiamojo darbo aktualumas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XLVI skyrius yra skirtas nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams Krašto apsaugos tarnybai, tačiau moksliniai tyrimai nepalietė ir nenagrinėjo šios tematikos ir su ja susijusios problematikos, šių nusikalstamų veikų baudžiamieji teisiniai aspektai nėra išsamiai analizuoti teoretikų ar praktikų ir turi mažai teismų suformuotos teisės taikymo ir teisės aiškinimo praktikos. Nusikalstamos veikos Krašto apsaugos tarnybai yra specifinio pobūdžio, kuriomis siekiama apsaugoti Krašto apsaugos organizavimo tvarką ir įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintą piliečių pareigą atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, kad būtų užtikrintas šalies

saugumas ir nepriklausomybė. Pažymėtina, kad taikant nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai normas nėra pakankamai ne tik teorinių žinių apie šių nusikalstamų veikų taikymo aspektus, bet ir vieningos šių normų taikymo teismų praktikos. Nusikalstamų veikų sudėties požymiai yra skirtingai kvalifikuojami ir suvokiami, nėra tam tikrų teisės aktų suderinamumo, kurie reikšmingi kvalifikuojant šias nusikalstamas veikas, kadangi iš to atsiranda drausminės ir baudžiamosios atsakomybės konkurencijos problema. Grąžinus nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą pastebimas šių nusikalstamų veikų didėjimas, todėl siekiant sėkmingo šių nusikalstamų veikų kvalifikavimo, reikia išanalizuoti minėtų nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai požymius, būtina ieškoti naujų būdų ir priemonių sklandžiam ir efektyviam šių normų taikymui. Atlikus nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai sudėties analizę teoriniu ir praktiniu lygmeniu, paaiškėtų kaip teisingai turėtų būti taikomos baudžiamojo įstatymo normos, reglamentuojančios nusikaltimus Krašto apsaugos tarnybai, kokie reikalingi teisės aktų pakeitimai siekiant tinkamai įgyvendinti šių nusikalstamų veikų normas, taptų paprasčiau išvengti nevienodų požymių aiškinimo ir kvalifikavimo, o tai aktualu tiek teisėsaugos institucijų pareigūnams bei teismams, tiek ir kitiems baudžiamojo proceso dalyviams. Todėl įvertinus aukščiau išdėstytus argumentus galima daryti išvadą, kad ši tema reikalauja išsamios analizės ir baudžiamojo teisinio vertinimo.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Galima paminėti tik pavienius autorius, t.y. Jurgita Spaičienė ir Andriejus Stoliarovas, kurie nagrinėjo baudžiamosios atsakomybės už karinės tarnybos vengimą taikymo Nepriklausomos Lietuvos Respublikos (1919-1940 m.) laikotarpiu aspektus, tačiau šiuo metu galiojančios normos, reglamentuojančios nusikalstamas veikas Krašto apsaugos tarnybai Lietuvos mokslo darbuose nėra tyrinėtos ir analizuotos, yra vienintelis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, kuriame komentuojama nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai sudėtis, taip pat trumpa šių nusikalstamų veikų apžvalga baudžiamosios teisės specialiosios dalies vadovėlyje, tačiau to nepakanka, siekiant tinkamai kvalifikuoti šių nusikalstamų veikų normas, taip pat yra tik keletas aukštesniosios instancijos teismų priimtų sprendimų, todėl šiame baigiamajame darbe siekiama detaliai atskleisti kai kurių nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai baudžiamuosius teisinius aspektus, jų taikymą teismų praktikoje, probleminius taikymo aspektus.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šis darbas yra reikšmingas besidominantiems šia tema teisininkams ir studentams, kadangi iki šiol teisinėje literatūroje išsamiai nebuvo nagrinėjamos nusikalstamos veikos Krašto apsaugos tarnybai nei teoriniu, nei praktiniu aspektu, o tuo labiau nebuvo analizuojamos ir teisinės problemos kvalifikuojant šias nusikalstamas veikas, nebuvo atkreiptas dėmesys į paliktas teisės spragas šioje srityje, kurios tam tikrais atvejais palieka šias

nusikalstamas veikas padariusius asmenis nepatrauktus ne tik baudžiamojon atsakomybėn, bet net ir kitos rūšies atsakomybėn. Visapusiškai išanalizavus aukščiau nurodytų pasirinktų **nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai sudėtis**, jų taikymo aspektus teismų praktikoje, atlikus teisės problemų, kylančių kvalifikuojant šias nusikalstamas veikas, analizę ir pateikus tų problemų galimus sprendimo būdus teisėkūros srityje (tobulinti teisinį reguliavimą) ir teisės taikymo veikloje (nevieninga teismų sprendimų praktika, paviršutiniškai ir formaliai yra kvalifikuojamos šios nusikalstamos veikos) atsiras galimybė pašalinti prielaidas netinkamai taikyti įstatymų normas, reglamentuojančias nusikaltimus Krašto apsaugos tarnybai, teisingumo ir protingumo principų pažeidimams.

Baigiamojo darbo originalumas. Šiame darbe remiamasi teisės aktų, reglamentuojančių karo tarnybos atlikimo tvarką ir tiesiogiai susijusių bei reikšmingų kvalifikuojant nusikaltimus Krašto apsaugos tarnybai, normomis, taip pat teismų priimtais sprendimais ir jų suformuotais teiginiais, atliekamas savarankiškas ir autentiškas situacijų vertinimas. Kompleksiškai analizuojamos ir vertinamos teisės aktų nuostatos, Konstitucinio Teismo, kitų teismų jurisprudencija. Pastebimos kylančios teisinės taikymo problemos ir paliktos teisės aktų spragos, susijusios su nusikaltimų Krašto apsaugos tarnybai kvalifikavimu bei nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai sudėčių spragos taip pat spragos, atsiradusios dėl nepakankamai detalaus teisinio reguliavimo. Taip pat pažymėtina, jog šio darbo originalumas susijęs ir su nagrinėjamos problemos naujumu, kadangi nusikaltimų Krašto apsaugos tarnybai pagal šiuo metu galiojančią Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą tematika iki šiol nebuvo nagrinėta.

Tyrimo tikslas yra kompleksiškai išanalizuoti pasirinktų nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai baudžiamuosius teisinius aspektus, ištirti šių nusikalstamų veikų kvalifikavimo problemas bei pateikti pasiūlymus, kaip jas spręsti.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti baudžiamosios atsakomybės už karinės tarnybos vengimą 1919-1940 metais teisinius aspektus ir teismų praktiką bylose, susijusiose su karinės atsakomybės vengimu, 1919-1940 m. laikotarpiu;
2. Pateikti pasirinktų nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų Krašto apsaugos tarnybai teisinę charakteristiką;
3. Išanalizuoti nusikaltimų, numatytų Lietuvos Respublikos BK 316 str. (Vengimas atlikti karo tarnybą), 322 str. (Savavališkas pasišalinimas), 323 str. (Dezertyravimas), sudėties objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius, įvardijant jų kvalifikavimo problemas pasiūlant galimus sprendimo būdus;
4. Išanalizuoti drausminės ir baudžiamosios atsakomybės už nagrinėjamas pavojingas veikas konkurencijos problemas.

Tyrimo metodika. Darbe bus kompleksiskai naudoti sisteminės analizės, lyginamasis, lingvistinis bei empirinis dokumentų analizės, loginis ir apibendrinimo metodai. Dokumentų ir sisteminės analizės metodas naudojamas, analizuojant mokslo darbus, susijusius su nagrinėjama tema, tiriant ir vertinant teisės aktus bei teismų sprendimus. Lyginamasis metodas naudojamas, lyginant teisės aktų nuostatas ir teismų sprendimus. Lingvistinis metodas, aiškinantis apibrėžimų reikšmes. Taikant empirinį dokumentų analizės metodą, kaip pirminiai šaltiniai tiesiogiai tirtos teisės aktų nuostatos, Konstitucinio Teismo, nacionalinių teismų praktika. Loginis ir apibendrinimo metodai bus naudojami apibendrinant gautus rezultatus ir pateikiant išvadas bei pasiūlymus darbo pabaigoje. Darbe bus naudojami pagrindiniai šaltiniai: Lietuvos nacionaliniai teisės aktai, reglamentuojantys nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus Krašto apsaugos tarnybai, Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies komentaras, numatantis minėtų nusikaltimų sudėties charakteristiką ir jos taikymo aspektus. Taip pat bus analizuojami Lietuvos teismų priimti sprendimai, susiję su nusikalstamomis veikomis Krašto apsaugos tarnybai, kurių nėra gausu ir jie nėra vieningi, baudžiamosios teisės teoretikų veikalai, Lietuvos Respublikos teisės aktai, Lietuvos teismų jurisprudencija.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro keturios pagrindinės dalys. *Pirmoje darbo dalyje* pateikiama nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų krašto apsaugos tarnybai teisinė charakteristika pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus, taip pat apžvelgiami baudžiamosios atsakomybės už karinės tarnybos vengimą 1919-1940 metais teisiniai aspektai ir teismų praktika bylose, susijusiose su karinės tarnybos vengimu, 1919-1940 m. laikotarpiu. *Antrojoje darbo dalyje* analizuojami Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnyje numatyto nusikaltimo „Vengimas atlikti karo tarnybą“ sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, šios nusikalstamos veikos kvalifikavimas ir su tuo susijusios teisinės problemos, teismų praktikos pavyzdžiai inkriminuojant šią nusikalstamą veiką subjektui ir pateikiamas baudžiamasis teisinis vertinimas. *Trečiojoje darbo dalyje* analizuojami nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, pateikiama teismų praktika taikant šį kodekso straipsnį. Tai viena dažniausiai pasitaikančių nusikalstamų veikų Krašto apsaugos sistemoje, todėl ją analizuojant bus pateikiamos taip pat teisinės kvalifikavimo problemos, bus aptariamos dėl teisės aktų nesuderinamumo paliktos teisinės spragos, dėl kurių kariams padarius šią nusikalstamą veiką yra galimybė išvengti bet kokios teisinės atsakomybės. *Ketvirtojoje darbo dalyje* analizuojami nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnyje sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, pateikiama teismų praktika taikant šį kodekso straipsnį, pateikiamos teisinės kvalifikavimo problemos, kaip buvo minėta dėl teisės aktų nesuderinamumo yra palikta teisinių spragų, kariams padariusiems šią nusikalstamą veiką išvengti bet kokios teisinės atsakomybės, pateikiami atribojimo kriterijai tarp nusikaltimo numatyto Lietuvos Respublikos BK

322 straipsnyje (Savavališkas pasišalinimas) ir 323 straipsnyje (Dezertyravimas). Darbo pabaigoje, apibendrinant gautus rezultatus, pateikiamos išvados ir pasiūlymai teisinių problemų sprendimui ir paliktų teisės spragų šalinimui, anotacijos ir santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

Hipotezė. Kvalifikuojant nusikalstamas veikas Krašto apsaugos tarnybai nėra baudžiamosios teisės taikymo kokybės ir analogiškose situacijose priimami skirtingi teismų sprendimai.

Ginamieji teiginiai:

- Siekiant užtikrinti nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai normų tinkamą kvalifikavimą reikalingi teisės aktų reglamentuojančių karo tarnybos atlikimo tvarką pakeitimai;
- Nusikaltimo „Vengimas atlikti karo tarnybą“ požymis „**kitokia apgaulė**“ netinkamas apibūdinti įvairiausių būdus, kuriais siekiama išvengti karo tarnybos, todėl palikta teisinė spraga kariams, turintiems tikslą išvengti karo tarnybos būti nepatrauktiems baudžiamojon atsakomybėn;
- Nusikaltimuose „Savavališkas pasišalinimas“ ir „Dezertyravimas“ palikta teisinė galimybė subjektams dirbtinai didinti analogiškų nusikalstamų veikų skaičių;
- Nusikaltimas „Savavališkas pasišalinimas“ ir „Dezertyravimas“ atirbojamas iš esmės tik pagal trukmę, kvalifikuojant nesigilinama į subjektyvius šių veikų požymius.

1. NUSIKALTIMŲ IR BAUDŽIAMŲJŲ NUSIŽENGIMŲ KRAŠTO APSAUGOS TARNYBAI ISTORINĖ APŽVALGA IR CHARAKTERISTIKA

Nuo seniausių laikų ginkluotosios pajėgos turėjo savąją tvarką, pagal kurią formavo pajėgas ir kviesdavo karius. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) žemėse iki valstybės susikūrimo nuolatinės kariuomenės nebuvo, o ji susirinkdavo pasklidus žiniai apie priešų įsiveržimą ar apylinkės vyresniesiems paskelbus apie karo žygį į kaimyninių kraštų žemes. Visi rinkdavosi su savo ginklais ir žirgais.

Lietuvos Tarybai 1918 m. vasario 16 d. paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę turėjo būti numatyta ir Lietuvos kariuomenės, t.y. ginkluotosios jėgos sukūrimas, kadangi reikėjo ginti besikuriančią valstybę nuo išorės priešų ir buvo labai svarbu įtvirtinti valstybės suverenitetą, nepriklausomybę ir teritorinį vientisumą, todėl 1918 m. lapkričio 23 d. išleidus pirmąjį įsakymą buvo sukurta Lietuvos kariuomenė, kas reiškė, kad tam, jog ji būtų pajėgi ir pasirengusi gintis nuo kitų šalių užpuolimo, reikalingi asmenys (kariai), kurie tarnautų kariuomenėje ir būtų pasiruošę esant poreikiui ginti valstybę, tačiau tam, kad kariai atliktų karo tarnybą, jos nevengtų reikėjo numatyti atsakomybę už tai, t. y. sukurti nusikaltimų karo tarnybai normas

Ir šiomis dienomis nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai Krašto apsaugos tarnybai pasižymi savo specifiškumu ne tik dėl to, kad šiuos nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus gali padaryti tik specifinį statusą, turintys asmenys, tai yra kariai, tačiau ir todėl, kad šiomis normomis yra saugomos konstitucinės vertybės tokios kaip valstybės teritorijos vientisumas, šalies saugumas ir nepriklausomybė. Tiesioginė šiomis normomis saugoma vertybė yra krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarka. O ši tvarka yra reglamentuota Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos kariuomenės drausmės statute, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme. Šiomis baudžiamojo įstatymo normomis siekiama užtikrinti pagrindines konstitucines vertybes ir tų vertybių tinkamą gynimą nuo kitų šalių ginkluoto užpuolimo, o tai galima užtikrinti tik turint reikiamą skaičių kovinės parengties karių, todėl jų tarnybai taikomas ypatingas tarnybos atlikimo režimas, apribojimai bei draudimai. Karys, pasirašęs karo tarnybos sutartį, turi prisiimti atsakomybę ir atsakyti už savo sprendimą, nes pasirašydamas sutartį karys deklaruoja, kad prisiima įsipareigojimą tarnauti kariuomenėje tam tikrą laikotarpį, jam nustatomas kelių mėnesių bandomasis laikotarpis, per kurį jis gali apsispręsti nutraukti karo tarnybos sutartį ir tai jam nesukels jokių teisinių pasekmių. Vėliau sutarties nutraukimas anksčiau laiko be svarbių priežasčių, kurios numatytos Krašto apsaugos ministro įsakyme, yra negalimas, kadangi kariui pasirašius karo tarnybos sutartį tam tikram laikotarpiui (2-5 metai) atitinkamai planuojamas kariuomenės komplektavimas, gynybinių pajėgumų parengimas. Karys taip pat duoda priesaiką ištikimai, sąžiningai ir dorai tarnauti savo valstybei, todėl duodamas tokią priesaiką jis privalo suvokti šio savo pačio valia prisiimto įsipareigojimo svarbą ir jo laikytis,

tokia praktika vadovaujamasi ir daugelyje kitų NATO šalių kariuomenių, todėl valstybės teisėtai reikalauja, kad jų piliečiai atliktų karo tarnybą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 straipsnyje deklaruota, kad „Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo - kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga. Įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą.“¹ Iš šios nuostatos išplaukia, kad asmuo gali pasirinkti savanoriškai atlikti karo tarnybą, kol nėra pašauktas privalomąja tvarka, o pašauktas į karo tarnybą turi privalomumą ją atlikti ir negali siekti jos išvengti jokiais neteisėtais būdais, kadangi už tai jam grės baudžiamoji atsakomybė.

Karo tarnybos atlikimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statutas bei kiti teisės aktai, o už tam tikrų pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą yra numatyta baudžiamoji atsakomybė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XLVI skyriuje.

Kiekvienoje valstybėje, kurioje karo tarnyba yra privaloma, jos vengimas yra baudžiamas pagal įstatymą, savavališkas pasišalinimas (dezertyravimas) yra laikomas nusikaltimu.

1.1. Teismų praktika bylose, susijusiose su karinės tarnybos vengimu, 1919-1940 m. laikotarpiu

Kariuomenės teismas nagrinėjo bylas dėl karinės tarnybos vengimo. Teiktini tokie pavyzdžiai. *1927 m. spalį šis teismas nagrinėjo 8-ojo pėstininkų pulko eilinio J. S. Bylą, kurioje jis buvo kaltinamas tuo, kad 1920 m. spalio 27 d. karinių veiksmų su lenkais metu savavališkai pasišalino iš savo dalies, kuri buvo dislokuota priešakinėje fronto linijoje, turėdamas tikslą visiškai išvengti tarnybos, ir slapstėsi iki 1926 m. spalio 31 d., kada Ukmergėje policininko L. G. buvo sulaikytas, o vedamas į nuovadą prašė būti paleistas ir siūlė dviejų dolerių kyšį.* Šioje byloje J. S. veikia kvalifikuota pagal tuo laiku galiojusį Baudžiamąjį Statutą ir jo 149 straipsnio I dalį ir buvo kvalifikuota kaip kyšio davimas, tačiau pritaikyti padariniai pagal Baudžiamojo Statuto 28-30 straipsnius, t.y. už tai, kad karys bandė išvengti karo tarnybos duodamas kyšį jam paskirta 8 metų sunkių darbų kalėjimo bausmė atimant kario vardą ir pašalinant iš kariuomenės.²

Analizuojant pateiktą pavyzdį matoma, kad jau nuo Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo karo tarnybos vengimas buvo laikomas nusikaltimu. Pagal aukščiau pateiktą pavyzdį kario veika

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

² Jurgita Spaičienė ir Andriejus Stolarovas, „Baudžiamoji atsakomybė už karinės tarnybos vengimą Lietuvoje 1919-1940 m. laikotarpiu“: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, (Vilnius: Registrų centras, 2014) cituota iš Kariuomenės gyvenimas. Kariuomenės teismo kronika. Karys, 1993, Nr. 14, p. 288

buvo kvalifikuojama kaip karo tarnybos vengimas, kadangi karys savo veiksmais pažeidė karo tarnybos atlikimo tvarką ir jis pasišalino iš karinių veiksmų vietos ir slapstėsi, kad visiškai išvengtų karo tarnybos ir kai buvo sulaikytas su tikslu išvengti karo tarnybos jis siūlė kyši policininkui. Jo padarytos nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai pasireiškė vengimu atlikti karo tarnybą, kai tai buvo padaryta slapstantis ir bandant duoti kyši, kad būtų paleistas. Šio kario padaryto nusikaltimo subjektyvusis požymis pasireiškė tiesiogine tyčia, nes kaltininkas suvokė, kad tyčia vengia atlikti karo tarnybą, nuo jos slėpėsi sąmoningai, o kai buvo sulaikytas siūlė kyši pareigūnui, kad būtų paleistas ir toliau išvengtų karo tarnybos ir norėjo taip veikti.

1936 m. vasario 20 d. Dr. Jono Basanavičiaus karo ligoninėje gydytojų teismo medicinos komisija apžiūrėjo į ligoninę atvežtus 4 – ojo artilerijos pulko jaunesnius kareivius V.K. ir M. (N.) B. ir nustatė, kad pirmajam ant kairės blauzdos, o antrajam ant dešinės kojos esančios didelės žaizdos padarytos tyčia, panaudojus deginamąsias chemines medžiagas. Atlikus kvotą ir parengtinį tardymą paaiškėjo, kad prieš du mėnesius į kariuomenę įstojęs jaunesnysis kareivis V.K. ir beveik tuo pačiu metu įstojęs jaunesnysis kareivis M.B. buvo draugai, žaizdos jiems ant kojų atsirado beveik tuo pačiu metu, - vienam neva atsinaujino nesėkmingai atliekant gimnastikos pratimus, nes anksčiau teko sirgti infekcine liga (rože), kitam – įspyrus arkliui. Ilgainiui žaizdoms negyjant 6-ojo pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio Pulko gydytojas išsiuntė karius į Karo ligoninę nuodugniai tyrimui. Ikiteisminio tyrimo metu abu kareiviai kaltais neprisipažino, bet remiantis įrodymais abu buvo pripažinti kaltais bendrai veikus bandant visiškai išvengti karinės tarnybos. Minėti kariai buvo nubausti pagal Baudžiamojo statuto 124 straipsnį už bendrininkavimą siekiant išvengti karo tarnybos, pritaikant padarinius pagal Baudžiamojo Statuto 28-30 straipsnius, atimant kario vardą ir pašalinant iš kariuomenės, taip pat priteisė padengti visas teismo išlaidas.³

Analizuojant šią situaciją matoma, kad karių padaryta veika vertinama kaip vengimas atlikti karo tarnybą. Karių padarytos nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai pasireiškė vengimu atlikti karo tarnybą, kai tai buvo padaryta sutrikdant savo sveikatą. Šių karių padaryto nusikaltimo subjektyvusis požymis pasireiškė tiesiogine tyčia, nes kaltininkai suvokė, kad tyčia save susižaloję jie neteisėtai siekia būti atleisti nuo tolimesnio karo tarnybos atlikimo ir norėjo taip veikti.

Pirmaisiais Lietuvos kariuomenės veikimo metais karinės tarnybos vengiančių asmenų skaičius buvo itin didelis, vėliau situacija pasikeitė. Tai priklausė tiek nuo karių amžiaus, tautybės, išsilavinimo, socialinės priklausomybės ir gyvenimiškos patirties, tiek nuo vidinių ir išorinių

³ Jurgita Spaičienė ir Andriejus Stoliarovas, „Baudžiamoji atsakomybė už karinės tarnybos vengimą Lietuvoje 1919-1940 m. laikotarpiu“: Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai, (Vilnius: Registrų centras, 2014) cituota iš Kariuomenės gyvenimas. Kariuomenės teismo kronika. Karys, 1993, Nr. 14, p. 211

valstybės gyvenimo aspektų – karių auklėjimo ir švietimo, kariuomenės aprūpinimo, teisinio reguliavimo, karinių veiksmų, karo padėties ir pan. Vietos įstatyminė bazė aiškiai apibrėžė piliečio ir valstybės santykį, o pats karinės prievolės atlikimas buvo siejamas su pareiga valstybei ir visuomenei. Už vengimą atlikti šią pareigą buvo taikoma ne tik administracinė, bet ir baudžiamoji atsakomybė bei tam tikrų piliečio teisių apribojimas ar atėmimas.⁴

Apibendrinant šį skyrių galima konstatuoti, kad istoriškai nusikaltimai, susiję su vengimu atlikti karo tarnybą, savavališku pasišalinimu, dezertyravimu, mažai kito, tačiau reikia pasakyti, kad tokio pobūdžio nusikalstamos veikos buvo vertinamos gana griežtai, tačiau šalia taikomos baudžiamosios atsakomybės buvo numatyta ir administracinė atsakomybė, kas manytina ir šiomis dienomis galėtų būti taikoma, ir ne visais atvejais reikalinga ir teisinga taikyti tik baudžiamąją atsakomybę, bausmės tikslai galėtų būti pasiekiami paėmus pavyzdį iš 1919-1940 m. laikotarpio, kai buvo taikoma administracinė atsakomybė. Dezertyravimas tuo laikotarpiu buvo sunkiausias nusikaltimas karo tarnybai, taip yra ir pagal šiuo metu galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą.

⁴ Jurgita Spaičienė ir Andriejus Stoliarovas, „*Baudžiamoji atsakomybė už karinės tarnybos vengimą Lietuvoje 1919-1940 m. laikotarpiu*“: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, (Vilnius: Registrų centras, 2014) cituota iš Kariuomenės gyvenimas. Kariuomenės teismo kronika. Karys, 1993, Nr. 14, p. 211

2. NUSIKALTIMO VENGIMAS ATLIKTI KARO TARNYBĄ SUDĖTIES OBJEKTIVIŲJŲ IR SUBJEKTYVIŲJŲ POŽYMIŲ BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS IR TEISMŲ PRAKTIKA

Šiame skyriuje bus analizuojami Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnyje numatyto nusikaltimo „Vengimas atlikti karo tarnybą“ sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, šios nusikalstamos veikos kvalifikavimas ir su tuo susijusios teisinės problemos, teismų praktikos pavyzdžiai inkriminuojant šią nusikalstamą veiką subjektui, kadangi tokio pobūdžio nusikalstamos veikos Lietuvoje yra daromos, asmenys traukiami baudžiamojon atsakomybėn, tačiau trūksta tiek teorinių, tiek praktinių žinių kvalifikuojant šią nusikalstamą veiką, o teismų priimtų sprendimų nėra gausu ir jie nėra vieningi. Tikslo nagrinėti visus šios nusikalstamos veikos požymius nėra, todėl pasirinkta nagrinėti tik tuos požymius, kurie kelia daugiausiai kvalifikavimo problemų.

316 straipsnis. Vengimas atlikti karo tarnybą

1. Karys, vengęs atlikti tikrąją karo tarnybą sutrikdydamas savo sveikatą arba simuliuodamas ligą, suklustodamas dokumentus ar kitokia apgaule, baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų.
2. Karys, padaręs šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką karo padėties metu ar atlikdamas kovos užduotį, arba jeigu dėl tos veikos atsirado sunkių padarinių, baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki aštuonerių metų.⁵

2.1. Objektyvieji nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą sudėties požymiai

Kad būtų galima kario vienokį ar kitokį poelgį įvardinti nusikaltimu ar baudžiamuoju nusizengimu reikia, kad būtų nustatomi visi nusikalstamos veikos sudėties požymiai. „Prie objektyviųjų nusikalstamos sudėties veikos požymių priskiriama baudžiamojo įstatymo vertybės, pavojinga veika, nusikalstamos veikos dalykas, nusikalstamos veikos padarymo būdas, nusikalstamos veikos padarymo laikas, nusikalstamos veikos padarymo vieta, nusikalstamos veikos padarymo priemonės, nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės, nusikalstamos veikos pavojingi padariniai, priežastinis padarytos veikos ir kilusių (įstatyme numatytų) pavojingų padarinių ryšys, asmens, trauktino baudžiamojon atsakomybėn, amžius, specialaus subjekto požymis“. ⁶ Pasirinkta nagrinėti daugiausiai kvalifikavimo ir aiškinimo problemų keliančius šios nusikalstamos veikos požymius ir tuos, kurie reikšmingi šios veikos kvalifikavimui.

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).

⁶ Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 219

2.1.1. Nusikaltimo Vengimas atlikti karo tarnybą objektas

Lietuvos Respublikos BK numatyto nusikaltimo „Vengimas atlikti karo tarnybą“ požymių nagrinėjimą reiktų pradėti nuo vieno svarbiausių veiksnių, nulemiančių „žmogaus poelgio pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį jo vertinimą.“⁷ šios nusikalstamos veikos objekto – aptarimo.

Šio nusikaltimo tiesioginis objektas yra Lietuvos kariuomenės komplektavimo ir karinės parengties karo padėties metu interesai. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką „nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų krašto apsaugos tarnybai rūšinis objektas yra Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymu, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymu, Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statutu bei kitais teisės aktais reglamentuota krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarka. Ši tvarka yra privaloma visiems Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XLVI skyriuje numatytų nusikalstamų veikų subjektams“⁸.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta „Lietuvos valstybės gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo – kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio teisė ir pareiga. Įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos piliečiai privalo atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą“, taip pat šiame Lietuvos Respublikos Konstitucijos straipsnyje yra įtvirtinta, kad Krašto apsaugos organizavimą nustato įstatymai.⁹

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą pareigą Lietuvos Respublikos Seimas 1996 m. spalio 22 d. priimdamas Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymą, nustatė Lietuvos Respublikos piliečių karo ir alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos atlikimo tvarką. Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo preambulėje numatyta, kad šis įstatymas priimtas siekiant laiduoti tinkamą krašto apsaugą ir tokį karo tarnybos teisinį reglamentavimą, kuris būtų nustatytas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos narystę Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje ir Europos Sąjungoje, kitus tarptautinius įsipareigojimus, geopolitinę situaciją ir galimas grėsmes valstybės saugumui, taip pat užtikrinant valstybės gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Šiam tikslui pasiekti turi būti sudarytos tokios teisinės prielaidos, kad valstybėje būtų reikiamas jų ginti tinkamai parengtų piliečių skaičius, o tokios teisinės prielaidos apima įvairias veiksmingas priemones, kuriomis Lietuvos Respublikos piliečiai būtų iš anksto parengti prireikus ginti valstybę.¹⁰

⁷ Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009. P. 222.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-66/2008, „LAT. <http://eteismai.lt/byla/192610497910660/2K-66/2008?word=kario%20s%C4%85voka>

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės Žinios* 33, 1014 (1992).

¹⁰ Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas, *Valstybės žinios* 86, 4150 (2011).

Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatyme apibrėžta, kad „**karo prievolė** – konstitucinė Lietuvos Respublikos piliečio pareiga atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą“.¹¹ Ir to pačio įstatymo 3 straipsnyje yra nurodytos išimtys, kokiais atvejais Lietuvos Respublikos pilietis yra atleidžiamas nuo pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Lietuvos kariuomenės komplektavimas susideda iš karo prievolinkų, karių savanorių ir iš profesinės karo tarnybos karių, kurie savo noru sudaro sutartį su Krašto apsaugos ministerija ir įsipareigoja atlikti profesinę karo tarnybą tam tikrą laiko tarpą, po kurio sutartis abiem šalims sutikus gali būti pratęsta.¹²

Nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos ir profesinės karo tarnybos skirtumai ir santykis yra toks, kad pagal Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą „**profesinė karo tarnyba** – Lietuvos Respublikos piliečio pagal profesinės karo tarnybos sutartį savanoriškai įsipareigota ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka atliekama nuolatinė karo tarnyba kariuomenėje ar kitose krašto apsaugos sistemos institucijose, taip pat šio įstatymo nustatytais atvejais kitose valstybės, užsienio valstybių ar tarptautinėse institucijose“.¹³

Lietuvos Respublikos Karo prievolės įstatyme „**nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba** apibrėžiama kaip nepertraukiama, privalomoji pradinė karo tarnyba, kurią atlikdamas karo prievolinkas įgyja pagrindinį karinį parengtumą, pasirengia veikti karinio vieneto sudėtyje.“¹⁴

Pagrindiniai skirtumai yra tokie, kad *profesinė karo tarnyba* yra tada, kai asmuo, kuris atitinka priėmimo į karo tarnybą sąlygas, savo laisva valia ir noru įsipareigoja tarnauti Lietuvos kariuomenėje tam tikrą laiką, t.y. pasirašo sutartį numatytam terminui, kuri vėliau gali būti pratęsiama. Profesinės karo tarnybos metu asmuo gauna atlyginimą pagal savo turimą laipsnį, pareigas, dalyvauja pratybose, kvalifikacijos mokymuose, jo tarnyba dažniausiai yra kasdieninė. Į profesinę karo tarnybą gali būti priimami tik tie asmenys, kurie yra atlikę privalomąją pradinę karo tarnybą, o *nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba* yra tada, kai kviečiami (šaukiami) 18-23 metų amžiaus vyrai, neatlikę karo prievolės, raštu pareiškę norą, kviečiami (šaukiami) asmenys nuo 18 iki 38 metų (įskaitytinai), kurie per pirmąsias aštuonias savaites išeina bazinį karinį rengimą, o likusį devynių mėnesių tarnybos laiką tarnauja priskirtame dalinyje ir atlieka kolektyvinį rengimą. Į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą taip pat savanoriškai gali stoti 18-38 metų amžiaus vaikinai ir merginos. Tiek nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karių, tiek profesinės karo tarnybos karių padarytos nusikalstamos veikos Krašto apsaugos

¹¹ Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas, *Valstybės žinios* 86, 4150 (2011).

¹² Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas, *Valstybės žinios* 86, 4150 (2011).

¹³ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, *Valstybės žinios* 49, 1325 (1998).

¹⁴ Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas, *Valstybės žinios* 86, 4150 (2011).

tarnybai yra vertinamos vienodai. Pavyzdžiui tiek nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karys, tiek profesinės karo tarnybos karys vengęs karo tarnybos, savavališkai pasišalinęs iš tarnybos vietos ar dezertyravęs baudžiamojon atsakomybėn bus patraukti pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą.

Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme yra nustatyti krašto apsaugos sistemos organizavimo, valdymo ir kontrolės pagrindai, karo tarnybos atlikimo ir karių aprūpinimo tvarka, taip pat civilių tarnybos krašto apsaugos sistemoje ypatumai.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta diferencijuota civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų ir jų darbo organizavimo samprata, kurią sudaro teisines prielaidas teisės aktais diferencijuotai reguliuoti santykiai, susiję su civilinių valstybės institucijų ir karinių bei sukarintų valstybės institucijų veikla. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime pažymėta, jog „įstatymų leidėjas, įgyvendindamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 139 str. 3 d. įtvirtino diskreciją reglamentuoti krašto apsaugos sistemos, „inter alia“ karo tarnybos, organizavimo reguliavimą, kuris užtikrintų pagrindinių konstitucinių vertybių – valstybės nepriklausomybės, teritorijos vientisumo, konstitucinės santvarkos apsaugą ir tinkamą jų gynimą nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Tvirtina, kad konstitucinė karo tarnybos paskirtis yra užtikrinti pasirengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo ir jos gynimą, o tai suponuoja ir tam tikrus specifinius karo tarnybos ypatumus, tokius kaip būtinumą nuolat palaikyti kovinę parengtį ir su tuo susijusį ypatingą tarnybos atlikimo režimą, ypatingą karių teisinį statusą, apimančią specifinius jų įgaliojimus, taip pat ir specifinius jiems keliamus reikalavimus, apribojimus bei draudimus“¹⁵.

Apibendrinant galima pasakyti, kad vengimo atlikti karo tarnybą tiesioginis objektas yra Lietuvos kariuomenės komplektavimo ir karinės parengties karo padėties metu interesai, kurie suponuoja to objekto ypatingumą, kadangi Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nurodyta, kad karo tarnybos paskirtis yra užtikrinti pasirengimą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, todėl karo tarnyba turi specifinius ypatumus, t.y. turi būti nuolat rengiamasi gynybai nuo kitos šalies ginkluoto užpuolimo, privalo būti užtikrinta karių kovinė parengtis, todėl karių tarnyba susijusi su ypatingu tarnybos atlikimo režimu, ypatingu karių statusu, kuris apima specifinius jų įgaliojimus, kariams keliami specifiniai reikalavimai, apribojimai bei draudimai, o tai reikalinga tam, kad būtų užtikrinti Lietuvos kariuomenės komplektavimo ir karinės parengties karo padėties metu interesai, nes neužtikrinus tų interesų nebus užtikrintos pagrindinės konstitucinės vertybės –

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas byloje Nr. 16/2009.
<http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta529/content>

valstybės nepriklausomybė, teritorijos vientisumas, konstitucinės santvarkos apsauga ir tinkamas jų gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo.

2.1.2. Nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą būdai

Prieš pradėdant analizuoti nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą būdus reikalinga aptarti pagrindinį objektyvųjį sudėties požymį- pavojingą veiką.

Kaip jau buvo minėta šiame darbe šiuo BK straipsniu siekiama apsaugoti Lietuvos kariuomenės komplektavimo ir karinės parengties karo padėties metu interesus, kad būtų išsaugota Lietuvos nepriklausomybė, konstitucinė santvarka ir gynimas nuo užsienio ginkluoto užpuolimo.

Kad būtų galima kario veiką laikyti pavojinga ir nusikalstama, nepakanka to, kad karys atliks vieną iš Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnio dispozicijoje nurodytų veikų, t.y. *sutrikdys savo sveikatą, simuliuos ligą, suklastos dokumentus arba panaudojus kitokią apgaulę*. Pavyzdžiui, kario sutrikdžiusio sau sveikatą tik tam, kad „pagąsdintų“ savo draugus ar vadus, arba suklastojus dokumentus kitu tikslu nei norėdamas išvengti karo tarnybos, ar panaudojęs apgaulę, kuri nėra nukreipta į karo tarnybos išvengimą, veika nebus pripažinta pavojinga veika pagal BK 316 straipsnį, kadangi kario veikos pavojingumas turi pasireikšti tuo, kad karys aukščiau minėtus būdus naudoja norėdamas išvengti karo tarnybos atlikimo.

Tam, kad būtų galima taikyti baudžiamąją atsakomybę už vengimą atlikti karo tarnybą ir būtina nustatyti vieną iš būtinųjų sąlygų, tai yra, kad vengiama karo tarnybos iš bent vienu šią normą apibrėžiančių būdų, t.y.: *sutrikdant savo sveikatą, simuliuojant ligą, suklatojant dokumentus arba panaudojus kitokią apgaulę*. Baudžiamajai atsakomybei kilti pagal Lietuvos Respublikos BK 316 str. pakanka nustatyti bent vieną iš aukščiau nurodytų alternatyvių požymių, todėl kiekvieną iš jų reikalinga išanalizuoti.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies komentare nurodyta, kad *vengimu atlikti karo tarnybą* pripažintinas toks kaltininko elgesys, kuriuo jis *neteisėtai* siekia būti atleistas nuo tolesnio tikrosios karo tarnybos atlikimo.¹⁶ Reikia paanalizuoti žodžio „vengimas“ loginę ir gramatinę prasmę, t.y., kad „vengimas“ reiškia kai visokiais įmanomais būdais yra siekiama išsisukti, išvengti pareigos vykdymo, tai yra tam tikri aktyvūs veiksmai.

Analizuojant komentare pateiktą vengimo atlikti karo tarnybą apibrėžimą matyti, kad tik tas asmuo, kuris *neteisėtai* siekia būti atleistas nuo karo tarnybos atlikimo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn pagal Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnį, o *neteisėtai* reiškia

¹⁶ Bieliūnas, E. ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai II tomas 2 dalis* (Vilnius: Registrų centras, 2010), 580-581.

priešingumą teisei, t.y. pasakyti, kad asmens poelgis yra neteisėtas, reiškia, kad už tą poelgį numatyti tam tikri teisiniai padariniai neteisėtai pasielgusiam asmeniui. Vengimas karo tarnybos, kaip trunkamasis nusikaltimas, suponuoja, kad jis trunka tam tikrą laiką, yra sistemingas.

Karo tarnybos vengimo būdas **savo sveikatos sutrikdymas** baudžiamojo kodekso komentare aiškinamas– „kai asmuo tyčia padaro žalą savo sveikatai siekdamas laikinai arba visiškai išvengti karo tarnybos. **Ligos simuliacija** – nesančios ligos simptomų sukėlimas arba demonstravimas, taip pat esamos ligos požymių tyčinis padidėjimas iki ribos, kuriai esant asmuo atleidžiamas nuo karo tarnybos. **Dokumentų suklastojimas** – tai netikrų dokumentų pagaminimas arba juose esančių duomenų iškraipymas ir jų pateikimas siekiant išvengti karo tarnybos“.¹⁷

Pagal teismų praktiką „dokumentu laikytinas kiekvienas rašytinis aktas, įtvirtinantis juridinę reikšmę turinčią informaciją, kuri pagal savo pobūdį ir reikšmę yra teisės, pareigos, teisinio santykio atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo įrodymas, taip pat juridinių faktų ar juridinę reikšmę turinčių aplinkybių įrodymas“ (kasacinės nutartys Nr. 2K-426/2006, 2K-16/2010, 2K-263/2010, 2K-401/2011, 2K-139/2012).

“Dokumentu gali būti pripažįstamas bet kokia forma ant popieriaus, elektroninėje erdvėje ar kompiuterinėje laikmenoje padarytas įrašas” (Byla Nr. 2K-426/2010).

„Dokumentu laikytinas bet koks rašytinis aktas, kuriuo asmuo liudija faktą, turintį teisinę reikšmę. Rašytinio akto teisinė reikšmė pasireiškia tuo, kad jis suteikia tam tikras teises ir pareigas. Dokumento turinys ir forma turi didelę reikšmę, nes suteikia informaciją, koks asmuo jį sukūrė, kam atsiranda sukurto ir pasirašyto dokumento pagrindu atitinkamos teisės ir pareigos. Pažymėtina, kad privačių asmenų sukurti dokumentai gali būti dokumentų klastojimas dalykas, jei juose įtvirtinta informacija, turinti reikšmės juridinių faktų atsiradimui, pasikeitimui ar pasibaigimui.“ (kasacinė nutartis Nr. 2K-7-200/2008).

„Dokumentas laikomas netikru tada, kai jo turinyje įtvirtinti objektyvios tikrovės neatitinkantys duomenys ir kaltininkas tokį dokumentą surašė, atspausdino ar kitaip pagamino kito asmens vardu. Netikro dokumento pagaminimas – tai visiškai naujo žinomai melagingo dokumento pagaminimas, t. y. kaltininkas neteisėtai visą dokumentą, kuriame įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija, surašo, atspausdina ar kitokiais būdais sukuria siekdamas išleisti tokį dokumentą į teisinę apyvartą kaip autentišką. Suklastotas dokumentas gaunamas pažeidžiant nustatytą dokumentų išdavimo tvarką, todėl toks dokumentas neturi jokios teisinės galios nuo jo pagaminimo momento ir šiuo atveju visiškai nesvarbu, ar suklastotas dokumentas turi visus teisės aktų reikalaujamus rekvizitus, ar teisės aktų reikalavimų, keliamų tikriems dokumentams, neatitinka“. (kasacinė nutartis 2K-30/2008).

¹⁷Bieliūnas, E. ir kt., Ibid., p. 577.

Teismų praktikoje „tikro dokumento klastojimas apima veiksmus, kurie pakeičia dokumente užfiksuotos informacijos teisingumą. Tikras dokumentas gali būti suklastotas materialiai, t. y. kai kaltininkas savo veiksmais pakeičia dokumente užfiksuotą informaciją (pvz., teksto dalies pakeitimas, nuotraukos, parašo ir kitų rekvizitų pakeitimas ir pan.)“ (kasacinės nutartys Nr. 2K-500/2005, 2K-805/2005) ar intelektualiai (pvz., melagingos informacijos įrašymas į dokumentą)“ (kasacinės nutartys Nr. 2K-132/2008, 2K-607/2007). Teismų praktikoje pripažįstama, kad „ne bet kokių tikrovės neatitinkančių duomenų įrašymas į dokumentą gali būti vertinamas kaip pavojinga veika, numatyta BK 300 straipsnyje. Baudžiamoji teisė nustato atsakomybę tik už pavojingas veikas, o ne už formalius pažeidimus. Jei dokumente įrašyti tikrovės neatitinkantys faktai neturi teisinės reikšmės, t. y. negali pažeisti fizinių ar juridinių asmenų teisių arba sukelti minėtiems asmenims ar valstybei teisiškai reikšmingų padarinių, toks dokumento suklastojimas nėra pavojinga veika baudžiamųjų įstatymų požiūriu, nes negali padaryti žalos reikšmingoms asmeninėms ar visuomeninėms vertybėms, taigi neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.“ (kasacinės nutartys Nr. 2K-263/2010, 2K-559/2011, 2K-161/2012 ir kt.).

Kitas vengimo būdas **kitokia apgaulė** Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare nurodyta, kad tai „įvairiausi būdai, kuriais siekiama suklaidinti atrankos komisiją arba kitas valstybės institucijas, atsakingas už šaukimą, pavyzdžiui melagingų žinių apie save ar savo šeimą pateikimas, kito asmens už save pasiuntimas į savivaldybės atrankos komisiją ir panašiai“.¹⁸

Šis **kitokios apgaulės** požymio aiškinimas yra netinkamas dėl kelių priežasčių, kadangi už vengimą karo tarnybos pagal Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnį gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik karys, tai yra asmuo, kuris jau turi kario statusą, kurį „Lietuvos Respublikos piliečiai įgyja: 1) privalomąją pradinę karo tarnybą atlikti paskirti karo prievolinkai – nuo atvykimo į karinį vienetą arba nuo perėjimo į karinio viršininko pavaldumą momento; 2) profesinės karo tarnybos kariai – nuo priėmimo į profesinę karo tarnybą dienos; 3) kariai savanoriai ir kiti savanoriškos nenuolatinės karo tarnybos kariai, taip pat aktyviojo kariuomenės personalo rezervo kariai – nuo to momento, kai pagal tarnybos ar karinių mokymų įsakymą atvyksta į paskirtą vietą ir prisistato kariniam viršininkui; 4) kariūnai – nuo priėmimo į karo mokymo įstaigą dienos; 5) karo prievolinkai, pašaukti atlikti karo tarnybą paskelbus mobilizaciją, – nuo atvykimo į karinį vienetą arba nuo perėjimo į karinio viršininko pavaldumą momento“.¹⁹ Pažymėtina, kad kai asmuo įgyja kario statusą vadinasi jis jau praėjęs visas atrankos komisijas, sveikatos patikrinimą ir pripažintas atitinkantis reikalavimus ir tinkamas karo tarnybai

¹⁸ Bieliūnas, E. ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis (213-330 straipsniai II tomas 2 dalis* (Vilnius: Registrų centras, 2010), 577.

¹⁹ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, *Valstybės žinios* 49, 1325 (1998).

ir tai reiškia, kad jis jau turėdamas kario statusą įvairiausiais būdais panaudodamas apgaulę vengia karo tarnybos, t.y. siekia būti iš jos atleistas.

Pagal šį komentarą pasakyta, kad „įvairiausi būdai“, tačiau nėra visiškai aišku, ar nustačius vienokį ar kitokį būdą, jis bus priskiriamas „*kitokios apgaulės*“ požymiui pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 316 straipsnį.

Teismų praktikoje „apgaulė suprantami veiksmai, elgesys ar žodžiai, kuriais sąmoningai norima apgauti, suklaidinti kitą asmenį. Teismų praktika išskiria tokius apgaulės kriterijus: 1) objektyvios tiesos iškraipymas; 2) tikslas – suklaidinti nukentėjusįjį (lemti nukentėjusiojo klaidą); 3) tyčia – kaltininko suvokimas, kad jis sąmoningai pateikia objektyvios tikrovės neatitinkančią informaciją“ (kasacinės nutartys Nr. 2K-335/2010; 2K-633/2012 ir kt.).

Teismų praktikoje išskiriamos vadinamosios aktyvioji ir pasyvioji apgaulės formos. „Aktyvioji apgaulė yra tada, kai kaltininkas aktyviais veiksmais pateikia nukentėjusiajam objektyvią, tikrovės neatitinkančią informaciją ir taip ją suklaidina. Pasyvioji apgaulė yra tais atvejais, kai kaltininkas, pasinaudodamas nukentėjusiojo tam tikrų esminių aplinkybių nežinojimu ar netinkamu jų supratimu, iš tikrųjų objektyviai egzistuojančius faktus nutyli ir taip klaidina nukentėjusįjį, nors apie šiuos faktus turėjo teisinę pareigą pranešti“ (kasacinė byla Nr. 2K-517/2004). Pasyviosios apgaulės turinys atskleistas kasacinėje nutartyje Nr. 2K-274/2011.

„Vengimo atlikti karo tarnybą būdas „*kitokia apgaulė*“ galėtų būti sąmoningas neteisingas ar iškreiptas pranešimas, melagingų, tikrovės neatitinkančių žinių apie tam tikras aplinkybes ir faktus pateikimas, arba tokių faktų nuslėpimas siekiant vieno tikslo – būti atleistam iš karo tarnybos“. ²⁰

Reikia pažymėti, kad nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karių ir profesinės karo tarnybos karių tam tikri nors ir vienodi neteisėti veiksmai siekiant išvengti karo tarnybos yra kvalifikuojami skirtingai, dėl skirtingo jų turimo statuso ir teisinio reglamentavimo. Pvz., nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karys už savavališką pasišalinimą iš tarnybos vietos arba tyčinį ar dėl aplaidumo neatvykimą į tarnybos vietą nustatytu laiku ilgiau kaip vieną tarnybos dieną, net ir turėdamas tikslą išvengti karo tarnybos bus patrauktas tik drausminėn atsakomybėn pagal Lietuvos kariuomenės drausmės statuto 73 straipsnį, paskiriant jam vieną iš alternatyvių nuobaudų, t.y. papeikimas arba papildomos tarnybos užduotys, arba uždraudžiama išeiti iš tarnybos vietos, arba pažeminamas kario laipsnis, nes neatvykimas į tarnybos vietą mažiau nei 3 paras nesudaro nusikalstamos veikos sudėties, todėl karys privalės tarnauti toliau ir taip neišvengs karo tarnybos atlikimo ir šioje vietoje jam nebus taikoma ir baudžiamoji atsakomybė už

²⁰ Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-491/2016. <http://eteismai.lt/byla/234882560299749/1A-59-491/2016?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85%20316%20str>

vengimą karo tarnybos, nors jo tikslas ir buvo negrįžti į karo tarnybą ir taip jos išvengti, bet paprastai kariai būna surandami karo policijos ir pristatomi atgal į karinį dalinį dar iki trijų parų, t.y. iki baudžiamosios atsakomybės taikymo ribų ir jiems taikomos aukščiau minėtos drausminės nuobaudos, todėl galima konstatuoti, kad nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karys, kad būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už karo tarnybos vengimą jis turi atlikti kažkokius aktyvius veiksmus, pvz. sutrikdyti sau sveikatą, simuliuoti ligą, klastoti dokumentus, t.y. atlikti veiksmus, kurie akivaizdžiai nukreipti į karo tarnybos išvengimą.

Kai tuo tarpu profesinės karo tarnybos kariui nereikia atlikti akivaizdžių ir aktyvių veiksmų, nukreiptų į karo tarnybos išvengimą, pvz. jis siekdamas išvengti karo tarnybos ir žinodamas, kad neatvykęs į tarnybos vietą ilgiau nei vieną tarnybos dieną ar tarnybos metu būdamas apsvaigęs nuo narkotinių medžiagų ar alkoholio bus atleistas iš karo tarnybos pritaikant jam drausminę nuobaudą pagal Drausmės statutą – atleidimą iš karo tarnybos, nes kitos alternatyvios drausminės nuobaudos nėra ir taip jis išvengs karo tarnybos, nes būtent tokios drausminės nuobaudos pritaikymo jis sąmoningai ir siekia, nes nori būti atleistas nuo karo tarnybos, tačiau jo tyčia yra nukreipta į karo tarnybos išvengimą, ir nors kario veiksmuose nėra akivaizdžių požymių, kad karys siekia išvengti karo tarnybos, nes jis tarsi ir neatlieka sąmoningų veiksmų į tai nukreiptų, tačiau nutyli ir suklaidina kitus asmenis, kad jo tikslas yra atleidimas iš karo tarnybos ir taip jos išvengimas. Pritaikius drausminę nuobaudą – atleidimą iš karo tarnybos jis gali būti patrauktas ir baudžiamojon atsakomybėn už vengimą atlikti karo tarnybą, jei bus įrodyta, kad karys naudojo **kitokią apgaulę** siekdamas išvengti karo tarnybos.

Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statute nėra numatytas drausminės atsakomybės taikymas už vengimą atlikti karo tarnybą nei nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kariui nei profesinės karo tarnybos kariui ir kaip buvo minėta, kad nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kario veikoje nustačius aktyvius veiksmus su tikslu išvengti karo tarnybos jis bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, o profesinės karo tarnybos karys gali ir neatlikti aktyvių veiksmų iš pažiūros ir suklaidinti, kad jis pvz. atsitiktinai buvo pavartojęs alkoholio, kad labai dėl to gailisi, tačiau nutylėti apie tai, kad jis nori ir siekia vienintelės drausminės nuobaudos pritaikymo – atleidimo iš karo tarnybos. Ir karį atleidus minėtu atveju iš karo tarnybos nėra visais atvejais inicijuojamas baudžiamasis procesas siekiant karį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už vengimą karo tarnybos, nes tokiais atvejais yra sudėtinga įrodyti kario veikoje nusikalstamos veikos vengimas atlikti karo tarnybą požymius, jei jis pats nepasako, kad jis taip elgdamasis siekė būti atleistas iš karo tarnybos.

Teismų praktikoje „*kitokios apgaulės*“ požymis kvalifikuojamas skirtingai, pavyzdžiui, Panevėžio miesto apylinkės teismas baudžiamajoje byloje Nr. 1-61-412/2014, *A. R. pripažino kaltu pagal Lietuvos Respublikos BK 316 str. 1d. dėl to, kad A. R., būdamas profesinės karo*

*tarnybos kariu, tarnaudamas (-), turėdamas tikslą išvengti tolimesnės tarnybos, žinodamas, kad Lietuvos kariuomenės drausmės statuto 73 straipsnis numato kario atleidimą iš krašto apsaugos tarnybos dėl savavališko pasišalinimo ar neatvykimo į tarnybos vietą, tyčia, siekdamas būti atleistas iš tarnybos, 2013 m. rugpjūčio mėn. 14 d. ir 2013 m. rugpjūčio mėn. 16 d. be pateisinamų priežasčių neatvyko į tarnybos vietą (-), tokiu būdu, panaudodamas apgaulę, vengė atlikti tikrąją karo tarnybą.*²¹

Šioje byloje teismas vengimą atlikti karo tarnybą „*kitokios apgaulės būdu*“ pagrindė tuo, kad profesinės karo tarnybos karys pasišalino iš tarnybos vietos dvi tarnybos paras, turėdamas tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos, nes žinojo, kad už tai pagal Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statuto 73 straipsnį numatyta vienintelė drausminė nuobauda - atleidimas iš tarnybos, o jis būtent to ir siekė, teismas konstatavo, kad jis panaudodamas apgaulę, vengė atlikti tikrąją karo tarnybą, nes pagal Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statuto 73 straipsnio 2 d. už savavališką pasišalinimą iš tarnybos vietos, trukusį ilgiau kaip vieną tarnybos dieną, (neužtraukiančio baudžiamosios atsakomybės) ar padarytą sunkinančiomis aplinkybėmis, profesinės karo tarnybos karys atleidžiamas iš tarnybos, tai yra vienintelė drausminė nuobauda, kuri skiriama kariui, alternatyvios drausminės nuobaudos nėra numatyta, o norint kariui inkriminuoti Lietuvos Respublikos BK 322 str. Savavališką pasišalinimą, reikia nustatyti, kad kario pasišalinimas truko ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų.

Tikslinga paanalizuoti skirtumus tarp Lietuvos Respublikos BK numatytos nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą ir Savavališko pasišalinimo. Skirtumas yra tas, kad norint karį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už Vengimą atlikti karo tarnybą, pavyzdžiui kariui pasišalinus iš karo tarnybos atlikimo vietos iki 3 parų, kario veiksmuose turi būti nustatyta tyčia išvengti karo tarnybos ir visi atlikti veiksmai būtent yra nukreipti į karo tarnybos išvengimą arba kitokios apgaulės panaudojimas siekiant išvengti karo tarnybos. T.y. turi būti nustatytas bent vienas iš būdų, sutrikdymas savo sveikatos, simuliuojant ligą, suklastojant dokumentus, panaudojant kitokią apgaulę.

Kai tuo tarpu Savavališkas pasišalinimas kariui gali būti inkriminuojamas, jeigu jis padaromas alternatyviomis veikomis: 1) savavališku pasišalinimu iš dalinio ar tarnybos vietos, arba 2) neatvykimu nustatytu laiku be pateisinamų priežasčių į dalinį ar tarnybos vietą. Svarbu, kad savavališkas pasišalinimas truktų ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų ir norint kariui taikyti baudžiamąją atsakomybę už Savavališką pasišalinimą nereikia įrodinėti kario tyčios išvengti karo tarnybos. Kaip buvo minėta, kad kario savavališkas pasišalinimas, trukęs trumpiau

²¹ Panevėžio miesto apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-61-412/2014. <http://eteismai.lt/byla/54379098970904/1-61-412/2014?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85>

nei tris paras ir nenustačius tikslo išvengti karo tarnybos sudarys drausmės pažeidimo sudėtį, o ne Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 322 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėtį.

Taigi, nusikaltimo Savavališkas pasišalinimas nusikaltimo objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai yra susiję su pasišalinimo trukme, o Vengimo atlikti karo tarnybą - susiję su vengimo būdais.

Klaipėdos miesto apylinkės teismas baudžiamojoje byloje Nr. 1-1096-659/2012, T. R. *pripažino kaltu, už tai, kad jis būdamas profesinės karo tarnybos kariu, tarnaudamas (-), turėdamas tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos, žinodamas, kad Lietuvos kariuomenės drausmės statuto patvirtinto 1999 m. gegužės 20 įstatymu Nr. VIII-1191, 67 straipsnis, numato kario atleidimą iš krašto apsaugos tarnybos dėl buvimo neblaiviu tarnybos metu, 2012 m. rugpjūčio mėn. laikotarpyje nuo 29 d. 06.00 val. iki 29 d. 7.45 val. tyčia vartojo alkoholinius gėrimus, kad tarnybos metu būtų nustatytas jo neblaivumas ir jis būtų atleistas iš tarnybos. Po ko 2012-08-29 apie 8.00 val. tarnybos metu Kruizinių laivų terminale, Klaipėdoje, patikrinimo metu jam alkoholio matuokliu nustatytas vidutinis 1,38 % neblaivumas, tokiu būdu jis panaudodamas apgaulę, vengė atlikti tikrąją karo tarnybą.*²²

Pagal Lietuvos kariuomenės drausmės statuto 67 straipsnį „jeigu profesinės karo tarnybos karys tarnybos metu yra neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų arba vengia teisės aktų nustatyta tvarka tikrintis, arba atsisako medicininės apžiūros asmens sveikatos priežiūros įstaigoje profesinės karo tarnybos karys už tokią veiką atleidžiamas iš tarnybos“.²³

Aukščiau minėtoje Klaipėdos miesto apylinkės teismo byloje teismas vengimą atlikti karo tarnybą **kitokios apgaulės būdu** pagrindė tuo, kad karys turėdamas tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos, žinodamas, kad Lietuvos kariuomenės drausmės statuto 67 straipsnis numato kario atleidimą iš krašto apsaugos tarnybos dėl buvimo neblaiviu tarnybos metu, tyčia vartojo alkoholinius gėrimus, kad tarnybos vietoje būtų neblaivus ir už tai būtų atleistas iš tarnybos, tai yra tokiu būdu jis panaudodamas apgaulę, vengė atlikti tikrąją karo tarnybą.

Analizuojant šią situaciją matoma, kad apgaulė pasireiškė tuo, kad karys žinodamas, kad už buvimą tarnybos vietoje neblaiviu jam bus pritaikyta vienintelė drausminė nuobauda-atleidimas iš tarnybos, nes kitos alternatyvios nuobaudos nėra, o jis ir turėjo tikslą būti atleistas nuo karo tarnybos atlikimo ir taip jos išvengti, todėl sąmoningai tarnybos vietoje vartojo alkoholinius gėrimus, siekdamas, kad jam būtų nustatytas neblaivumas, tačiau nors pats jo neblaivumo faktas ir buvo tikras ir šioje vietoje apgaulės nėra, tačiau jis nuslėpė savo tikruosius

²² Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. rugsėjo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1096-659/2012. <http://eteismai.lt/byla/132843004024002/1-1096-659/2012?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85>

²³ Lietuvos Respublikos Lietuvos kariuomenės drausmės statuto patvirtinimo įstatymas, *Valstybės žinios* 51, 1635 (1999). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.29CFE27F6B13/QCnGRrWPHT>

ketinimus, t.y. naudojo pasyviają apgaulę, nutylėdamas, kad tarnybos metu jis vartojo alkoholinius gėrimus tik dėl vienintelės priežasties – būti atleistas, jis iškreipė objektyviąją tiesą ir pateikė netikrą informaciją, siekiant išvengti karo prievolės atlikimo, t.y. karys suvokė, kad jis būdamas neblaiviu tarnybos vietoje bus atleistas iš karo tarnybos ir to jis siekė, tačiau jis nutylėjo informaciją dėl sąmoningo alkoholio vartojimo, sukurdamas tikrovišką ir realią situaciją, kad buvo patikrintas atsitiktinai, ir taip jis leido konstatuoti faktą apie jo neblaivumą tarnybos vietoje jam pritaikant teises pasekmes, kurias jis jau žino iš anksto ir to nori, nes taip išvengia prievolės atlikti karo tarnybą.

Taigi, minėtame Klaipėdos miesto apylinkės teismo nuosprendyje T. R. veika buvo kvalifikuojama pagal Lietuvos Respublikos BK 316 str. 1 d. ir jis buvo pripažintas kaltu, nes T.R. panaudodamas apgaulę, t.y. specialiai atvykęs į tarnybos vietą neblaivus, gėręs alkoholį tarnybos vietoje, tyčia siekė išvengti karinės tarnybos.

Panevėžio apygardos teismas apeliacine tvarka išnagrinėjęs bylą Nr. 1A-59-491/2016 dėl Panevėžio miesto apylinkės teismo 2015 m. gruodžio 4 d. nuosprendžio, kuriuo *O. J. buvo išteisintas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 316 str. 1 d. kaip nepadaręs veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, suformavo „kitokios apgaulės“ požymio taikymo ir aiškinimo praktiką*,²⁴ taigi paanalizuokime priešingą Klaipėdos apylinkės teismui nuosprendį, kuriuo O. J. buvo išteisintas kaltinant jį tuo, kad *būdamas profesinės karo tarnybos kariu – tarnaudamas (-), turėdamas tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos, žinodamas, kad Lietuvos kariuomenės drausmės statuto, patvirtinto 1999 m. gegužės 20 įstatymu Nr. VIII-1191, 66 str. numato kario atleidimą už Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo nuostatų karių tarnybai taikomų apribojimų, draudžiančių dirbti kitą darbą, pažeidimą, jis tyčia 2015-02-02 sudarė darbo sutartį Nr. 743 su UAB (-) ir įsidarbino šioje įmonėje, taip panaudodamas apgaulę vengė atlikti tikrąją karo tarnybą.*

Teismas šioje situacijoje O. J. elgesio nevertino kaip jo panaudotos kitokios apgaulės su tikslu vengti karo tarnybos. Teismas tokį savo sprendimą motyvavo tuo, kad „: 1) nelaukdamas krašto apsaugos ministro sprendimo dėl jo prašymo, O. J., pasirašęs darbo sutartį su UAB (-) pažeidė Įstatymo 36 str. 7 d. draudimą profesinės karo tarnybos kariui dirbti pagal darbo sutartį; tačiau už minėto draudimo pažeidimą numatyta drausminė atsakomybė Lietuvos kariuomenės drausmės statuto 66 str., kuri O. J. taikyta nebuvo; 2) krašto apsaugos ministras jau minėtu 2015-03-10 įsakymu O. J. 2015-01-26 prašyme nurodytas priežastis nutraukti profesinės karo tarnybos sutartį pripažino svarbiomis ir atleido jį iš pareigų vadovaudamasis Įstatymo 37 str. 1 d.; 3) O. J.

²⁴ Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-491/2016. <http://eteismai.lt/byla/234882560299749/1A-59-491/2016?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85%20316%20str>

siektas tikslas – nutraukti krašto apsaugos profesinės karo tarnybos sutartį – nėra nusikalstamas ir saugomas LR Konstitucijos bei įstatymų; 4) O. J. įsidarbines bendrovėje to neslėpė, apie tai pranešė tiek tiesioginiams vadams, tiek personalo tarnybai, pateikė sutarties kopiją; nors ir pažeisdamas Įstatymo reikalavimus, jis toliau ėjo profesinės karo tarnybos kario pareigas iki pat atleidimo iš tarnybos dienos; 5) už paminėtą pažeidimą jam būtų buvusi pakankama drausminė atsakomybė“.²⁵

Šioje byloje buvo keliamas iš esmės vienas klausimas – ar galiojančią profesinės karo tarnybos sutartį turinčio kario veikimas siekiant tokią sutartį nutraukti, sudarius paprastą darbo sutartį, gali būti pripažįstamas „*kitokia apgaule*“ BK 316 str. 1 d. prasme, ir vertinamas kario vengimu atlikti tikrąją karo tarnybą.

Teismas konstatavo, kad šiuo atveju nėra pakankamo pagrindo konstatuoti, kad išteisintasis, visų pirma, veikė apgaule, bei kad jis taip vengė atlikti tikrąją karo tarnybą ir nurodė, kad byloje išteisintasis O. J. Krašto apsaugos ministrui parašė prašymą nutraukti profesinės karo tarnybos sutartį, ir prašyme nurodė, kad susirado geriau apmokamą darbą palankesnėmis darbo sąlygomis. Jis ministrui nurodė tą pačią savo apsisprendimo nutraukti tarnybą priežastį – civilį geriau apmokamą darbą palankesnėmis darbo sąlygomis, dėl kurios tarnybos sutartis su juo ir buvo vėliau nutraukta.

Todėl, kolegijos vertinimu, „taip elgdamasis O. J. šiuo atveju jokios apgaulės nenaudojo, profesinės karo tarnybos sutartis su juo buvo nutraukta abiejų sutarties šalių sutikimu, žinant tikrąsias, o ne kažkokias nesančias, išgalvotas ir pan. tarnybos nutraukimo priežastis. Vien tik aplinkybė, kad O. J., tik parašęs prašymą nutraukti su juo tarnybos sutartį ir nesulaukęs krašto apsaugos ministro sprendimo dėl jo įsidarbino uždaroje akcinėje bendrovėje negali būti vertinama kaip kitokia apgaulė BK 316 str. 1 d. prasme, nes jis savo ketinimo ir pasiryžimo nutraukti tarnybą nuo nieko neslėpė, apie tai informavo savo tiesioginius vadus, personalo tarnybą, netgi pateikė darbo sutarties kopiją.“²⁶

Kaip svarbią aplinkybę kolegija nurodė, „kad O. J. iki pat tarnybos sutarties su juo nutraukimo ir jo atleidimo dienos tęsė savo tarnybą, vykdė savo pareigas, iš tarnybos vietos nepasišalino. Apeliacinės instancijos teismas savo nutartyje nurodė, kad nors kariams ir keliami tam tikri specifiniai tarnybos Krašto apsaugos sistemoje reikalavimai, kokia bebūtų specifinė ši teisinių santykių veikimo sritis, čia taip pat galioja ir yra ginamos Lietuvos Respublikos

²⁵ Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-491/2016. <http://eteismai.lt/byla/234882560299749/1A-59-491/2016?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85%20316%20str>

²⁶ Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-491/2016. <http://eteismai.lt/byla/234882560299749/1A-59-491/2016?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85%20316%20str>

Konstitucija, įstatymais bei kitais teisės aktais garantuotos žmogaus teisės ir laisvės. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsnį žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės, pagal 48 straipsnį – kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju“.²⁷

Kiekvienoje teisinėje valstybėje vienas pagrindinių visuomenės tikslų būtent ir yra žmogaus teisių garantavimas bei jų apsauga. Pagal Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 21 str. 3 d., kariai naudojami Lietuvos Respublikos Konstitucijos garantuojamomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Jų naudojimas teisėmis į privataus gyvenimo apsaugą, tarnybos vietos garantijas, poilsį ir laisvalaikį, susivienijimų laisves, gyvenamosios vietos pasirinkimą ir laisvą kilnojimąsi, tarnybinio būsto neliečiamybę, susirinkimų, grupinių peticijų, žinių skleidimo ir nuomonės reiškimo būdus įstatymais ir įstatymų patvirtintais statutais gali būti apriojamas tik tiek, kiek yra būtina kario pareigoms atlikti, karinei drausmei ir paklusnumui bei tarnybos tikslams užtikrinti. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 21 straipsnio 6 dalis garantuoja, kad kiekvieno kario žmogaus orumas turi būti gerbiamas, karys neturi patirti pažeminimo.²⁸

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iš aukščiau išdėstytų pavyzdžių matoma, kad teismai skirtingai aiškina „*kitokios apgaulės*“ požymį ir teismų praktika šiuo klausimu nėra vieninga, o įgyvendinant baudžiamojo įstatymo paskirtį svarbu tinkamai kvalifikuoti nusikalstamas veikas, už jas skirti baudžiamojo įstatymo reikalavimus atitinkančias teisingas bausmes. Visais atvejais turi būti užtikrintas teisingumo principo įgyvendinimas.

Pagal pateiktus nusikalstamos veikos požymio „*kitokia apgaulė*“ išaiškinimus yra palikta teisinė spraga, leidžianti visiems kariams nenorintiems tarnauti be jokių pasekmių išvengti karo tarnybos todėl, kad norint patraukti karį baudžiamajon atsakomybėn pagal Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnį reikia nustatyti vieną iš alternatyvių požymių, kad karys *sutrikdė savo sveikatą tuo tikslu, kad išvengtų karo tarnybos arba simuliavo ligą, arba suklastojo dokumentus, arba panaudojo kitokią apgaulę*.

Panagrinėkime tokią situaciją, karys sudarydamas profesinės karo tarnybos sutartį nustatytam laikotarpiui, pavyzdžiui penkeriems metams, yra supažindinimas, kad pagal Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą šią sutartį kario iniciatyva prieš terminą jis galės nutraukti tik krašto apsaugos ministro nustatyta tvarka ir jo

²⁷ Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-491/2016.

<http://eteismai.lt/byla/234882560299749/1A-59-491/2016?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85%20316%20str>

²⁸ Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-491/2016.

<http://eteismai.lt/byla/234882560299749/1A-59-491/2016?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85%20316%20str>

sprendimu dėl pripažintų svarbių priežasčių, kurios numatytos Lietuvos krašto apsaugos ministro 2012 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. V-231 patvirtintoje tvarkoje „Dėl profesinės karo tarnybos nutraukimo kario iniciatyva prieš terminą“²⁹, kitu atveju jam kils teisinės pasekmės t.y. drausminė ar/ir baudžiamoji atsakomybė. Sutarties privalomumas šiuo atveju reiškia, kad valstybė investuoja į kario parengimą, siekia užtikrinti konstitucinių vertybių apsaugą ir turi būti garantuota, kad karys atliks savo pareigą, kurią prisiėmė savo noru pasirašydamas sutartį. Kario paruošimo procesai yra pakankamai ilgi ir sudėtingi, iš tarnybos staiga išėjusį karį yra sunku pakeisti kitu lygiaverčiu ir pasirengusiu šalies gynybai kariu, todėl kariuomenėje yra nustatytas privalomas skaičius karių, kurie reikalingi siekiant užtikrinti kariuomenės parengtį ir kariuomenės komplektavimas yra planuojamas, todėl leidžiant kariams nutraukti sutartis, kada jie nori ir išeiti iš profesinės karo tarnybos, būtų sudėtinga planuoti kariuomenės pajėgumus ir užtikrinti kariuomenės parengtį bet kuriuo metu stoti į šalies gynybą, todėl karys sudaro profesinės karo tarnybos sutartį kelerių metų terminui ir įsipareigoja atlikti karo tarnybą, nors kaip buvo minėta karo tarnybos atlikimo įsipareigojimas nėra absoliutus ir yra sąrašas priežasčių dėl kurių profesinės karo tarnybos sutartis gali būti nutraukta kario prašymu.

Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnyje yra išvardinti karių tarnybai taikomi apribojimai, vienas iš jų, kad kariams yra draudžiama dirbti kitą darbą, o už tai karys traukiamas drausminėn atsakomybėn.³⁰

Reikia pastebėti, kad šiuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas sukuria *drausminės ir baudžiamosios atsakomybės už nagrinėjamą pavojingą veiką konkurencijos problemą*, kadangi kariui, turinčiam tikslą ir bandančiam išvengti karo tarnybos yra taikoma ir drausminė atsakomybė ir baudžiamoji atsakomybė, tačiau „šios dvi teisinės atsakomybės yra pernelyg skirtingos, kad galėtų konkuruoti, nes jų tikslai yra absoliučiai priešingi“. Kaip pastebi prof. V. Piesliakas, drausminė atsakomybė suartėja su baudžiamąja atsakomybe tuo aspektu, kad ir baudžiamosios ir drausminės atsakomybės paskirtis yra nubausti asmenį.“³¹

Tikslinga panagrinėti šiuo metu Lietuvos kariuomenėje pasitaikantį dažną atvejį siekiant išvengti karo tarnybos atsisakant duoti priesaiką, kurio vertinimas ir kvalifikavimas sukelia teisinę problematiką, t.y. kai asmenys pašaukti atlikti nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą ir įgiję kario statusą bando išvengti karo tarnybos ir tiesiog atsisako duoti priesaiką, motyvuodamas religiniais ar kitokio pobūdžio motyvais, o priesaikos nedavęs karys negali atlikti karo tarnybos kaip to reikalauja Lietuvos Respublikos Konstitucija ir įstatymai. Šioje situacijoje susiduriame su

²⁹ Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministro įsakymas „Dėl profesinės karo tarnybos sutarties nutraukimo kario iniciatyva prieš terminą tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 32, 1517 (2012). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1723B5F89686/JkzcVcXIS>

³⁰ Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, *Valstybės žinios* 49, 1325 (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBug>

³¹ Piesliakas, V. „Dvigubos atsakomybės problema Lietuvos teisėje“, *Jurisprudencija*. 2001, Nr.23 (15). P.119.

teisinio reguliavimo trūkumu, nes nėra nei teismų praktikos, nei kitokios analizės kaip teisiškai turėtų būti vertintas toks kario poelgis ir kaip teisiškai įvertinti kario atsisakymą duoti priesaiką, todėl reikalinga išanalizuoti, ar atsisakymas duoti kario priesaiką gali būti vertinamas kaip vengimas atlikti karo tarnybą esant „kitokios apgaulės“ požymiui.

„Privalomąją pradinę karo tarnybą atlikti paskirti karo prievolinkai kario statusą įgyja nuo atvykimo į karinį vienetą arba nuo perėjimo į karinio viršininko pavaldumą momento ir tai reiškia, kad nuo to momento“³², kai asmuo įgyja kario statusą jis kartu įgyja ir teisės aktais nustatytas bendrąsias karių teises ir pareigas.

Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 23 straipsnio 1 dalyje yra imperatyvus nurodymas, kad „kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, pradėjęs tikrąją karo tarnybą, iškilmingoje aplinkoje prisiekia Lietuvos valstybei ir pasirašo vardinį priesaikos lapą. Tame pačiame straipsnyje 4 d. yra nurodyta, kad privalomosios pradinės karo tarnybos kariai ir kariūnai Lietuvos kario priesaiką duoda: – ne vėliau kaip per 20 dienų nuo kario statuso įgijimo“.³³

Kaip matoma, kario priesaika yra privaloma ir įstatyme nėra numatyta jokių išlygų, kurioms esant karys galėtų neduoti priesaikos ir toliau tęsti tarnybą. Iki karo tarnybos atlikimo pradžios karys gali išreikšti pageidavimą atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, kurios atlikimui kariui nereikia duoti priesaikos, tačiau jau turinčiam kario statusą nėra įstatyme numatyta galimybė atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. Ir pažymėtina, kad alternatyviosios karo tarnybos atlikimą pasirinkę karo prievolinkai nėra nusikalstamų veikų krašto apsaugos tarnybai baudžiamosios atsakomybės subjektai, nes jie neįgyja kario statuso.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas yra pabrėžęs, kad „priesaika nėra vien formalus ar simbolinis aktas, ji nėra vien iškilmingas priesaikos žodžių ištartimas ir priesaikos akto pasirašymas. Valstybės pareigūnų priesaikos aktas yra konstituciškai teisiškai reikšmingas ir dėl to, kad duodami priesaiką nurodyti asmenys viešai ir iškilmingai įsipareigoja veikti taip, kaip įpareigoja duota priesaika; nuo priesaikos davimo jiems atsiranda konstitucinė pareiga veikti tik taip, kaip įpareigoja duota priesaika, ir jokiais aplinkybėmis jos nesulaužyti. Pagal Konstituciją nurodytų valstybės pareigūnų teisinis statusas yra skirtingas, Konstitucijoje nustatytų šių asmenų priesaikų tekstai taip pat yra nevienodi, tačiau visų nurodytų valstybės pareigūnų priesaikų tekstuose įvairiais aspektais atsispindi tos pačios konstitucinės vertybės; kita vertus, priesaikų

³² Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, *Valstybės žinios* 49, 1325 (1998).
<http://www.infollex.lt/ta/47228:str21>

³³Ibid.

tekstuose yra pabrėžiamos būtent tos vertybės, kurias Tauta sieja su atitinkamomis pareigomis, su asmenų, užimančių šias pareigas, veikla“.³⁴

Kario priesaikos tekste atsispindi tokios vertybės kaip ištikimybė Lietuvos Respublikai, tarnavimas negailint jėgų ir gyvybės ginti Lietuvos valstybę, jos laisvę ir nepriklausomybę, sąžiningumas vykdant Lietuvos Respublikos Konstituciją, įstatymus ir savo vadų įsakymus, dorybė ir garbingumas. Kario priesaikos tekstas nurodytas Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 23 straipsnyje. Tik davęs priesaiką asmuo įgauna valstybės piliečių pasitikėjimą, kad tuos veiksmus jis atliks, kad išliks lojalus Lietuvos Respublikai, kad jų veikloje dominuos viešasis, o ne privatus interesas. Svarbu pažymėti, kad visuomenės pasitikėjimas krašto gynybos sistema ir jos lojalumas Valstybei yra kertiniai karo tarnybos elementai, o vertinant kario priesaikos instituto teisinę reikšmę, yra būtina atsižvelgti ir į tai, kad nuolatinė privalomoji karo tarnyba, vadovaujantis Karo prievolės įstatymo 5 straipsnio 1 dalimi atliekama kariniuose vienetuose, t.y. Lietuvos kariuomenėje. Todėl karo tarnybą atliekančių asmenų veiksmai yra neatsiejami nuo Lietuvos kariuomenės, kaip valstybės ginkluotos gynybos institucijos, pagrindinės krašto apsaugos sistemos dalies, veiksmų vertinimo.

Pažymėtina, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo 18 skyriaus nuostatomis, „Kariuomenė yra ištikima Lietuvos Respublikai, jos Konstitucijai, tarnauja valstybei ir visuomenei, paklūsta Lietuvos piliečių demokratiškai išrinktai valstybės valdžiai“.³⁵

Akivaizdu, kad karo tarnybos negali atlikti pilietis, kuris atsisako prisiekti Lietuvos valstybei, nes priešingu atveju būtų abejojama to asmens lojalumu valstybei, jo pasiryžimu negailint jėgų ir gyvybės ginti Lietuvos valstybę, jos laisvę ir nepriklausomybę; abejojama asmens pasizadėjimu sąžiningai vykdyti Lietuvos Respublikos Konstituciją, įstatymus ir savo vadų įsakymus, saugoti visas jam patikėtas paslaptis bei pasiryžimu būti doru ir garbingu Lietuvos kariu.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 27 straipsnyje nurodyta, kad: „*Įstatymų nevykdymas negali būti pateisinamas praktikuojama religija ar tikėjimu*“, o Lietuvos Respublikos Konstitucijos 28 straipsnyje nurodyta, kad: „*Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių*“

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra išaiškinęs, kad teisės dėl įsitikinimų atsisakyti atlikti karo tarnybą, užtikrinant galimybę vietoj jos atlikti alternatyviąją (civilinę) tarnybą,

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1° straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje Nr. 24/2004. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta265/content>

³⁵ Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, *Valstybės žinios* 2, 16 (1997). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.34169/asr>

įgyvendinimas turi būti vertinamas pagal Konvencijos 9 straipsnį „Minties, sąžinės ir religijos laisvė“. EŽTT pabrėžė, kad nors teisė dėl įsitikinimų atsisakyti atlikti karo tarnybą Konvencijos 9 straipsnyje nėra eksplacitiškai įtvirtinta, opozicija karo tarnybai, jei ji yra pagrįsta rimtu ir neįveikiamu konfliktu tarp pareigos tarnauti kariuomenėje ir asmens sąžinės ar jo tikrai tvirtų religinių ar kitokių įsitikinimų, laikytina pakankamai įtikinama ir svarbia, kad būtų taikomos Konvencijos 9 straipsnyje nustatytos garantijos (Didžiosios kolegijos 2011 m. liepos 7 d. sprendimo byloje *Bayatyan prieš Armėniją*, peticijos Nr. 23459/03, 110 punktas).

EŽTT taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad teisę atsisakyti atlikti karo tarnybą kaip minties, sąžinės ir religijos laisvės aspektą yra apibrėžęs ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas vertindamas šios teisės ribojimą pagal Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 18 straipsnį, kuriame įtvirtinta minties, sąžinės ir religijos laisvė. Tokia pat šios teisės samprata pateikiama ir įvairiuose Europos Tarybos dokumentuose.

Konstitucinis Teismas, 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį, yra konstatavęs, kad: „įstatymu gali būti nustatytos atleidimo nuo privalomosios karo tarnybos sąlygos, susijusios su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių piliečiai negali atlikti tokios tarnybos (amžius, sveikatos būklė ir kt.). Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį įstatymu negalima nustatyti tokių atleidimo nuo konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą sąlygų, kurios būtų nesusijusios su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių jie negali atlikti šios pareigos; nesilaikant šio reikalavimo, minėta konstitucinė piliečių pareiga galėtų būti paneigta, kartu nebūtų sudarytos prielaidos tinkamai vykdyti konstitucinę kiekvieno piliečio teisę ir pareigą ginti valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo. Kaip minėta, pagal Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalį įstatymu galima nustatyti tik tokias atleidimo nuo konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą sąlygas, kurios būtų susijusios su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių jie negali atlikti šios pareigos.“³⁶ Konstatuotina, kad Karo prievolės įstatymo 3 straipsnio 7 punkte nustatytu teisiniu reguliavimu, pagal kurį nuo karo prievolės, t. y. konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, atleidžiama nesant konstituciškai pateisinamo pagrindo, pažeidžiamas iš Konstitucijos 139 straipsnio 2 dalies kylantis reikalavimas įstatymu nustatyti tik tokias atleidimo nuo

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Karo prievolės įstatymo nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje Nr. KT9-N7/2017. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1728/content>

konstitucinės piliečių pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą sąlygas, kurios būtų susijusios su objektyviomis aplinkybėmis, dėl kurių jie negali atlikti šios pareigos.³⁷

Pažymėtina, kad kario atsisakymas duoti priesaiką motyvuojant religiniais ar kitais įsitikinimais nėra tokios objektyvios aplinkybės, dėl kurių piliečiai minėtos pareigos objektyviai negalėtų atlikti ir kuriomis jų atleidimas nuo šios pareigos galėtų būti konstituciškai pateisinamas, ypač atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstituciją karo tarnyba asmenims, kurie dėl savo religinių ar kitų įsitikinimų negali jos atlikti, turi būti pakeista alternatyviąja krašto apsaugos tarnyba, taip pat į tai, kad pareigos atlikti karo arba alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą vykdymas dėl svarbių priežasčių gali būti atidėtas, tačiau karys apie savo įsitikinimus ir religiją turi galimybę pranešti Karo prievolės tarnybai prieš įgyjant kario statusą ir paskiriant į karinį vienetą, kuri ir spręstu ar tos priežastys yra objektyvios. Kariai piktybiškai atsisako duoti priesaiką, nes taip siekia išvengti karo tarnybos ir būti atleisti nuo karo prievolės ir šioje situacijoje susidaro teisinio vertinimo ir kvalifikavimo problematika, kadangi norint kario atsisakymą duoti priesaiką kvalifikuoti kaip vengimą atlikti karo tarnybą pagal Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnį reikia įrodinėti „**apgaulės požymį**“, o tai padaryti yra sudėtinga, todėl karys nors ir turėdamas tikslą ir tyčią išvengti karo tarnybos ir atsisakęs duoti kario priesaiką neįrodant jo veikoje „**apgaulės požymio**“ negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už karo tarnybos vengimą.

Teismų praktikos ir išaiškinimo šiuo klausimu nėra, kadangi pagal Lietuvos kariuomenėje susiklosčiusią praktiką, atvejai kai karys piktybiškai atsisako duoti kario priesaiką, jei ir buvo pavieniais atvejais bandoma kvalifikuoti kaip vengimą karo tarnybos, ikiteisminiai tyrimai buvo nutraukti, o kariai iš tarnybos buvo atleisti kaip netinkami pagal sveikatą (psichiniai ir psichologiniai sutrikimai) arba kelis atvejus buvo bandoma kvalifikuoti kaip Įsakymo nevykdymą pagal Lietuvos Respublikos BK 317 straipsnį, tačiau karį pripažinus netinkamu karo tarnybai dėl sveikatos karys išvengdavo baudžiamosios atsakomybės.

Apibendrinant konstatuotina, kad asmens pašaukto atlikti nuolatinę privalomąją karo tarnybą, kai jis privalo ne vėliau kaip per 20 dienų nuo tarnybos pradžios duoti priesaiką, tačiau kario sąmoningas ir valinis pasiryžimas neduoti kario priesaikos reiškia ne tik, kad jis nevykdo kario pareigų, vadų įsakymų, tačiau ir vengia karo tarnybos, tačiau kvalifikuoti jo veiką kaip turinčią nusikalstamos veikos požymių, numatytų Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnyje neįrodžius „**apgaulės požymio**“, kas praktiškai neįmanoma, negalima, todėl atsiranda teisinio

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Karo prievolės įstatymo nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje Nr. KT9-N7/2017. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1728/content>

kvalifikavimo ir nebaudžiamumo problematika ir tokie asmenys ne tik, kad išvengia karo tarnybos, bet ir išlieka nenubausti.

Apibendrinant drausminės ir baudžiamosios atsakomybės už nagrinėjamą veiką konkurencijos problematiką reikia pasakyti, kad jei už tą pačią veiką yra numatyta ir baudžiamoji, ir drausminė atsakomybė, sprendžiant teisinės atsakomybės rūšies nustatymo klausimus, pirmiausia turėtų būti svarstomi nusikaltimo sudėties požymiai ir tik padarius išvadą, kad veikos pavojingumas nesiekia tokio laipsnio, kuris daro veiką nusikaltimu, svarstomi drausminės atsakomybės klausimai. Neturėtų būti taikomos iš karto kelių teisės šakų normos, o pasirenkama tik viena teisinės atsakomybės rūšis, tačiau svarbiausias šios problemos aspektas yra nuspręsti, kokiais kriterijais vadovaujantis reikėtų pasirinkti teisinės atsakomybės rūšį. Taip pat teismų sprendimai esant tapačioms situacijoms yra skirtingi, nes skirtingai aiškinamas „*kitokia apgaulė*“ požymis, todėl turėtų būti suvienodinta teismų praktika ir argumentai, kuriais remiantis teismai priima sprendimus.

Apibendrinant nusikalstamos veikos vengimas atlikti karo tarnybą būdus galima pasakyti, kad šio nusikaltimo normoje apibrėžti būdai: karo tarnybos vengimas sutrikdant savo sveikatą, simuliuojant ligą, suklaidinant dokumentus yra pakankamai aiškūs ir šiuos požymius kvalifikuojant klausimų bei taikymo problemų nekyla, tačiau požymio „*kitokia apgaulė*“ kvalifikavimas sukelia problemų, kadangi teismų praktika nėra vienoda ir kiekvienu atveju teismai skirtingai aiškina „*kitokios apgaulės*“ požymį, o tai lemia, kad karys vengęs atlikti karo tarnybą baudžiamojon atsakomybėn pagal Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnį gali būti netraukiamas vien todėl, kad teismai nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą „*kitokios apgaulės*“ požymį aiškina skirtingai ir analogiškose situacijose priiminėja skirtingus sprendimus. Teismai vengimą atlikti karo tarnybą „*kitokios apgaulės*“ būdu aiškina kaip sąmoningą neteislingą ar iškreiptą pranešimą, melagingų, tikrovės neatitinkančių žinių apie tam tikras aplinkybes ir faktus pateikimą, arba tokių faktų nuspėjamą siekiant vieno tikslo – būti atleistam iš karo tarnybos. Tačiau būtų tikslinga „*kitokios apgaulės*“ požymį vengime atlikti karo tarnybą aiškinti, kaip „*kitokiu būdu vengiant*“, kuriuo siekiama vieno tikslo - būti atleistam iš karo tarnybos prieš sutarties pasibaigimo terminą arba siekiant išvengti privalomosios karo tarnybos. Ir Lietuvos kariuomenės drausmės statute pakeitus profesinės karo tarnybos kariams drausminę nuobaudą iš vienintelės numatytos – atleidimo iš tarnybos į pavyzdžiui atlyginimo sumažinimą, būtų užkirstas profesinės karo tarnybos karių siekimas išvengti karo tarnybos be jokių teisinių pasekmių. O tam, kad profesinės karo tarnybos kariai neieškotų būdų kaip išvengti karo tarnybos turėtų būti profesinės karo tarnybos sutarties terminai sumažinti iki maksimalaus 2 metų laikotarpio, kas manytina yra protingas laiko tarpas ir tai leistų profesinės karo tarnybos kariams ištarnauti nurodytą terminą ir išeiti iš tarnybos

be jokių teisinių pasekmių, kadangi 4-6 metai yra pakankamai ilgas laiko tarpas žmogaus gyvenime ir tokį terminą įsipareigoti tarnauti kariuomenėje yra pakankamai sudėtinga.

O pakeitus „kitokios apgaulės“ požymį Vengime atlikti karo tarnybą aiškinti, kaip „kitokiu būdu vengiant“ nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kariai sąmoningai vengę karo tarnybos atsakydami duoti priesaiką neliktų nepatraukti atsakomybės nors ir išvengtų karo tarnybos atlikimo.

2.1.3. Nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą subjektas

Šiame darbe nagrinėjamų nusikalstamų veikų subjektas yra specialusis, t.y. karys, todėl reikalinga jį išanalizuoti, taip pat pateikti karo tarnybos rūšis, nes ne visas karo tarnybos rūšis atliekančius asmenis galima laikyti kariais.

Kad asmuo galėtų tapti kariu jis turi atitikti tam tikras pagrindines sąlygas, t.y.:

„1) Pilietybė - tik Lietuvos Respublikos; 2) Amžius – būti ne jaunesni nei 18 metų, t.y. pilnamečiai; 3) atitinkantys sveikatos, fizinio parengtumo reikalavimus.“³⁸

Norint tapti profesinės karo tarnybos kariu reikia atitikti papildomas sąlygas tokias kaip: „1) išsilavinimas - kareiviams ne žemesnis nei pagrindinis, karininkams- aukštasis universitetinis; 2) amžius – tinkantys eiti kario pareigas (kariai išleidžiami į atsargą sukakę: kareiviai, jūreiviai – 40 metų, puskarininkiai, jaunesnieji ir vyresnieji karininkai – 56 metus), t.y. ne jaunesni nei 18 metų ir ne vyresni nei 40 metų (kareiviai) ir ne vyresni nei 56 metų (karininkai); 3) neteisti už tyčinius nusikaltimus.“³⁹

Tam, kad suprasti vengimo atlikti karo tarnybą subjektą „karys“ reikalinga apžvelgti skirtingas tarnybos rūšis, kurios patenka į tikrosios karo tarnybos sąvoką.

Kario sąvoka yra apibrėžta Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme, kur nurodyta, kad „**karys** – Lietuvos Respublikos pilietis, atliekantis tikrąją karo tarnybą. Tame pačiame įstatyme paaiškinta, kad **tikroji karo tarnyba** – Lietuvos Respublikos piliečių privalomoji karo tarnyba, profesinė karo tarnyba, savanoriška nenuolatinė karo tarnyba, kariūnų tarnyba.“⁴⁰

Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatyme yra paaiškintos sąvokos, kad „**privalomoji karo tarnyba** - karo prievolinko atliekama privalomoji pradinė karo tarnyba, tarnyba

³⁸ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998).
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBuq>

³⁹ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998).
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBuq>

⁴⁰ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998).
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBuq>

aktyviajame rezerve ar tarnyba paskelbus mobilizaciją. **Privalomoji pradinė karo tarnyba** – karo prievolinkų parengimas ginklu ginti valstybę vienu iš šių būdų: atliekant nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą arba dalyvaujant jaunesniųjų karininkų vadų mokymuose. **Nuolatinė privalomoji pradinė karo tarnyba** – nepertraukiama, privalomoji pradinė karo tarnyba, kurią atlikdamas karo prievolinkas įgyja pagrindinį karinį parengtumą, pasirengia veikti karinio vieneto sudėtyje. **Jaunesniųjų karininkų vadų mokymai** – privalomoji pradinė karo tarnyba, kurią atlikdamas karo prievolinkas įgyja pagrindinį karinį parengtumą, pasirengia veikti karinio vieneto sudėtyje ir jam vadovauti. Tame pačiame karo prievolės įstatymo 11 straipsnyje nurodytos Jaunesniųjų karininkų vadų mokymų atlikimo sąlygos: į jaunesniųjų karininkų vadų mokymus šaukiami raštu pareiškę norą karo prievolinkai, studijuojantys aukštosiose mokyklose ar jas baigę, išskyrus Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademiją, kitas NATO ar Europos Sąjungos valstybių narių karo mokymo įstaigas, nuo 18 iki 32 metų (įskaitytinai). Mokymų trukmė – nuo 160 iki 200 dienų. Atsižvelgiant į aukštosiose mokyklose studijuojančių karo prievolinkų studijų tvarkaraštį, jaunesniųjų karininkų vadų mokymai gali būti organizuojami dalimis. Dalimis organizuojami jaunesniųjų karininkų vadų mokymai trunka ne ilgiau kaip 3 metus. **Tarnyba aktyviajame kariuomenės personalo rezerve** (toliau – **tarnyba aktyviajame rezerve**) – į aktyvųjį rezervą paskirtų karo prievolinkų atliekama privalomoji karo tarnyba. Šios tarnybos atlikimą reglamentuoja karo prievolės įstatymo IV skyrius, kuriame yra nurodyta, kad Tarnyba aktyviajame rezerve atliekama tarnaujant kariniuose vienetuose, aktyviojo rezervo kario atliekamos tarnybos aktyviajame rezerve trukmė – 10 metų nuo skyrimo į aktyvųjį rezervą. Į aktyvųjį rezervą paskirti karo prievolinkai dalyvauja pratybose ar mokymuose nuo 20 iki 60 dienų per tarnybos aktyviajame rezerve laikotarpį, vykdo Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktuose nustatytas užduotis bei atlieka karo tarnybą mobilizacijos ir karo padėties metu. Pratybų ar mokymų trukmę, periodiškumą ir programas nustato Lietuvos kariuomenės vadas.⁴¹

Pagal lietuvių kalbos žodyną „**mobilizacija** - (pranc. mobilisation < lot. mobilis - judamas): 1. atsarginių šaukimas į karo tarnybą, kai valstybei gresia pavojus; 2. visuma veiksmų, susijusių su taikos meto ginkluotųjų pajėgų pertvarkymu į kovinę padėtį ir ūkio pertvarkymu karo sąlygoms; 3. prk. jėgų telkimas kokiam nors uždaviniui atlikti.“⁴²

Pagal Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir mobilizacinio rezervo rengimo įstatymą „**mobilizacija** – valstybės, savivaldybių institucijų ar įstaigų ir ūkio subjektų veiklos

⁴¹ Karo prievolės įstatymas, Valstybės žinios 106, 2427 (1996).

<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32330/asr>

⁴² Internetinis Lietuvių kalbos žodynas <http://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Mobilizacija>

pertvarkymas, taip pat karo prievolinkų šaukimas į privalomąją karo tarnybą valstybei ginti ir (ar) Lietuvos Respublikos tarptautiniams įsipareigojimams vykdyti.⁴³

Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo V skyriuje yra reglamentuota tarnyba paskelbus mobilizaciją, kurioje nurodyta, kad: „*paskelbus visuotinę mobilizaciją, Lietuvos kariuomenės personalo rezervo karo prievolinkai yra šaukiami atlikti karo tarnybą. Paskelbus dalinę mobilizaciją, karo prievolinkai yra šaukiami, jeigu Seimo nutarime ar Respublikos Prezidento dekretu dėl mobilizacijos skelbimo yra nurodyta pašaukti kariuomenės personalo rezervo karo prievolinkus atlikti karo tarnybą*“.

„**Profesinė karo tarnyba** – Lietuvos Respublikos piliečio pagal profesinės karo tarnybos sutartį savanoriškai įsipareigota ir teisės aktų nustatytais sąlygomis bei tvarka atliekama nuolatinė karo tarnyba kariuomenėje ar kitose krašto apsaugos sistemos institucijose, taip pat šio įstatymo nustatytais atvejais kitose valstybės, užsienio valstybių ar tarptautinėse institucijose.“⁴⁴ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 28 straipsnyje nurodyta, kas gali būti priimti į profesinę karo tarnybą, „*Į profesinę karo tarnybą, vadovaujantis savanoriškumo ir atrankos principais, priimami pilnamečiai Lietuvos Respublikos piliečiai, pagal išsilavinimą, fizinį pasirengimą, sveikatos būklę ir moralines savybes tinkantys šiai tarnybai, o pagal amžių – tinkantys eiti kario pareigas, atitinkančias turimą ar suteikiamą kario laipsnį, arba karinio specialisto pareigas (turintys aukštąjį ar vidurinį išsilavinimą kariuomenei reikalingi specialistai). Jiems taikomi teisės aktų nustatyti reikalavimai mokėti valstybinę kalbą. Į profesinę karo tarnybą šio straipsnio 1 dalyje nurodyti asmenys priimami sudarant profesinės karo tarnybos sutartį. Jeigu priimamas į profesinę karo tarnybą asmuo nėra atlikęs privalomosios pradinės karo tarnybos ar kitu būdu įgijęs reikiamo pagrindinio karinio parengtumo, priimant į profesinę karo tarnybą jam nustatomas bandomasis laikotarpis, kurio metu karys siunčiamas mokytis pagal karinio rengimo programas, skirtas kariniam parengtumui įgyti.*“⁴⁵

Kariūnų tarnybos sąvokos atskirai pateikta nėra, pagal dabartinės lietuvių kalbos žodyną kariūno bendroji reikšmė „karo mokyklos auklėtinis, būsimasis karininkas“⁴⁶ o tarnybos sąvoka tame pačiame žodyne paaiškinta, kad tai „tarnavimas; tarnautojo pareigos: paslaugų sistema, įmonė.“

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme paaiškinta, kad: „**kariūnas** – karys, atliekantis karo tarnybą mokydamasis Lietuvos arba užsienio

⁴³ Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir mobilizacinio rezervo rengimo įstatymas, Valstybės žinios, 1996, Nr. 116-2695; 2011, Nr. 72-3464. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.33258/azEbGkVpNK>

⁴⁴ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBuq>

⁴⁵ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBuq>

⁴⁶ Lietuvių kalbos išteklų informacinė sistema. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas <http://lkiis.lki.lt/>

valstybės švietimo įstaigoje, kurią baigusiems asmenims suteikiamas karininko laipsnis (toliau – karo mokymo įstaiga), pagal studijų ir karinio rengimo programas, taip pat karys, atliekantis karo tarnybą mokymdamasis pagal karinio rengimo programas Lietuvos karo mokymo įstaigoje ir kartu studijuodamas kitoje Lietuvos ar užsienio valstybės aukštojoje mokykloje. Kariūno tarnyba trunka, iki karys priimamas į profesinę karo tarnybą, išleidžiamas į atsargą arba atleidžiamas ar pašalinamas iš karo mokymo įstaigos arba Lietuvos ar užsienio valstybės aukštosios mokyklos.“⁴⁷

Savanoriška nenuolatinė karo tarnyba – pagal kario savanorio ar savanoriškos nenuolatinės karo tarnybos kario sutartį savanoriškai įsipareigojusio karo prievolinko atliekama nenuolatinė karo tarnyba⁴⁸.

Bendrasis kario statusas apibrėžtas Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 21 straipsnyje tai yra, kad karys yra Lietuvos valstybės gynėjas ir nurodyta, kad kario tarnyba reikalauja specialių ištikimybės valstybei santykių, kuriuos reglamentuoja įstatymai ir kiti teisės aktai. Kario statusą nustato Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas ir kiti kariuomenės veiklą bei karo tarnybą reglamentuojantys įstatymai, statutai ir kiti teisės aktai. Išskyrus įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytus atvejus, darbo ir valstybės tarnybos santykius reglamentuojantys įstatymai ir kiti teisės aktai kariams netaikomi. Nurodyta, kad Lietuvos Respublikos piliečiai kario statusą įgyja: 1) privalomąją pradinę karo tarnybą atlikti paskirti karo prievolinkai – nuo atvykimo į karinį vienetą arba nuo perėjimo į karinio viršininko pavaldumą momento; 2) profesinės karo tarnybos kariai – nuo priėmimo į profesinę karo tarnybą dienos; 3) kariai savanoriai ir kiti aktyviojo rezervo kariai, taip pat parengtojo rezervo kariai – nuo to momento, kai pagal tarnybos ar karinių mokymų įsakymą atvyksta į paskirtą vietą ir prisistato kariniam viršininkui; 4) kariūnai – nuo priėmimo į karo mokymo įstaigą dienos.⁴⁹

Lietuvos Respublikos BK 330 straipsnyje sąvoka karys yra aiškinama taip: „Karys – Lietuvos Respublikos pilietis, atliekantis tikrąją karo tarnybą, o karo padėties metu – asmuo, kuris yra ginkluotųjų pajėgų narys“.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare kario sąvoka aiškinama, kad „karys yra Lietuvos Respublikos pilietis, atliekantis privalomąją (pradinę ar aktyviajame rezerve), profesinę ar savanorių karo tarnybą.“⁵⁰ Reikia pasakyti, kad šis aiškinimas yra pagal anksčiau galiojusį Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą,

⁴⁷ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBuq>

⁴⁸ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/asr>

⁴⁹ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBuq>

⁵⁰ Bieliūnas, E. ir kt., „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis“ (213-330 straipsniai II tomas 2 dalis (Vilnius: Registrų centras, 2010), p. 600.

kuris netekęs teisinės galios ir toks aiškinimas nėra tinkamas, kadangi jis neapima visų tikrosios karo tarnybos rūšių.

Taip pat reikalinga ir tikslinga aptarti ir kitokią karo tarnybos rūšį, t.y. alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba, kuri esant tam tikroms sąlygoms gali pakeisti privalomąją karo tarnybą. Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje **alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba** apibrėžta kaip „dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų su ginklu negalinčių tarnauti karo prievolinkų tarnyba, kuria pakeičiama privalomoji karo tarnyba.“⁵¹

Alternatyvioji karo tarnyba yra galima vietoj nuolatinės privalomosios karo tarnybos ir ji trunka vienu mėnesiu ilgiau nei nuolatinė privalomoji karo tarnyba, t.y. 10 mėnesių, tačiau pažymėtina, kad ne kiekvienas asmuo visais atvejais gali rinktis atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą vietoje nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos ir jis ją galės atlikti, kadangi Karo prievolės įstatyme yra nurodyta, kad karo prievolinkas privalo parašyti pagrįstą prašymą (turi būti grindžiamas religiniais arba pacifistiniais įsitikinimais, neleidžiančiais tarnauti su ginklu) dėl leidimo jam atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą, kurį nagrinėja speciali komisija, sudaryta iš asociacijų, tradicinių religinių bendruomenių ir religinių bendrijų, aukštųjų mokyklų atstovų ir atsižvelgiant į šios komisijos rekomendacijas, karo prievolę administruojanti krašto apsaugos sistemos institucija priima sprendimą prašymą atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą pripažinti pagrįstu arba nepagrįstu. Alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą karo prievolinkai atlieka valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose dirbdami visuomenei naudingą darbą.

Pažymėtina, kad Karo prievolės įstatymo 17 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad: „Alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą pageidaujantys atlikti karo prievolinkai prašymą atlikti alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą karo prievolę administruojančiai krašto apsaugos sistemos institucijai gali pateikti iki šaukimo į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą pradžios, o karo prievolinkai, įrašyti į kalendorinių metų karo prievolinkų sąrašą, – iki šiame sąrašė nurodyto dokumentų, kuriais pagrindžiamos šio įstatymo 3 straipsnyje nurodytos atleidimo nuo karo prievolės aplinkybės ar šio įstatymo 15 straipsnio 1 dalyje nurodytos privalomosios pradinės karo tarnybos atidėjimo individualia tvarka aplinkybės, pateikimo termino pabaigos.“⁵²

Kaip matome iš įstatyminio reglamentavimo karo prievolinkas, kuris dėl religinių ar pacifistinių įsitikinimų su ginklu negalintis tarnauti prašymą pateikia dar iki šaukimo į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą pradžios arba kai jau yra įrašytas į karo prievolinkų sąrašą ir

⁵¹ Karo prievolės įstatymas, Valstybės žinios 106, 2427 (1996).
<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32330/asr>

⁵² Karo prievolės įstatymas, Valstybės žinios 106, 2427 (1996).
<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32330/asr>

jam nurodyta data iki kada jis privalo pateikti dokumentus, to nepadaręs ir vėliau paskirtas atlikti nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą tokio prašymo pateikti jis neturi galimybės. Svarbu pažymėti tai, kad įstatyme yra numatyta, kad: „Į alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos laiką neįskaitomas laikas, kurį alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą atliekantis karo prievolinkas be pateisinamos priežasties nebuvo tarnybos vietoje“⁵³, iš šios nuostatos konstatuotina, kad karo prievolinkui atliekančiam alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą nėra imperatyviai nurodytas laiko intervalas nuo kada iki kada jis turi ją atlikti. Karo prievolinkas atliekantis alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą nėra baudžiamosios teisės subjektas, nes jis neįgyja kario statuso ir jo tarnyba nėra priskirta tikrosios karo tarnybos rūšiai.

Apibendrinant nusikaltimo vengimas atlikti karo tarnybą subjektą reikia pasakyti, kad subjektas yra specialusis ir tik asmuo, kuris yra įgijęs kario statusą gali atsakyti už vengimą atlikti karo tarnybą. O kario sąvokos, kuri apimtų visus teisinius aspektus ir būtų aiškiai apibrėžta nėra nei viename teisės akte, tiesiog aiškinant kas yra karys reikia analizuoti atskiras tarnybos rūšių sąvokas, kas reiškia, kad sąvoka karys yra daugialypė, o Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme kario sąvokos aiškinimas reikalauja išsiaiškinti ir kitas sąvokas, taip pat Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse sąvoka karys yra aiškinama analogiškai kaip Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme, kad karys –Lietuvos Respublikos pilietis, atliekantis tikrąją karo tarnybą, o karo padėties metu – asmuo, kuris yra ginkluotųjų pajėgų narys. Tačiau toks sąvokos paaiškinimas nėra išsamus ir aiškus, kas vis dėl to yra nusikaltimų krašto apsaugos tarnybai specialusis subjektas, todėl kalbant apie baudžiamajame įstatyme pateiktą „kario“ sąvoką reikėtų pirmiausiai kalbėti apie požymius pagal kuriuos asmuo, tarnaujantis kariuomenėje išskiriamas kaip karys ir kada jis įgyja kario statusą. Vienas iš tokių požymių būtų - kario statusas. Kalbant apie kario statusą reikia pasakyti, kad profesinės karo tarnybos kariams taikomi vieni reikalavimai, kad jie įgytų, kario statusą, kariams savanoriams kiti, karo prievolinkams dar kiti, tačiau kario statuso įgijimo momentas visiems yra skirtingas, pagal Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 21 straipsnio 7 punktą Lietuvos Respublikos piliečiai kario statusą įgyja: 1) privalomąją pradinę karo tarnybą atlikti paskirti karo prievolinkai – nuo atvykimo į karinį vienetą arba nuo perėjimo į karinio viršininko pavaldumą momento; 2) profesinės karo tarnybos kariai – nuo priėmimo į profesinę karo tarnybą dienos; 3) kariai savanoriai ir kiti aktyviojo rezervo kariai, taip pat parengtojo rezervo kariai – nuo to momento, kai pagal tarnybos ar karinių mokymų įsakymą atvyksta į paskirtą vietą ir prisistato kariniam

⁵³ Karo prievolės įstatymas, Valstybės žinios 106, 2427 (1996).
<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32330/asr>

viršininkui; 4) kariūnai – nuo priėmimo į karo mokymo įstaigą dienos. Taigi, kaip matome bet kurio asmens, kuris pavyzdžiui yra karių sąrašuose ar dirba kariuomenėje negalime vadinti kariu, nes asmuo turi turėti kario statusą.

Kitas požymis jungiantis visus karius tai yra pilietybė, kad tai yra Lietuvos Respublikos piliečiai ir kad jie yra valstybės gynėjai.

Aptarus karius apibūdinančius požymius galima pateikti „kario“ sąvokos apibrėžimą ir *siūlytina* vengimo atlikti karo tarnybą subjektą - karys, baudžiamajame įstatyme aiškinti taip: **karys** – Lietuvos Respublikos pilietis, įstatymų nustatyta tvarka įgijęs kario statusą ir atliekantis vieną iš karo tarnybos rūšių. Toks aiškinimas apimtų profesinę karo tarnybą, savanorišką nenuolatinę karo tarnybą, kariūnų tarnybą ar privalomąją karo tarnybą, kuri apima privalomąją pradinę karo tarnybą (nuolatinę privalomoji karo tarnyba, jaunesniųjų karininkų vadų mokymai), tarnybą aktyviajame rezerve, tarnybą paskelbus mobilizaciją. Taip aiškinant „kario“ sąvoką bus aišku, kad už vengimą atlikti karo tarnybą gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik asmuo turintis kario statusą, o įgijimo pagrindai kiekvienos tarnybos rūšies yra nurodyti Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme, nes pagal dabartinį kario sąvokos aiškinimą nurodant, kad karys – Lietuvos Respublikos pilietis, atliekantis tikrąją karo tarnybą, pvz. net ir asmuo, kuris yra savanoris karys ar aktyviojo rezervo karys Lietuvos kariuomenės sąrašuose (atliekantis tikrąją karo tarnybą), bet realiai nevykdantis karo tarnybos būtų vengimo atlikti karo tarnybą subjektas, nors jo tarnybos specifiška yra tokia, kad jis kario statuso visada neturi, o jį įgauna tik nuo to momento, kai pagal tarnybos ar karinių mokymų įsakymą atvyksta į paskirtą vietą ir prisistato kariniam viršininkui. Lietuvos Respublikos piliečiui dar neįgijusiam kario statuso, nors pagal įsakymą ir paskirtam atlikti vieną iš karo tarnybos rūšių, tačiau nusprendusiam atsisakyti karo tarnybos, jei tai buvo savanoriškas sprendimas atlikti karo tarnybą, nekils jokios teisinės pasekmės ir nebus keliamas klausimas dėl vengimo atlikti karo tarnybą. Kalbant apie karo prievolinkus, kurie atlieka alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą pažymėtina, kad jie net ir vengdama ją atlikti, ar į ją neatvykdami baudžiamojon atsakomybėn nėra traukiami už vengimą ar savavališką pasišalinimą, taip pat dezertyravimą, kadangi alternatyvioji krašto apsaugos tarnyba nėra priskiriama prie tikrosios karo tarnybos rūšies ir jie kario statuso neįgyja.

2.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą požymiai

Kad kario siekimą išvengti karo tarnybos būtų galima pripažinti nusikalstama veika, nepakanka nustatyti vien tik objektyviuosius šios nusikalstamos veikos sudėties požymius, būtina

nustatyti ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Tačiau įrodinėti subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius yra nepalyginti sudėtingiau nei objektyviuosius požymius⁵⁴.

2.2.1. Pakaltinamumas

Baudžiamosios teisės subjektais gali būti tik sąmoningi, psichiškai sveiki žmonės, kurie supranta savo poelgius ir sugeba numatyti jų padarinius.

„Pakaltinamumas yra teisinė sąvoka, apibūdinanti asmens, padariusio baudžiamajame įstatyme numatytą veiką, psichinę būklę padarant veiką ir turinti esminę reikšmę jo atsakomybei“.⁵⁵

Pakaltinamumas yra būtina kaltės sąlyga, tačiau kario, vengusio karo tarnybos, pakaltinamumo įrodinėti nereikia kaip ir kitose baudžiamosiose bylose, tačiau, jei kyla pagrįstų įtarimų, kad karys negalėjo suvokti savo veikos pavojingumo arba valdyti savo veiksmų darydamas šią nusikalstamą veiką įrodinėjamas tik nepakaltinamumas pagal pripažinimo nepakaltinamu procesą ir asmenį nepakaltinamu pripažįsta tik Teismas. Nors visais atvejais kariai prieš priimant į karo tarnybą yra tikrinami Karo medicinos tarnybos, kur viena iš dalių yra psichologiniai, psichiatriniai tyrimai, kurių metu yra nustatoma būsimo kario psichinė būseną, psichiniai susirgimai, tačiau tai nėra kario pakaltinamumo ar nepakaltinamumo nustatymas, o kariui įvykdžius nusikalstamą veiką ir kilus abejonių dėl jo pakaltinamumo yra atliekami atskiri procesai, kurie išimtinai reikšmingi baudžiamojoje byloje ir tik padarius nusikalstamą veiką ir kita svarbi aplinkybė, kad ar karys yra pakaltinamas sprendžiama tik nusikalstamos veikos padarymo momentui.

Svarbu pažymėti, kad karo tarnyba yra specifinė tarnyba, kuri reikalauja tam tikrų suvaržymų ir apribojimų, kitokių gyvenimo sąlygų ir panašiai, todėl kariui nors ir buvusiam visiškai psichiškai sveikam gali sutrikti jo psichika jį paėmus tarnauti, kur jam yra neįprasta aplinka ir kiti psichiką veikiantys faktoriai, pvz. tokie kaip karinė drausmė, dideli fiziniai krūviai, gyvenimas mažoje erdvėje su kitais asmenimis, nuslėptos priklausomybių ligos ir pan., paprastai tokiu atveju kariai pripažįstami Karo medicinos medikų netinkamais tarnybai ir nuo jos atleidžiami tarnybos metu, tačiau pavyzdžiui kariui savavališkai pasišalinusiam iš tarnybos vietos ar dezertyravusiam iki jo pripažinimo netinkamu tarnybai ir jam nurodant, kad jis turi priklausomybės ligą, pvz. alkoholizmas, narkomanija, paaiškinus, kad jis negalėjo tiesiog nevartoti

⁵⁴ Piesliakas, V. „Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga“. Vilnius: Justitia, 2009. p. 337

⁵⁵ Piesliakas, V. *ibid.*, p. 341

alkoholio ir išleistas iš tarnybos sugrįžti į ją atgal, net ir pripažinus netinkamu jį karo tarnybai, jis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl jo padarytos nusikalstamos veikos, pvz. savavališko pasišalinimo ar dezertyravimo ir klausimas dėl nepakaltinamumo nėra keliamas, o iš priimtų teismų sprendimų, susijusių su nagrinėjamomis nusikalstamomis veikomis matoma, kad nei vienu atveju karys nebuvo pripažintas nepakaltinamu, todėl galima konstatuoti, kad sprendžiant dėl karių padariusių nusikalstamas veikas pakaltinamumo problemų nekyla.

Tačiau panagrinėkime tokią situaciją, kai į nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karys ar profesinės karo tarnybos karys pavyzdžiui turi alkoholizmo ligą, tačiau ji daug metų yra slepiama, jis nėra registruotas Priklausomybių ligų įskaitose, Karo medicinos medikai taip pat neturi galimybės nustatyti tokios ligos ir asmenį priima į tarnybą kaip tinkamą tarnauti, tačiau tarnybos metu nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karys yra kariniame dalinyje ir jo galimybės vartoti alkoholį yra apribotos, nes išeiti iš tarnybos jis neturi galimybės, tačiau net ir privalomosios pradinės karo tarnybos karys yra išleidžiamas namo savaitgaliui ir toks karys grįžęs savaitgalį namo tiesiog vartoja alkoholį iki tokios būsenos, kad tiesiog nebegali sustoti ir savęs valdyti ir dėl to, karys reikiamu laiku į tarnybos vietą nebegrįžta, nes tiesiog nesuvokia, kad turi grįžti dėl apsvaigimo būsenos ir jo pasišalinimo trukmė sudaro nusikalstamos veikos sudėtį, pvz. savavališkas pasišalinimas, karį Karo policijai pristačius į tarnybos vietą, jam pradedamas ikiteisminis tyrimas, karys paaiškina, kad jis nesuprato, kada jam reikia grįžti į tarnybą, nes buvo visas dienas apsvaigęs nuo alkoholio. Manau šioje situacijoje visais atvejais būtų tikslinga spręsti dėl asmens pakaltinamumo, kadangi pakaltinamumas yra būtina kaltės sąlyga, o šioje situacijoje svarbu konstatuoti, kad karys suvokė savo daromos veikos pobūdį ir galėjo valdyti savo elgesį net ir būdamas priklausomas nuo alkoholio.

2.2.2. Kaltės forma kaip subjektyvusis nusikalstamos veikos vengimas karo tarnybos sudėties požymis

Šio nusikaltimo subjektyvusis požymis – kaltė- įgyvendinamas tiesiogine tyčia, kai kaltininkas supranta, kad vengia karo tarnybos sutrikdydamas savo sveikatą, simuliuodamas ligą ar naudodamas apgaulę ir jis nori taip elgtis.

Baudžiamojo kodekso 15 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyta, kad „nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas padaromas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti.“⁵⁶ Toks tiesioginės tyčios apibrėžimas taikomas formalių nusikalstamų veikų atveju.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/xEUhPgLmWt>

Baudžiamojo kodekso 316 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, nusikalstama veika yra baigta vengiant tarnybos ir nėra svarbu, ar tarnybos išvengta ar ne.

Padarant nusikalstamas veikas, kurių sudėtys yra formalios, tyčia gali būti tik tiesioginė, todėl inkriminuojant asmeniui baudžiamojo kodekso 316 straipsnio 1 dalį turi būti įrodinėjama tik tiesioginė tyčia. Tokiu atveju tiesioginei tyčiai reikalingi šie požymiai: „pavojingos nusikalstamos veikos pobūdžio suvokimas (intelektinis suvokimas) ir norėjimas veikti (valinis suvokimas). Daromos nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas – tai faktinių daromos veikos aplinkybių, t. y. objektyviųjų inkriminuojamos nusikalstamos veikos sudėties požymių suvokimas, tai reiškia, kad asmuo suvokia faktines savo poelgio aplinkybes, aiškiai įsivaizduoja, kokią daro veiką ir kokiai vertybei kelia pavojų taip darydamas.“⁵⁷

Baudžiamojo kodekso 316 straipsnyje 2 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos subjektyvusis požymis – kaltė- įgyvendinamas tiesiogine tyčia, t.y. kai kaltininkas supranta, kad vengia karo tarnybos sutrikdydamas savo sveikatą, simuliuodamas ligą ar naudodamas apgaule karo padėties metu ar atlikdamas kovos užduotį ir jis nori taip elgtis, ir numato, kad dėl to gali atsirasti sunkių padarinių, ir jų nori. Baudžiamojo kodekso 316 straipsnyje 2 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos sudėtis yra materialinė, kadangi yra numatytas sunkių padarinių kilimas. Šiuo atveju yra būtina nustatyti priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių, t.y., kad sunkūs padariniai kilo kariui vengiant karo tarnybos. Sunkių padarinių atsiradimo atveju yra galima ir netiesioginė tyčia, kai kaltininkas supranta, kad vengia karo tarnybos sutrikdydamas savo sveikatą, simuliuodamas ligą ar naudodamas apgaule karo padėties metu ar atlikdamas kovos užduotį ir numato, kad dėl to gali atsirasti sunkių padarinių ir nors nenori jų, bet sąmoningai leidžia jiems atsirasti.

2.3. Nusikalstamą veiką *Vengimas atlikti karo tarnybą* kvalifikuojantys požymiai

BK 316 straipsnio 1 ir 2 dalyje yra numatyta dalis vienodų nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą sudėties požymių, bet esminis BK 316 straipsnio 1 dalies atribojimas nuo BK 316 straipsnio 2 dalies yra tai, kad šio straipsnio antroje dalyje numatyti veiksmai atliekami karo padėties metu, atliekant kovos užduotį arba dėl veikos atsirado sunkių padarinių. Pakanka bent vieno iš alternatyvių šios nusikalstamos veikos požymių norint kariui inkriminuoti šią nusikalstamą veiką.

Tikslinga apžvelgti kiekvieną šios nusikalstamos veikos kvalifikuojantį požymį atskirai.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio mėn. 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-509/2006. <http://eteismai.lt/byla/122093527754131/2K-509/2006>

2.3.1 Vengimas karo tarnybos įvykdytas karo padėties metu

„Ypatinga valstybei pavojingų veiksnių grupė yra ginkluoti konfliktai, karas. Šiuo atveju gali kilti grėsmė ne tik visuomenės rimčiai, žmonių gyvybėms, turtui, bet ir valstybės suverenumui, teritorijos vientisumui. Kaip ir nepaprastosios padėties, taip ir tarptautinio ginkluoto konflikto metu valstybėje įvedamas ypatingas teisinis režimas ir pertvarkomas valstybės valdymas. Ginkluoto užpuolimo, gresiančio valstybės suverenumui ar teritorijos vientisumui, atveju įvedama karo padėtis.“⁵⁸

Lietuvos Respublikos karo padėties įstatyme nurodyta, kad: „**karo padėtis** – Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir šio įstatymo nustatyta ypatinga teisinė padėtis, kuri įvedama prireikus ginti Tėvynę ginkluoto užpuolimo ar jo grėsmės atveju, kai kyla grėsmė Lietuvos valstybės suverenumui ar jos teritorijos vientisumui, arba prireikus vykdyti Lietuvos valstybės tarptautinius įsipareigojimus siekiant užtikrinti valstybės gynybą ir kitas gyvybiškai svarbias valstybės funkcijas karo metu.“⁵⁹ Taigi, *karo padėtis* yra valstybei sudėtinga situacija, kadangi jos įvedimas reiškia, kad valstybėje pasikeičia teisinė padėtis, kuri reikalauja svarbiausių valstybės gynybos klausimų sprendimo, valstybės valdymo pertvarkymo, yra apribojamos Lietuvos Respublikos piliečių ir užsieniečių teisės ir pareigos bei nustatomos tam tikros pareigos. Įvedus karo padėtį Lietuvos kariuomenė ir karo padėties metu priskirtos kitos ginkluotosios pajėgos pradeda vykdyti veiksmus siekiant apginti valstybę nuo ginkluoto užpuolimo ir išsaugoti jos suverenitetą, todėl karo padėties metu karo prievolinkai – 18–60 metų karo prievolinkai, vyrai ir moterys, kurie yra įgiję pradinį karinį parengtumą, šaukiami į karo tarnybą ir turi atvykti į teritorinį karo prievolės ir komplektavimo skyrių. Taip pat Lietuvos kariuomenės profesinės karo tarnybos kariai, kariai savanoriai turi pareigą vykdyti karo tarnybą ir kiekvienas karys yra labai svarbus ir reikalingas karinėms pajėgoms, kadangi visos pastangos yra nukreipiamos į valstybės gynybą. Įvedus karo padėtį, skelbiama visuotinė arba dalinė mobilizacija. Mobilizacija aprėpia arba visą valstybės valdymo, savivaldybių ir ūkio sistemą, ginkluotąsias pajėgas ir jų rezervą bei civilinės saugos formuotes, arba tik dalį minėtų valstybės struktūrų ir procesų.

Taigi, karo padėties metu ypatingai svarbiomis tampa karinės struktūros ir jų veikla nes jos ginklu gina Lietuvos nepriklausomybę, jos teritorijos vientisumą ir konstitucinę santvarką, todėl karių vengimas atlikti karo tarnybą karo padėties metu vertinamas kaip labiau pavojinga

⁵⁸ Pitrenaitė, B. „Teisinio reglamentavimo įtaka ekstremalių situacijų valdymo veiksmingumui“, *Jurisprudencija*, Mokslo darbai 5(83) (2006): 90–101.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas, *Valstybės žinios* 52, 1482 (2000). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C70309CDEB7B/SlxeRXQWwy>

nusikalstama veika nei taikos metu ir Lietuvos Respublikos BK 316 str. 2 dalyje įtvirtinta šio nusikaltimo kvalifikuotoji sudėtis.

2.3.2 Vengimas karo tarnybos įvykdytas atliekant kovos užduotį

Kovos užduoties samprata yra aiškinama „Enciklopediniame karybos žodyne“, kad „kovos užduotis – aukštesniosios vadovybės aiški, glausta užduoties ir tikslo formuluočių, skelbiama žodžiu arba raštu.“⁶⁰

Aiškinant plačiau **„kovos užduotis“** yra vykdant misijas ar mokymus kariui duotas įsakymas atlikti karinius veiksmus, kuris gali būti duodamas ne tik karo, bet ir taikos metu, gali būti duotas dėl puolamojo ar gynybinio pobūdžio veiksmų. Pavyzdžiui, parengiama kovos užduotis: grupei karių įsakoma vykdyti karinius puolamuosius veiksmus ir imituojamas priešų puolimas. Kiekvienam kariui pateikiama konkreti užduotis, kurią jis privalo įvykdyti (vienas tikrina teritoriją, ar nesiartina priešas, kitas skverbiasi kuo arčiau priešų, trečiajam duotas nurodymas saugoti kitus karius ir pamačius priešą juos perspėti ir t.t.).“⁶¹

Taigi, reikia pasakyti, kad šiuo metu Lietuvos Respublikos teritorijoje misiją kartu su Lietuvos kariais atlieka ir sąjungininkų kariai iš kitų užsienio valstybių, pavyzdžiui NATO oro policijos misija Lietuvos Respublikos teritorijoje. Užsienio valstybių kariai yra dislokuoti Lietuvos kariuomenės daliniuose, kur kartu su Lietuvos kariais nuolat vykdo karines pratybas t. y. atlieka kovines užduotis. Lietuvos kariuomenės karių būriai yra nuolatiniame koviniame budėjime, kas taip pat reiškia, kad jie turi pareigą nuolat būti pasirengę ginti Lietuvos valstybę iškilus grėsmei ir jų kovinis budėjimas vertinamas kaip kovinė užduotis.

Lietuvos kariai dalyvauja tarptautinėse operacijose, kuriomis siekiama stiprinti stabilumą ir saugumą, o tai taip pat reiškia, kad jų metu kariai atlieka kovos užduotį. Kariai nuolat dalyvauja Europos Sąjungos ir Jungtinių Tautų tarptautinėse operacijose, mokymo misijoje Malyje (EUTM Mali), karinėje operacijoje Viduržemio jūros regiono pietų centrinėje dalyje „Sophia“ ir karinėje jūrų operacijoje „Atalanta“, NATO taikos palaikymo misijose ir kitose tarptautinėse operacijose, kurios skirtos palaikyti taiką ir tarptautinį saugumą.

Taigi, reikia pasakyti, kad kovos užduotis yra vykdoma ne tik karo, bet ir taikos metu.

Iš Lietuvos Respublikos pasirašytų ir ratifikuotų tarptautinių sutarčių, kitų tarptautinės teisės aktų, Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir nacionalinių teisės aktų išplaukia, kad karys vykdo kovos užduotis:

⁶⁰ Petras Algirdas Čiočys, Jurgis Janukevičius, Edvardas Jasulionis, „Enciklopedinis karybos žodynas“. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008, p. 296.

⁶¹ Autorių kolektyvas, „Lietuvos baudžiamoji teisė“, *Specialioji dalis*, (Vilnius: MRU, VDU, 2017), p. 882.

- 1) „Esant įvestai karo padėčiai Lietuvos Respublikos Teritorijoje;
- 2) Dalyvaudamas Jungtinių Tautų, NATO vadovaujamose taikos palaikymo misijose;
- 3) Dalyvaudamas bendroje gynybos operacijoje, kuri vykdoma pagal kolektyvinės gynybos sutartį vienos ar kelių sutarties šalių ginkluoto užpuolimo atveju, taip pat rengiantis šiai operacijai;
- 4) Dalyvaudamas bet kurioje kitoje nei kolektyvinės gynybos tarptautinėje operacijoje (taip pat rengiantis šiai operacijai), atitinkančioje Jungtinių Tautų tikslus ir principus, skirtose palaikyti taiką ir tarptautinį saugumą pasaulyje;
- 5) Dalyvaudamas kolektyvinės gynybos arba kitoje karinėje operacijoje taikai ir saugumui palaikyti, kurioje Lietuvos Respublikos kariniai vienetai dalyvauja kartu su kitų valstybių kariniais vienetais, pavyzdžiui NATO vadovaujamose misijose.
- 6) Dalyvaudamas koviniame budėjime esant karo padėčiai ar taikos metu;
- 7) Dalyvaudamas kariniuose mokymuose (pratybose);
- 8) Reaguojant Lietuvos Respublikos teritorijoje į nekonvencinio karo grėsmes, pavyzdžiui, vietinio pobūdžio ginkluotus incidentus, valstybės sienos pažeidimus, kurie pagal savo pobūdį neprilygsta agresijai.“⁶²

Vengimas karo tarnybos atlikimo kovos užduoties metu yra šią veiką kvalifikuojantis požymis ir norint kario veiką kvalifikuoti pagal Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnio 2 dalį reikalinga nustatyti, kad karys karo tarnybos vengė kovos užduoties metu. Iš aukščiau aptartos kovos užduoties matoma, kad net taikos metu kariui esant kariniuose mokymuose ar pratybose ar kovojant su nekonvencinėmis grėsmėmis (pabėgėliai, valstybės sienos pažeidimų provokacijos ir kt.) ir padarius vieną iš vengimo karo tarnybos alternatyvių veikų karys traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal Lietuvos Respublikos 316 straipsnio 2 dalį. Kovos užduoties metu paprastai kariams yra duodamas vado įsakymas aiškiai nurodant kokius veiksmus jis turi atlikti ir kokias užduotis įvykdyti, kiekvienas karys turi tam tikras funkcijas ir pareigas ir tik kiekvienam kariui laiku ir tinkamai vykdant kovos užduotį gali būti užtikrinamas tos kovos užduoties tikslas ir įgyvendinamas vado įsakymas. Iš kario esant paskirtai kovos užduočiai paprastai tikimasi didesnės atsakomybės ir koncentracijos, nes tai nėra paprasta kasdieninė tarnyba, kurioje karys vykdo įprastą rutiną gerai jam žinomą, saugioje aplinkoje, todėl ir kariui vengiant karo tarnybos atlikimo esant kvalifikuojančiam požymiui **kovos užduoties** metu jam taikoma griežtesnė baudžiamoji atsakomybė.

⁶² Autorių kolektyvas, „*Lietuvos baudžiamoji teisė*“, *Specialioji dalis*, (Vilnius: MRU, VDU, 2017), p. 905.

2.3.3 Dėl vengimo karo tarnybos atsirado sunkių padarinių

Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnio 2 dalyje kaip nusikaltimo vengimas atlikti karo tarnybą kvalifikuojantis požymis yra **sunkūs padariniai**. Šis kriterijus yra vertinamasis ir kiekvienu atveju vertinimas yra teismų diskrecija. Remiantis teismų praktika tokiais padariniais galėtų būti pripažintas žmonių žuvimas, taip pat padarymas jiems įvairaus sunkumo sveikatos sutrikdymus, didelė materialinė žala ir pan. Kartais yra sunku nustatyti, kuriuos kilusius padarinius jau galima laikyti sunkiais, o kurių negalima, kiekvienu konkrečiu atveju tai vertina ir nustato teismas.

BK 316 straipsnio prasme sunkūs padariniai tai turėtų būti padaryta pakankamai didelė ir esminė žala kariuomenei, jos karinei parengčiai arba kovos užduočiai. Tai galėtų būti dėl kario vengimo atlikti karo tarnybą įvykę sunkūs žmonių sužalojimai ar žmonių žūtys, dėl kario vengimo atlikti karo tarnybą atsiradusi labai didelė turtinė žala kariuomenei ir jos interesams, kai padaroma ilgalaikė ir neatkuriama žala. Kaip sunkių padarinių kilimas galėtų būti vertinimas ir pavyzdžiui Krašto apsaugos sistemos ir jos institucijų prestižo sumenkinimas, toks karo tarnybos diskreditavimas, kai padaroma ilgalaikė ir neatkuriama žala.

Reikia pasakyti, kad kai nusikaltimas susijęs su sunkių padarinių sukėlimu, jis gali būti padaromas ir netiesiogine tyčia.

Apibendrinant galima pasakyti, kad kariui kvalifikuojant Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnio 2 d., subjektyvieji ir objektyvieji nusikalstamos veikos Vengimas atlikti karo tarnybą požymiai išlieka tie patys, tačiau būtina nustatyti kvalifikuojančius požymius „karo padėties metu“, „atliekant kovos užduotį“, arba atsiradus „sunkiems padariniams“.

2.4. Drausminės ir baudžiamosios atsakomybės atirbojimo problematika, esant „*kitokios apgaulės*“ požymiui

Tikslinga išanalizuoti drausminės ir baudžiamosios atsakomybės atirbojimo kriterijus, kai karys turi tikslą išvengti karo tarnybos, esant „*kitokios apgaulės*“ požymiui, kadangi pagal šiuo metu esančią praktiką drausminė ir baudžiamoji atsakomybė yra taikoma dažniausiai kartu arba baudžiamoji atsakomybė netaikoma ir nėra visiškai aiškių atirbojimo kriterijų.

Taigi, paanalizuokime šias dvi kariams taikomas atsakomybės rūšis, drausminė atsakomybė yra drausmės pažeidimo teisinė pasekmė. Lietuvos Respublikos kariuomenės drausmės statuto 30 straipsnyje yra numatyta drausminės nuobaudos paskirtis – „auklėti ir

sulaikyti karius nuo drausmės pažeidimų ir nubausti karį, padariusį drausmės pažeidimą.⁶³ Tame pačiame statute nėra aiškiai pasakyta, kas yra kario drausminė atsakomybė, tačiau iš šio statuto straipsnių išplaukia, kad kario drausminė atsakomybė yra jam paskirtos drausminės nuobaudos, kai kariuomenės drausmės statuto nustatyta tvarka atlikus drausmės tyrimą ir nustačius, kad jo veikoje (veikimas ar neveikimas) yra visi drausmės pažeidimo požymiai, privalomas atlikimas.

Tuo tarpu baudžiamoji atsakomybė yra nusikaltimo padarymo teisinė pasekmė. Be „baudžiamosios atsakomybės“ termino, Lietuvos baudžiamojoje teisėje vartojamas ir „bausmės“ terminas, kuris taip pat apibūdina baudžiamąją atsakomybę, o daugumos mokslininkų darbuose šie terminai dažnai vartojami kaip sinonimai. Baudžiamajame kodekse 41 straipsnyje nurodyta, kad „bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui, o jos paskirtis sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.“⁶⁴

Kariuomenės drausmės statuto 66 straipsnyje kariams yra numatyta drausminė atsakomybė už Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo nustatytų karių tarnybai taikomų apribojimų pažeidimą, kurie išvardinti Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 36 straipsnyje. Visų kariams taikomų apribojimų nėra tikslinga pateikti, kadangi jie nėra susiję su nagrinėjama tema, todėl išskirtini tokie pagrindiniai apribojimai: tikrosios karo tarnybos kariams, išskyrus karius savanorius ir kitus aktyviojo rezervo karius, taip pat parengtojo rezervo karius, *draudžiama dalyvauti bet kokioje politinėje veikloje*, kuri apima tokius aspektus kaip narys, dalyvavimą, tų partijų ir organizacijų tiesioginį rėmimą. Taip pat *kariams draudžiama reikšti politinius pareiškimus, straipsnius ar kalbas, kuriuose viešai reiškiamas nesutikimas su demokratiškai išrinktos valstybės valdžios paskelbta ir vykdoma politika*. Profesinės karo tarnybos kariai *negali dirbti pagal darbo sutartį, užsiimti individualia veikla*, išskyrus tam tikrus leistinus įstatymo atvejus, t.y. laisvu nuo tarnybos metu profesinės karo tarnybos kariai turi teisę užsiimti kūryba, įskaitant ir turtinių teisių į savo sukurtus kūrinius perleidimą. Krašto apsaugos ministrui ar jo įgaliotam asmeniui leidus, profesinės karo tarnybos kariai taip pat turi teisę užsiimti pedagogine veikla, įskaitant pedagoginę veiklą pagal darbo sutartį, ar užsiimti kūrybine veikla pagal darbo sutartį ir gauti už tai darbo užmokestį ar atlyginimą, jeigu tai nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto tarnyboje, nesudaro

⁶³ Lietuvos Respublikos Lietuvos kariuomenės drausmės statuto patvirtinimo įstatymas, *Valstybės žinios* 51, 1635 (1999). <https://www.infolex.lt/ta/107645#X557f91bf62254071aec09d38fc249b26>

⁶⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000). <https://www.infolex.lt/ta/66150#Xd859a7aa35bc498393330ea79881cd54>

prielaidų tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nediskredituoja tarnybos autoriteto, nekliudo profesinės karo tarnybos kariui tinkamai atlikti savo pareigas.⁶⁵

Apžvelgę kariams taikomus apribojimus matome, kad, jei profesinės karo tarnybos karys nesilaikys Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme nustatytų karių tarnybai taikomų apribojimų, jam pagal Kariuomenės drausmės statutą bus atliktas drausmės tyrimas ir paskirta vienintelė numatyta galima drausminė nuobauda – atleidimas.

Šioje vietoje atsiranda drausminės ir baudžiamosios atsakomybės už nagrinėjamą pavojingą veiką konkurencijos problema, taikant drausminės ir baudžiamosios atsakomybės normas kariams teisinės pasekmės yra tokios pačios – atsakomybės už padarytą veiką išvengiamumas.

Paanalizuokime tokią situaciją, profesinės karo tarnybos karys turi galiojančią karo tarnybos sutartį penkerių metų laikotarpiui, tačiau po dviejų tarnybos metų jis nusprendžia, kad tarnauti nebenori ir turi tikslą išvengti karo tarnybos, žinodamas, kad jam draudžiama dirbti pagal darbo sutartį, tačiau jis įsidarbina įmonėje X vadybininku ir laisvu nuo tarnybos metu jis dirba antrą darbą apie tai informuoja savo vadus, kurie neturi jokios kitos galimybės kaip atlikti drausmės tyrimą pagal Lietuvos kariuomenės drausmės statuto 66 straipsnį (Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo nustatytų karių tarnybai taikomų apribojimų pažeidimas). Už šį pažeidimą, profesinės karo tarnybos karys atleidžiamas iš tarnybos, nes drausmės statute vienintelė numatyta drausminė nuobauda - atleidimas iš tarnybos, tačiau nuobaudos tikslai nepasiekiami, nes karys ir siekia būti atleistas iš karo tarnybos. Tačiau kariui gali ir nebūti inicijuojamas drausmės pažeidimas, o karys vado įsakymu vadovaujantis KASOKTI 38 straipsnio 1 dalies 6 punktu (profesinės karo tarnybos karys pažeidžia šio įstatymo 36 straipsnyje, išskyrus 36 straipsnio 12^l dalį, nustatytus reikalavimus arba apribojimus) tiesiog atleidžiamas iš profesinės karo tarnybos kaip pažeidęs jam nustatytus apribojimus.

Analizuojant aukščiau pateiktą pavyzdį matome, kad drausminė atsakomybė yra taikoma, kai karys pažeidžia jam nustatytus apribojimus ir nėra jokio aiškaus kriterijaus, kada kariui turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už vengimą karo tarnybos esant „kitokios apgaulės“ požymiui.

Tačiau įrodžius kario veikoje karo tarnybos vengimą esant „kitokios apgaulės“ požymiui už tai kariui galėtų būti taikoma ir baudžiamoji atsakomybė, t.y. pagal Lietuvos Respublikos BK 316 str., bet šiuo atveju nors ir akivaizdu, kad karys žinodamas, kad jam draudžiama dirbti kitą darbą, jis tokio draudimo nesilaiko ir priešingai tyčia įsidarbina kitame darbe norėdamas būti

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, Valstybės žinios 49, 1325 (1998). <https://www.infolex.lt/ta/47228#X4f46d6dec1dc47a3ac18994f2b0b3d95>

atleistas iš karo tarnybos ir taip jos išvengti, kas reiškia, kad kario veikoje yra pasyvios apgaulės požymis, nes jis pasinaudodamas savo vadų tam tikrų esminių aplinkybių nežinojimu ar netinkamu jų supratimu, iš tikrųjų objektyviai egzistuojančius faktus, kad įsidarbino kitame darbe norėdamas būti atleistas, nutyli.

Tačiau, jei remtumėmės aukščiau nagrinėtu apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu (*Panevėžio apygardos teismas byla Nr. 1A-59-491/2016*), kuriame buvo konstatuota, kad tokiu atveju kario veikoje nebus „**kitokia apgaulė**“ požymio, kadangi jis nenaudoja apgaulės, jis iš tikrųjų dirba pagal darbo sutartį, apie tai pasako savo vadovybei, nieko neslepia, todėl kariai nenaudoję apgaulės neatsako ir pagal Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnį, todėl kiekvienas profesinės karo tarnybos karys gali kada nori išvengti karo tarnybos atlikimo be jokių teisinių pasekmių ir Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos normos neveikia, nebeturi teisinės galios, kariams, vengiantiems karo tarnybos, kas suponuoja teisingumo principo įgyvendinimo negalimumą. Baudžiamosios atsakomybės tikslai, nurodyti Lietuvos Respublikos BK 41 straipsnyje nėra pasiekiami, kaip ir drausminės nuobaudos tikslai, o konkuruojant šioms dviem atsakomybės rūšims matoma, kad BK 316 straipsnyje saugomi ir ginami Lietuvos kariuomenės komplektavimo ir karinės parengties karo padėties metu interesai nėra apsaugoti. Reikia pasakyti, kad analogiška situacija būtų, jei profesinės karo tarnybos karys ir kariūnas tarnyboje būtų neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad pagal šiuo metu galiojantį teisinį reglamentavimą nėra jokių aiškių kriterijų kada turi būti taikoma drausminė atsakomybė, o kada baudžiamoji, kai karys pažeidžia jam nustatytus apribojimus ir kada laikytina, kad kario veikoje yra „apgaulės“ požymis, o kada ne ir tokia situacija yra susidariusi, todėl, kad nėra galimybės įrodyti, kad karys pažeisdamas sąmoningai jam nustatytus apribojimus būtent ir siekia, kad būtų jam pritaikyta drausminė nuobauda – atleidimas iš karo tarnybos ir taip jos išvengtų. Tokios situacijos pavyktų išvengti, jei būtų numatytos kitos drausminės nuobaudos rūšys, o ne atleidimas iš tarnybos.

3. SAVAVALIŠKO PASIŠALINIMO NUSIKALTIMO SUDĖTIES OBJEKTIVIŲJŲ IR SUBJEKTYVIŲJŲ POŽYMIŲ BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS IR TEISMŲ PRAKTIKA

Šiame skyriuje bus analizuojami nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, bus pateikiama teismų praktika taikant šį kodekso straipsnį. Tai viena tarp dažniausiai pasitaikančių nusikalstamų veikų Krašto apsaugos sistemoje, todėl tikslinga ją išanalizuoti ir pateikti teisinės kvalifikavimo problemas, kadangi nesant teismų praktikos ir vienodo šios veikos kvalifikavimo požymių aiškinimo, dažnai kariai išvengia baudžiamosios atsakomybės, arba veikos kvalifikuojamos formaliai nesigilinant į sudėties požymius, taip pat ne visais atvejais karių padarytos analogiškos veikos yra kvalifikuojamos vienodai ir kariams taikoma vienoda atsakomybė, taip pat dėl teisės aktų nesuderinamumo su baudžiamuoju kodeksu yra palikta teisinių spragų, kariams padarius šią nusikalstamą veiką išvengti bet kokios teisinės atsakomybės.

322 straipsnis. Savavališkas pasišalinimas

1. Karys, savavališkai pasišalinęs iš dalinio ar tarnybos vietos arba be pateisinamų priežasčių nustatytu laiku neatvykęs į dalinį ar tarnybos vietą, jeigu pasišalinimas truko ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

2. Karys, padaręs šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką karo padėties metu ar atlikdamas kovos užduotį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų.

3.1. Objektyvieji nusikalstamos veikos Savavališkas pasišalinimas sudėties požymiai

Kad būtų galima kario veiką kvalifikuoti pagal Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnį, karys turi atlikti tokias alternatyvias veikas: „1) savavališkai pasišalinti iš dalinio ar tarnybos vietos, arba 2) neatvykti nustatytu laiku be pateisinamų priežasčių į dalinį ar tarnybos vietą. Svarbu, kad savavališkas pasišalinimas truktų ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų. Šių požymių nagrinėjimas yra tikslingas, kadangi jų aiškinimui nebuvo teismų priimtuose sprendimuose skirta pakankamai dėmesio ir jie buvo aiškinami formaliai. Kario savavališkas pasišalinimas, trukęs trumpiau nei tris paras ir nenustačius tikslo išvengti karo tarnybos sudarys drausmės pažeidimo sudėtį, o ne Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 322 str. numatyto nusikaltimo sudėtį.“⁶⁶

⁶⁶ Bieliūnas E. ir kt., „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas“. Specialioji dalis (213-330 straipsniai II tomas 2 dalis (Vilnius: Registrų centras, 2010), p. 600.

Taigi, šio nusikaltimo objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai yra susiję su pasišalinimo trukme. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje Nr. 2K-101/2008 *savavališko pasišalinimo trukmės skaičiavimas buvo aiškinamas taip*: „Pagal BK 323 straipsnio 1 dalies dispoziciją pasišalinimo laikas skaičiuojamas dienomis. Žodis „diena“ kalbos požiūriu reiškia dvidešimt keturių valandų laiko tarpą („Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“, 1993). 10 dienų trukmė sudaro 240 valandų.“⁶⁷

Svarbu pažymėti, kad toks pasišalinimo trukmės skaičiavimas yra tinkamas nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kariams, kadangi jų privaloma tarnyba yra visą parą, tačiau pasišalinimo trukmės skaičiavimas nėra teismų išaiškintas tuo atveju, kai iš tarnybos vietos pasišalina profesinės karo tarnybos kariai ir teismai nesigilino į trukmės skaičiavimą, kadangi skirtingo kario statuso tarnybos laikas yra skirtingas, pvz. nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kario tarnybos laikas yra 24 valandos per parą ir tai trunka devynis mėnesius, iš tarnybos kariai išleidžiami vado įsakymu nurodant laiką, kada kariai privalo grįžti į tarnybos vietą ir jų pasišalinimo trukmę suskaičiuoti yra paprasta, tačiau paanalizuokime profesinės karo tarnybos kario tarnybos laiką, kadangi profesinės karo tarnybos kariai įprastai tarnauja darbo dienomis nuo 8.00 val. iki 17.00 val. ir švenčių bei poilsio dienomis į tarnybos vietą nevyksta, išskyrus tuos atvejus, kai vado įsakymu dėl tarnybinio būtinumo jie paskiriami budėti ar vykdyti kitas užduotis. Paanalizuokime tokią situaciją, profesinės karo tarnybos karys į tarnybos vietą neatvyksta, pvz. profesinės karo tarnybos karys turėdamas įprastinę tarnybą, t.y. 8.00 val. - 17.00 val. nuo antradienio iki penktadienio neatvyksta į tarnybos vietą, o po savaitgalio jis pirmadienį 8.00 val. į tarnybos vietą atvyksta. Kyla klausimas ar kario veikoje jau yra nusikaltimo savavališkas pasišalinimas sudėtis, nes karys į tarnybą neatvyko ilgiau nei tris paras, tačiau, jei skaičiuojame tarnybos laiką kada karys turėjo pareigą vykdyti karo tarnybą susidaro 4 darbo dienos ir tai sudaro tik 32 valandas, kas reikštų, kad kario veika turėtų būti kvalifikuojama tik kaip drausmės pažeidimas pagal Drausmės statuto 73 straipsnį (**Savavališkas pasišalinimas ar neatvykimas į tarnybos vietą**), tačiau pagal susiklosčiusią praktiką tokiais atvejais profesinės karo tarnybos kariai traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 322 straipsnį ir nėra skaičiuojama pasišalinimo trukmė atsižvelgiant į privalomą kario tarnybos laiką tiesiog konstatuojant, kad profesinės karo tarnybos karys į tarnybos vietą neatvyko ilgiau kaip tris paras, manytina toks kario padarytos veikos kvalifikavimas, kai nėra atsižvelgiama į privalomą karo tarnybos laiką, kurio metu jis turėjo pareigą vykdyti tarnybą, nėra tinkamas veikos kvalifikavimas.

Pagal straipsnio dispoziciją karys pasišalinti turi iš dalinio arba tarnybos vietos.

⁶⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101/2008. <http://eteismai.lt/byla/45300604756063/2K-101/2008>

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme dalinys yra apibrėžtas kaip „batalionas arba jam prilygintas (susidedantis bent iš dviejų kuopų) patvirtintos nuolatinės struktūros karinis vienetas.“⁶⁸ Tarnybos vietos sąvoka nėra aiškinama.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentare aiškinama, kad „savavališkas pasišalinimas iš dalinio ar tarnybos vietos yra, kai karys be vado leidimo palieka dalinį arba tarnybos vietą. Dalinio vieta yra kareivinės, karinis miestelis arba stovykla ir panašiai. Tarnybos vieta yra kario karo tarnybos atlikimo vieta pagal vado įsakymą. Dalinio ir tarnybos vieta gali nesutapti.“⁶⁹

Iš pateikto paaiškinimo, kas yra dalinio ribos yra aišku, tačiau tarnybos vietos ribos nėra visiškai aiškios, nes pavyzdžiui kariui susirgus jis išvežamas gydytis į civilinę gydymo įstaigą, kuri neįeina nei į dalinio nei į tarnybos vietos sąvoką, nes pagal įsakymą jo tarnybos vieta yra įsakyme nurodytas dalinys, o karys savavališkai pasišalina iš gydymo įstaigos ir negrįžta nei į dalinį, nei į tarnybos vietą, todėl kyla klausimas ar toks kario pasišalinimas sudarys nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 322 straipsnio 1 d. ar 323 straipsnio 1 d. sudėtį, todėl tinkamam nusikalstamos veikos Savavališkas pasišalinimas kvalifikavimui tikslinga būtų apibrėžti tarnybos vietos sąvoką, jos ribas ir ją įtraukti į Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą.

Neatvykimas nustatyto laiku be pateisinamų priežasčių į dalinį ar tarnybos vietą yra „kai karys, teisėtai išleistas iš dalinio ar tarnybos vietos, nustatyto laiku į ją nesugrįžta be pateisinamų priežasčių. Tokios pateisinamos priežastys gali būti kario arba jo artimųjų liga, būtinasis reikalingumas, stichinė nelaimė ir pan.“⁷⁰

Paanalizuokime teismo sprendimą, kuriame kario padarytas savavališkas pasišalinimas buvo pripažintas mažareikšmiu nusikaltimu ir karys buvo išteisintas.

Alytaus rajono apylinkės teismas byloje Nr. 1-172-319/2011 priėmė išteisinamąjį nuosprendį, kurioje „D. L. buvo kaltinimas, kad <... be pateisinamų priežasčių nuo 2011 m. sausio 4 d. iki 2011 m. sausio 7 d. neatvyko į tarnybos vietą – Alytuje, Ulonų g. 14, dislokuotą batalioną ir tai truko ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų ir tokiu būdu jis savavališkai pasišalino iš tarnybos vietos. Lietuvos kariuomenė pateikė 16, 77 Lt civilinį ieškinį, žalą kaltinamasis atlygino. Teismas išnagrinėjęs įrodymus konstatavo, kad kaltinamasis į tarnybą minėtu laiku neatvyko be pateisinamų priežasčių, todėl jo veiksmuose yra Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnio 1 dalies požymiai, tačiau išteisinamąjį nuosprendį pagrindė tuo, kad Lietuvos

⁶⁸ Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, *Valstybės žinios* 49, 1325 (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBug>

⁶⁹ Bieliūnas, E. ir kt., „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis“ (213-330 straipsniai II tomas 2 dalis (Vilnius: Registrų centras, 2010), p. 600.

⁷⁰ Bieliūnas, E. ir kt., *ibid.*, p. 600

Respublikos BK 37 straipsnyje nustatyta, kad padaręs nusikaltimą asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu dėl padarytos žalos dydžio, nusikaltimo dalyko ar kitų nusikaltimo požymių ypatumų veika pripažįstama mažareikšme. Pagal šį straipsnį kaltininkas gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu jo padarytoje veikoje yra konkretaus nusikaltimo sudėties požymiai, tačiau šie požymiai egzistuoja tik formaliai. Būtent žalos pobūdis, dydis išreiškia nusikaltimo pavojingumą, tai yra socialinį materialųjį veikos požymį, pagal kurį nusikalstamos veikos atibojamos nuo nenusikalstamų, įstatyme diferencijuojama baudžiamoji atsakomybė, nuosprendyje individualizuojama bausmė. Veikos pavojingumo suvokimas svarbus konstatuojant kaltę, jos formą ir rūšį. Taigi jeigu veika turi konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymius, tačiau iš esmės nepadaro žalos baudžiamojo įstatymo saugomiems visuomeniniams santykiams arba kitiems gėriams, ar nesukelia realaus pavojaus tokiai žalai atsirasti yra objektyvios prielaidos išvadai, kad tokia veika vertintina kaip nereikšminga baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms. Iš byloje nustatytų aplinkybių darytina išvada, kad kaltinamojo D. L. veika nesiekia tokio pavojingumo laipsnio, dėl kurio asmuo galėtų būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Neabejotina, kad kaltinamojo D. L. veika yra tyčinė, tačiau vertinant šią veiką pagal protingumo, proporcingumo, teisingumo ir kitų bendrųjų teisės principų nuostatas, taip pat atsižvelgiant į tai, kad kaltinamasis veikos tikslais ir motyvais nesiekė padaryti esminės žalos įstatymo saugomoms vertybėms - krašto apsaugos tarnybai, savanoriškai grįžo į tarnybą, teismas konstatuoja, kad D. L. atleistinas nuo baudžiamosios atsakomybės ir jo atžvilgiu baudžiamoji byla nutraukina, pripažinus, kad padaryta veika – savavališkas pasišalinimas iš tarnybos (BK 322 str. 1 d.) yra mažareikšmė (BK 37 str.).⁷¹

Analizuojant šį teismo nuosprendį matome, kad kario savavališko pasišalinimo trukmės klausimas nebuvo keliamas, o tiesiog konstatuojama, kad karys neatvyko ilgiau nei tris paras, nors nėra duomenų, kad karys pagal įsakymą turėjo vykdyti 24 valandų karo tarnybą ir suskaičiavus tarnybos laiką, kario veikoje nebūtų nustatyti nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje požymiai, t.y. objektyvusis nusikalstamos veikos požymis, tačiau nors teismas ir konstatavo, kad kario veikoje yra nusikalstamos veikos, numatytos BK 322 straipsnyje veikos požymiai, tačiau jis kario išteisinimą grindė vien tik padarytos žalos dydžiu, kad tokia veika vertintina kaip nereikšminga baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms, kadangi Lietuvos kariuomenės pateiktas civilinis ieškinys sudarė tik 16,77 Lt, tačiau padarytos žalos dydis šiuo atveju negalėjo turėti reikšmės nusikalstamos veikos kvalifikavimui, pagal Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnį, kadangi šis straipsnis negina ir nesaugo turtinių santykių

⁷¹ Alytaus rajono apylinkės teismo 2011 m. balandžio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-172-319/2011. <http://eteismai.lt/byla/196426952922116/1-172-319/2011?word=Savavali%C5%A1kas%20pasi%C5%A1alinimas>

sferos ir su ja susijusių vertybių, o šiuo straipsniu ginama karo tarnybos atlikimo tvarka, kuri reikalinga siekiant įgyvendinti tokias konstitucinės vertybes kaip: valstybės nepriklausomybė, teritorijos vientisumas, konstitucinės santvarkos apsauga, šiomis baudžiamojo įstatymo normomis siekiama užtikrinti pagrindines konstitucines vertybes ir tų vertybių tinkamą gynimą nuo kitų šalių ginkluoto užpuolimo, nes karys turėjo pareigą pagal profesinės karo tarnybos sutartį ištarnauti atitinkamą laikotarpį, jis buvo ruošiamas kovinei parengčiai ginti šalį, todėl ir baudžiamojo kodekso straipsniu yra įtvirtinta atsakomybė už karo tarnybos vengimą, pasišalinimą iš tarnybos, kadangi karių tarnybai taikomas ypatingas tarnybos atlikimo režimas, apribojimai bei draudimai, ir jie negali tiesiog patys nuspręsti ir palikti karo tarnybą, tam jie turi turėti teisę tai padaryti, pateisinamas priežastis, o teismas šioje byloje konstatuodamas, kad ši veika iš esmės nepadarė žalos baudžiamojo įstatymo saugomiems visuomeniniams santykiams arba kitiems gėriams, ar nesukėlė realaus pavojaus tokiai žalai atsirasti ir padarė išvadą, kad tokia veika vertintina kaip nereikšminga baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms, tačiau teismas netinkamai įvertino, kokias vertybes gina Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnis.

3.1.1. Nusikaltimo Savavališkas pasišalinimas objektas

Nusikaltimo savavališkas pasišalinimas tiesioginis objektas yra karo tarnybos atlikimo tvarka. Karo tarnybos atlikimo tvarka ir jos ypatumai yra nustatyti Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme, taip pat karo tarnybos atlikimo tvarką ir sąlygas, karių drausminę atsakomybę, karinės jėgos panaudojimą, civilinės krašto apsaugos tarnybos tvarką ir sąlygas nustato statutai. Karo tarnyba turi savo specifiškumą, todėl ir karo tarnybos atlikimo tvarka yra reglamentuota įstatymais ir kitais poįstatyminiais teisės aktais, kurių kariai privalo laikytis, pažeidus karo tarnybos atlikimo tvarką kariaus gali būti taikoma tiek drausminė, tiek baudžiamoji, administracinė ar civilinė atsakomybė. Sąvokos, kuri apibrėžtų, kas yra karo tarnybos atlikimo tvarka nėra pateikta nei įstatymuose, nei teisės doktrinoje, tačiau žinant, kad karo tarnybos atlikimo tvarka yra griežtai reglamentuota įstatymais, poįstatyminiais teisės aktais ir įtvirtinta kitose taisyklėse, su kuriomis kariai yra supažindinami ir privalo jų laikytis, karo tarnybos atlikimo tvarkos sąvoka galėtų būti: *Karo tarnybos atlikimo tvarka* – tai teisės normomis Lietuvos Respublikos įstatymuose, poįstatyminiuose teisės aktuose, karo tarnybos statutuose ir taisyklėse reglamentuota, taip pat vadų teisėtais įsakymais nustatyta tvarka, kuri reglamentuoja karo tarnybos atlikimą. Karių griežtas laikymasis šios tvarkos užtikrina karinę drausmę ir tinkamą karo tarnybos atlikimą.

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 26 straipsnyje imperatyviai nurodyta, kad „karys turi sąžiningai ir tinkamai vykdyti tarnybos pareigas bei vadų (karinių viršininkų) įsakymus, laikytis įstatymų ir statutų, neviršyti įstatymų jam suteiktų teisių, saugoti valstybės ir tarnybos paslaptis. Drausmę ar įstatymus pažeidęs karys atsako pagal statutus ir įstatymus.“⁷²

Lietuvos teismų praktikoje karo tarnybos atlikimo tvarkos sąvokos nėra pateikta.

3.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos Savavališkas pasišalinimas sudėties požymiai

Šis nusikaltimas gali būti padaromas tiesiogine tyčia, t.y. karys supranta, kad neatvykdamas į tarnybos vietą pažeidžia karo tarnybos sutartį, suvokia tokios savo veikos pavojingas pasekmes ir nori taip veikti, plačiau tiesioginė tyčia šiame darbe yra jau išanalizuota.

Šio straipsnio 2 dalyje numatyti nusikaltimo kvalifikuojamieji požymiai – savavališkas pasišalinimas karo padėties metu ir savavališkas pasišalinimas atliekant kovos užduotį. Kvalifikuojamieji požymiai yra šiame darbe išanalizuoti prie nusikaltimo vengimas karo tarnybos.

Įdomu pažymėti tai, kad Kauno apygardos teismo buvo išaiškinta, kad šis nusikaltimas gali būti padaromas ir netiesiogine tyčia.

„Nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas netiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, ir nors jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti.“⁷³

Paanalizuokime teismo priimtą sprendimą ir jo argumentus bei motyvus dėl kario kaltės formos.

Kauno apygardos teismas 2007 m. kovo 20 d. baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-133-2007 apeliacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje: “T.A. nuteistas pagal LR BK 22 str. 1 d. 323 str. 1d. už tai, kad jis <... jam suteikus trumpalaikes atostogas nuo 2006-07-21 17.00 val. iki 2006-07-30 17.00 val., jomis pasinaudojo, tačiau nustatytu laiku, t.y. 2006-07-30 17.00 val. neatvyko į tarnybos vietą be pateisinamų priežasčių ir tuo pasikėsino dezertyruoti – neatvykti į tarnybos vietą ilgesniam nei 10 parų laikui, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, nes 2006-08-08 apie 7.30 val. buvo sulaikytas policijos pareigūno ir pristatytas į tarnybos vietą tęsti tarnybos. Be to, T.A. taip pat nuteistas už tai, kad <...2006-08-15, vykdydamas patrulio pareigas apie 16 val. pasišalino iš tarnybos vietos, kol 2006-09-06 apie 15.00

⁷² Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, *Valstybės žinios* 49, 1325 (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.15C705E93776/UvKTZGiBuq>

⁷³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).

val. buvo sulaikytas Karo policijos pareigūnų ir pristatytas tęsti tarnybos į tarnybos vietą., t.y. padarė nusikalstamą veiką, numatytą Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1 d. Karys T. A. po trumpalaikių atostogų, trukusių nuo 2006-07-21 17 val. iki 2006-07-30 17 val., privalėjo atvykti į tarnybos vietą, tačiau be pateisinamų priežasčių neatvyko. Taigi nusikalstama savavališko neatvykimo į tarnybos vietą trukmė prasidėjo nuo 2006-07-30. Ši diena siejama su nusikaltimo pradžia. Priklausomai nuo to, ar karys be pateisinamų priežasčių neatvyksta į tarnybos vietą 3 paras, ar 10 dienų, jo veika kvalifikuojama pagal BK 322 str. (pirmuoju atveju) arba pagal BK 323 str. (antruoju atveju). Kaip jau minėta, šie abu nusikaltimai yra trunkamieji ir trunka tol, kol karys sulaikomas ar pasiduoda savo noru. Nagrinėjamoje byloje karys T. A. buvo sulaikytas 2006-08-08 ir pristatytas į tarnybos vietą, todėl būtent šią dieną jo nusikalstama veika baigėsi. Taigi nuteistojo pasišalinimo iš tarnybos vietos laikotarpis truko nepilnai 9 dienas, t.y. ilgiau kaip 3 paras, bet mažiau nei 10 dienų. Sprendžiant nuteistojo veikos kvalifikavimo klausimą, t.y. ar T. A. veiką kvalifikuoti kaip pasikėsinimą dezertyuoti pagal BK 22 str. 1 d. ir 323 str. 1 d., ar kaip baigtą savavališką pasišalinimą pagal BK 322 str. 1 d., būtina nustatyti nuteistojo veikos subjektyviąją pusę. Iš teisiama jame posėdyje duotų T. A. parodymų matyti, kad jis žinojo savo pareigą grįžti į tarnybos vietą 2006-07-30 17 val. Šiuo laiku jis sugrįžti negalėjo, nes nebuvo transporto, apie ką pranešė pulko budėtojiui, kuris liepė jam sugrįžti iki tos dienos 21 val. Tačiau ir iki šio laiko jis negrįžo, nes girtavo. T. A. parodė, kad ruošėsi grįžti tos savaitės sekmadienį, t.y. 2006-08-13, tačiau jau 2006-08-08 buvo sulaikytas policijos pareigūnų. Nagrinėjamoje byloje nuteistojo įvardintas ruošimasis grįžti 2006-08-13 į tarnybos vietą negali būti įvertintas kaip konkretus siekis ar sumanymas būtent šią dieną grįžti į karinį dalinį. Teisėjų kolegijos nuomone, T. A. savavališkai be pateisinamų priežasčių po trumpalaikių atostogų negrįždamas į tarnybos vietą suvokė, kad pažeidžia kariuomenės drausmės statutą, tuo suprasdamas pavojingos savo šios veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo nesugrįžimo į tarnybos vietą jo gali ieškoti, tačiau nuteistasis buvo visiškai abejingas tam, kiek jis laiko neatvyks į tarnybos vietą, ar jo kas ieškos, ar neieškos. Minėtu atveju nuteistajam buvo visiškai nesvarbu ar jis bus patrauktas drausminėn karinėn atsakomybėn, ar baudžiamojon atsakomybė už savavališką pasišalinimą, ar dezertyravimą. Byloje jam pareiškus įtarimus, o vėliau ir kaltinimus šiame epizode tiek dėl savavališko pasišalinimo, tiek dėl dezertyravimo, T. A. visiškai pripažino savo kaltę. Tai reiškia, kad jam nerūpėjo jo neatvykimo į tarnybą teisinės pasekmės ir tokia jo veikos kvalifikacija. Dėl šių aplinkybių manytina, kad T. A. veikė netiesioginės tyčios kaltės forma.“⁷⁴

⁷⁴ Kauno apygardos teismo 2007 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1A-219-133-2007.
<https://www.infollex.lt/tp/318738>

Reikia pasakyti, kad teismas netinkamai aiškino T.A. tyčios formą, nurodydamas, kad jis veikė netiesiogine tyčia, nes ši kaltės forma minėtoje nusikaltimo su formaliąja sudėtimi yra negalima, todėl išsamiau šis teismo išaiškinimas bus nagrinėjamas prie nusikalstamos veikos Dezertyravimo subjektyviųjų nusikalstamos veikos požymių.

Apibendrinant nusikaltimą numatytą Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje Savavališkas pasišalinimas, reikia pasakyti, kad kvalifikuojant nusikalstamą veiką profesinės karo tarnybos kariui pagal šį kodekso straipsnį būtų tikslinga skaičiuoti kario tarnybos valandas, kurias jis turi atlikti karo tarnybą, kadangi profesinės karo tarnybos karys esant kasdieninei tarnybai privalo tarnybos vietoje būti tik nuo 8.00 val. iki 17.00 val., kitu laiku, jei nėra įsakymo dėl budėjimo ar pratybų, kariui yra jo laisvas asmeninis laikas ir vertinti, kad jis nėra tarnybos vietoje ir tuo laiku, kai neturi pareigos joje būti kaip trukmę savavališko pasišalinimo manytina, nėra teisinga. Iš analizuotų sprendimų matoma, kad teismai nesigilino ir neanalizavo pareigos kariui būti tarnybos vietoje laiko, o trukmę skaičiavo formaliai pagal neatvykimo į tarnybą paras, nesigilinant į nustatytas kario tarnybos valandas, kas manytina nėra tinkama veikos kvalifikavimui pagal BK 322 straipsnį ir pasišalinimo trukmė turėtų būti skaičiuojama tarnybos.

Tiek dezertyravimas (BK 323 str.), tiek savavališkas pasišalinimas (BK 322 str.) yra trunkamieji nusikaltimai, o šie nusikaltimai aprašyti formaliosiomis nusikaltimų sudėtimis. Esant formaliajai nusikaltimo sudėčiai, nusikaltimas laikomas baigtu nuo objektyvios veikos padarymo ir nusikaltimo padariniai nėra reikalingi, todėl neturėtų būti keliamas klausimas dėl civilinio ieškinio dydžio, kadangi tai negali turėti įtakos šios nusikalstamos veikos kvalifikavimui, o tuo labiau išteisinamojo nuosprendžio priėmimui, nes civilinio ieškinio dažniais atvejais tokiose bylose Lietuvos kariuomenė ir nepateikia, tačiau vien dėl to neturėtų būti asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei jo veikoje yra visi nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje sudėties požymiai, nes tai prieštarauja teisingumo principui.

Už savavališką pasišalinimą iš tarnybos vietos iki 10 parų, neturint tikslo išvengti karo tarnybos manytina, kad būtų proporcinga ir pakankama drausminė atsakomybė, pvz. atlyginimo sumažinimas, papildomų užduočių skyrimas, laipsnio pažeminimas ir pan.

4. DEZERTYRAVIMO NUSIKALTIMO SUDĖTIES OBJEKTIVIŲJŲ IR SUBJEKTYVIŲJŲ POŽYMIŲ BAUDŽIAMASIS TEISINIS VERTINIMAS IR TEISMŲ PRAKTIKA

Šiame skyriuje bus analizuojami nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnyje sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, bus pateikiama teismų praktika ir ikiteisminio tyrimo metu priimti sprendimai taikant šį kodekso straipsnį. Ši veika yra tarp dažniausiai pasitaikančių nusikalstamų veikų Krašto apsaugos sistemoje ir iš esmės ji panaši į kitas dvi šiame darbe nagrinėtas nusikalstamas veikas, kadangi kario bendras tikslas darant šiame darbe nagrinėjamas visas tris nusikalstamas veikas yra išvengti karo tarnybos. Tiek dezertyravimo, tiek savavališko pasišalinimo objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai susiję su trukme, t.y. savavališkas pasišalinimas kariui gali būti inkriminuojamas, jei jis trunka ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų ir norint kariui taikyti baudžiamąją atsakomybę už Savavališką pasišalinimą nereikia įrodinėti kario tyčios išvengti karo tarnybos, kai tuo tarpu dezertyravimas kariui gali būti inkriminuojamas, jei jis trunka ilgiau kaip dešimt parų ir taip pat nereikia įrodinėti kario tyčios išvengti karo tarnybos. Kario tyčios įrodinėjimas išvengti karo tarnybos yra svarbus tuo atveju, kai norima kvalifikuoti nusikalstamą veiką kaip Dezertyravimą, kai pasišalinimo trukmė nesiekia baudžiamosios atsakomybės ribų t.y. iki 3 dienų, arba sudaro savavališko pasišalinimo trukmę, tuomet, jei nustatoma, kad karys pasišalino iš karo tarnybos turėdamas tikslą išvengti karo tarnybos tuomet kario veika gali būti kvalifikuojama kaip dezertyravimas esant alternatyviam nusikalstamos veikos požymiui, *jei tai padaryta turint tikslą išvengti karo tarnybos*, o Vengimo atlikti karo tarnybą objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai yra susiję su vengimo būdais, tačiau svarbu pažymėti, kad tarp vengimo atlikti karo tarnybą ir dezertyravimo normų taikymo atsiranda problema tada, kai pvz. karys žinodamas, kad už neatvykimą į tarnybos vietą iki trijų parų jam bus taikoma drausminė nuobauda – atleidimas iš tarnybos ir jis sąmoningai siekia to, turėdamas tikslą išvengti karo tarnybos. Nustačius kario tikslą išvengti karo tarnybos ir todėl darant drausmės pažeidimą – neatvykimą į tarnybos vietą net ir vieną tarnybos dieną galėtų būti jo veika kvalifikuojama kaip vengimas atlikti karo tarnybą, esant **kitokios apgaulės** požymiui, tačiau taip pat veika gali būti kvalifikuojama ir kaip Dezertyravimas, esant alternatyviam nusikalstamos veikos požymiui, *jei tai padaryta turint tikslą išvengti karo tarnybos*, todėl tikslinga ją išanalizuoti ir pateikti teisinės kvalifikavimo problemas, kaip buvo minėta dėl teisės aktų nesuderinamumo yra palikta teisinių spragų, kariams padariusiems šią nusikalstamą veiką išvengti bet kokios teisinės atsakomybės, bus pateikta atribojimo kriterijai tarp nusikaltimo numatyto Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje (Savavališkas pasišalinimas) ir 323 straipsnyje (Dezertyravimas).

323 straipsnis. Dezertyravimas

1. Karys, pasišalinęs iš dalinio ar tarnybos vietos ilgesniam negu dešimt dienų laikui arba tiek laiko neatvykęs į dalinį ar tarnybos vietą arba nepaisant pasišalinimo trukmės tai padaręs turėdamas tikslą išvengti karo tarnybos, baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų.

2. Karys, padaręs šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką karo padėties metu ar atlikdamas kovos užduotį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki aštuonerių metų.

4.1. Objektiviai nusikalstamos veikos Dezertyravimas sudėties požymiai

Dezertyravimo objektiviai požymiai (veika) pasireiškia alternatyvių veikų padarymu: 1) savavališku pasišalinimu iš dalinio ar tarnybos vietos ilgesniam negu dešimt dienų laikui; 2) neatvykimu ilgesnį negu dešimt dienų laiką po nustatyto laiko be pateisinamų priežasčių į dalinį ar tarnybos vietą; arba 3) pasišalinimu arba neatvykimu, jei tai padaryta turint tikslą išvengti karo tarnybos.

Pirmosios dvi veikos yra išanalizuotos prie nusikaltimo savavališkas pasišalinimas.

„Pasišalinimu arba neatvykimu, jei tai padaryta turint tikslą išvengti karo tarnybos, pasireiškia tuo, kad karys be vado leidimo palieka dalinį ar tarnybos vietą, arba karys, teisėtai išleistas iš dalinio ar tarnybos vietos, nustatyto laiko į ją nesugrįžta be pateisinamų priežasčių, jei tokiu elgesiu siekiama išvengti karo tarnybos. Šiuo atveju pasišalinimo arba neatvykimo trukmė neturi reikšmės teisiniam veikos kaip nusikaltimo vertinimui.“⁷⁵

Vilniaus apygardos teismo baudžiamosios bylos Nr. 1A-636-365/2019 nutartyje buvo pažymėta, kad: „tiek dezertyravimas (BK 323 straipsnis), tiek savavališkas pasišalinimas (BK 322 straipsnis) yra trunkamieji nusikaltimai ir laikomi baigtais nuo objektyvios veikos padarymo, nusikaltimo padariniai yra už tokio nusikaltimo sudėties ribų. Minėtų nusikaltimų sudėčių objektyviosios pusės požymiai yra susiję su trukme, t.y. baudžiamoji atsakomybė pagal BK 322 straipsnį už savavališką pasišalinimą iš tarnybos vietos kyla jei kario pasišalinimas truko ilgiau kaip tris paras, o baudžiamoji atsakomybė pagal BK 323 straipsnį už dezertyravimą kyla esant trimis alternatyviems nusikaltimo požymiams: t.y. kario pasišalinimas iš dalinio ar tarnybos vietos ilgesniam negu dešimt dienų laikui; per tiek pat laiko neatvykimas į dalinį ar tarnybos vietą; ir

⁷⁵ Bieliūnas, E. ir kt., „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas. Specialioji dalis“ (213-330 straipsniai II tomas 2 dalis (Vilnius: Registrų centras, 2010), p. 600.

pasišalinimas, turint tikslą išvengti karo tarnybos, nepriklausomai nuo pasišalinimo trukmės. Taigi aptarta trukmė atriboja BK 322 ir 323 straipsniuose numatytus nusikaltimus.“⁷⁶

Paanalizuokime teismų praktikoje aiškinamus nusikalstamos veikos Dezertyravimas objektyviusius požymius, pavyzdžiui, Jonavos rajono apylinkės teismo byloje Nr. 1-19-722/2012 „A. D. būdamas karys, t. y. profesinės karo tarnybos karys, eilinis, 2008-05-09 sudaręs profesinės karo tarnybos sutartį Nr. TS-77, ketverių metų laikotarpiui, nuo **2010-03-22 08 val. 00 min. iki 2010-04-01 17 val. 00 min.** ir nuo **2010-04-06 08 val. 00 min. iki 2010-08-09 17 val. 00 min.** neatvyko į tarnybos vietą Batalione, t. y. tyčia, be pateisinamų priežasčių, nustatytu laiku neatvyko į tarnybos vietą ir tai truko ilgesnį negu dešimt dienų laiką- dezertyravo. A. D., nuo **2010-08-23 08 val. 00 min. iki 2010-10-26**, tyčia, be pateisinamų priežasčių neatvyko į tarnybos vietą Batalione, dislokuotame Karaliaus Mindaugo g. 11, Rukloje, Jonavos rajone, ilgiau kaip dešimt dienų laiką, kol Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministrės 2010-10-22 įsakymu Nr. P-1415 su juo nuo 2010-10-26 buvo nutraukta profesinės karo tarnybos sutartis ir jis buvo išleistas į atsargą. A. D. pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1d. (dezertyravimas nuo 2010-03-22 iki 2010-04-01 ir nuo 2010-04-06 iki 2010-08-09) ir nuteistas 1 (vienerių) metų laisvės atėmimu. A. D. pripažintas kaltu pagal Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1d. (dezertyravimas nuo 2010-08-23 iki 2010-10-26) ir nuteistas 6 (šešių) mėnesių laisvės atėmimu.“⁷⁷

Analizuojant šį teismo sprendimą nėra aišku, kodėl teismas kario neatvykimą į tarnybos vietą nuo 2010-03-22 08.00 val. iki 2010-04-01 17.00 val. ir nuo 2010-04-06 iki 2010-08-09 vertino kaip vieną nusikaltimą dezertyravimą, nes šio nusikaltimo kvalifikavimui reikalinga, kad kario veika pasireikštų *neatvykimu ilgesnį negu dešimt dienų laiką po nustatyto laiko be pateisinamų priežasčių į dalinį ar tarnybos vietą*, o šiuo atveju kario neatvykimas turėjo sudaryti daugiau nei 240 valandų, skaičiuojant pasišalinimo trukmę nuo 2010-03-22 08.00 val. iki 2010-04-01 17.00 val. susidaro tik 7 paros ir 16 valandų, nes byloje nėra duomenų, kad kariui į tarnybą reikėjo vykti ir savaitgalį, todėl šiuo atveju kario savavališkas pasišalinimas nuo 2010-03-22 08.00 val. iki 2010-04-01 17.00 val. sudaro nusikaltimo savavališkas pasišalinimas sudėtį, o nuo 2010-04-06 iki 2010-08-09 ir nuo 2010-08-23 iki 2010-10-26 dezertyravimo sudėtis, kadangi dezertyravimas pagal Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnį yra trunkamasis nusikaltimas (trunkamoji nusikalstama veika yra tada, kai kaltininkas tam tikrą laikotarpį nepertraukiamai yra nusikalstamos būsenos, kuri susidaro nevykdant teisinės pareigos arba padarius tam tikrą kitą neteisėtą veiksmą), šio nusikaltimo sudėtis yra formali, o esant formaliajai nusikaltimo sudėčiai,

⁷⁶ Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-636-365/2019. <https://www.infollex.lt/teise/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1775558>

⁷⁷ Jonavos rajono apylinkės teismo 2012 m. vasario 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-19-722/2012. <http://eteismai.lt/byla/203849955523159/1-19-722/2012?word=dezertyravimas>

nusikaltimas laikomas baigtu nuo objektyvios veikos padarymo, ir nėra reikalingi nusikaltimo padariniai. Šioje byloje kaltinamajam inkriminuojamų nusikaltimų objektyvieji požymiai susiję su trukme, o pagal Lietuvos Respublikos BK 323 str. atsakomybė už dezertyravimą kyla jei kario pasišalinimas iš tarnybos vietos truko ilgiau kaip dešimt dienų, ši trukmė iš esmės atiboja nuo Lietuvos Respublikos BK 322 str. Savavališkas pasišalinimas.

Šioje byloje galima konstatuoti, kad teismai nesigilino į pasišalinimo trukmės laiko tikslų skaičiavimą ir neteisingai kvalifikavo kaltinamojo veiką, taip pat šioje byloje manytina galima A.D. veiką kvalifikuoti kaip vieną nusikaltimą pagal Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnį (Dezertyravimas), kadangi iš surinktų byloje duomenų matoma, kad karys pats teigia, kad tarnauti nenori, susirado kitą darbą, o tai rodo, kad jis turi tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos, todėl jo veikoje yra vienas iš dezertyravimo objektyviųjų požymių, kuris pasireiškia pasišalinimu arba neatvykimu, jei tai padaryta turint tikslą išvengti karo tarnybos.

Kitoje Jonavos rajono apylinkės teismo byloje Nr. 1-165-751/2011 „V. K. t. y. profesinės karo tarnybos karys, eilinis, nuo 2010-09-09 08 val. 00 min. iki 2011-02-04 tyčia be pateisinamų priežasčių neatvyko į tarnybos vietą Batalione, dislokuotame (-), ilgiau kaip dešimt dienų laiką, kol Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministrės 2011-02-02 įsakymu Nr. P-133 su juo 2011-02-04 buvo nutraukta profesinės karo tarnybos sutartis ir jis buvo išleistas į atsargą, t.y. padarė nusikalstamą veiką numatytą Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1 d.“ V. K. pripažintas kaltu padarius nusikaltimą, numatytą Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1 d. ir nuteistas laisvės atėmimu 7 (septyniems) mėnesiams.“⁷⁸

Analizuojant šį teismo sprendimą matoma, kad karys į tarnybos vietą neatvyko penkis mėnesius, kas reiškia, kad jo veikoje yra nusikalstamos veikos Dezertyravimas požymiai ir šioje byloje nusikalstama veika kariui kvalifikuota pagal pasišalinimo trukmę.

Marijampolės rajono apylinkės teismo byloje Nr. 1-320-564/2015 „J.P. būdamas profesinės karo tarnybos kariu, eiliniu, 2011 m. vasario 1 d. penkerių metų laikotarpiui, t. y. iki 2016 m. vasario 1 d. sudariusiu profesinės karo tarnybos sutartį, nuo 2014-06-02 iki 2014-09-04 neatvyko į tarnybos vietą Batalione, dislokuotame Vytauto g. 72, Marijampolėje, kol nuo 2014 m. rugsėjo 17 d. 2014-09-17 Bataliono vado įsakymu Nr. P-190 „Dėl eil. J. P. nušalinimo nuo pareigų ir perkėlimo į laikinąjį profesinės karo tarnybos personalo rezervą“, buvo nušalintas nuo pareigų ir perkeltas į laikinąjį profesinės karo tarnybos personalo rezervą, t. y. neatvyko į tarnybos vietą ilgiau kaip dešimt dienų – dezertyravo.“⁷⁹

⁷⁸ Jonavos rajono apylinkės teismo 2011 m. gegužės 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-165-751/2011. <http://eteismai.lt/byla/235301983301390/1-165-751/2011?word=dezertyravimas>

⁷⁹ Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-320-564/2015. <http://eteismai.lt/byla/42647311630207/1-320-564/2015?word=dezertyravimas>

Šioje byloje kario veika taip pat buvo kvalifikuota kaip dezertyravimas pagal pasišalinimo trukmę, kuri yra ilgesnė nei dešimt dienų.

Vilniaus apylinkės teismo byloje Nr. 1-2602-1015/2019 „T. Š., būdamas profesinės karo tarnybos kariu ir (duomenys neskelbtini) d. profesinės karo tarnybos sutartimi Nr. (duomenys neskelbtini) įsipareigojęs tarnauti Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemoje iki (duomenys neskelbtini) d., nuo (duomenys neskelbtini) d. tarnaudamas (duomenys neskelbtini) pareigose, be pateisinamų priežasčių neatvyko į tarnybos vietą, dislokuotą (duomenys neskelbtini), nuo 2019 m. gegužės 7 d. iki 2019 m. gegužės 26 d., tai yra ilgiau nei dešimt dienų laiko, tokiu būdu dezertyravo“. ⁸⁰

Šioje byloje teismas dėl duomenų vertinimo ir veikos kvalifikavimo nurodė, kad: „[BK 323](#) straipsnio 1 dalyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė kariui, pasišalinusiam iš dalinio ar tarnybos vietos ilgesniam negu dešimt dienų laikui arba tiek laiko neatvykusiam į dalinį ar tarnybos vietą arba nepaisant pasišalinimo trukmės tai padariusiam, turint tikslą išvengti karo tarnybos. Dezertyravimas yra trunkamasis nusikaltimas ir šis nusikaltimas aprašytas formaliąja nusikaltimo sudėtimi. Esant formaliajai nusikaltimo sudėčiai, nusikaltimas laikomas baigtu nuo objektyvios veikos padarymo, o nusikaltimo padariniai yra už tokio nusikaltimo sudėties ribų. Kaltinamajam inkriminuojamo nusikaltimo sudėties objektyviosios pusės požymiai susiję su trukme, t. y. baudžiamoji atsakomybė pagal [BK 323](#) straipsnį už dezertyravimą kyla, jei kario pasišalinimas iš tarnybos vietos truko ilgiau kaip dešimt dienų.“⁸¹

Kaip matoma šioje situacijoje profesinės karo tarnybos karininkas taip pat buvo nuteistas už dezertyravimą pagal [BK 323](#) straipsnio 1 dalį, esant jo veikoje požymiui „pasišalinimas iš dalinio ilgesniam negu dešimt dienų laikui“ ir apylinkės teismas priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį nesirėmė ir ne analizavo dar vieno dezertyravimo sudėties požymio, kurio nėra savavališko pasišalinimo nusikaltimo sudėtyje, tai – nepaisant pasišalinimo trukmės karys pasišalina iš tarnybos vietos turėdamas tikslą išvengti karo tarnybos, nes kaip matoma iš nuosprendyje esančių duomenų, kad karys iš tarnybos vietos pasišalino ne pirmą kartą, o kitus kartus jo pasišalinimo trukmė buvo trumpesnė nei dešimt dienų, tačiau tokie kario veiksmai rodo, kad karys suprato savo veiksmų pasekmes ir žinojo apie atsakomybę, tačiau tai jo nesustabdė nuo neatvykimo į tarnybos vietą be pateisinamų priežasčių, kas galėtų būti vertintina, kad karys turėjo tikslą išvengti karo tarnybos.

⁸⁰ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. spalio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2602-1015/2019. <https://www.infollex.lt/tp/1787066>

⁸¹ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. spalio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2602-1015/2019. <https://www.infollex.lt/tp/1787066>

Tauragės rajono apylinkės teismo byloje Nr. 1-185-799/2016, kurioje: „P. G., būdamas profesinės karo tarnybos karys, tarnaudamas (-), tyčia, be pateisinamų priežasčių, nustatytu laiku, laikotarpyje nuo 2016-02-08 8.00 val. iki 2016-03-17 07.55 val. ilgiau negu dešimt dienų laiko, neatvyko į tarnybos vietą. Be to, jis, būdamas profesinės karo tarnybos karys, tarnaudamas (-), tyčia, be pateisinamų priežasčių, ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų laiko, laikotarpyje nuo 2016-03-30 8.00 val. iki 2016-04-06 08.00 val., neatvyko į tarnybos vietą. Be to, jis, būdamas profesinės karo tarnybos karys, tarnaudamas (-), tyčia, be pateisinamų priežasčių, nustatytu laiku, laikotarpyje nuo 2016-04-13 8.00 val. iki 2016-05-25 11.50 val. ilgiau negu dešimt dienų laiko, neatvyko į tarnybos vietą, kol buvo sulaikytas karo policijos ir pristatytas į tarnybos vietą“ ir pripažintas kaltu: pagal Lietuvos Respublikos BK 322 str. 1 d., pagal Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1 d. (dėl neatvykimo į tarnybą nuo 2016-02-08 iki 2016-03-17) ir pagal Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1 d. (dėl neatvykimo į tarnybą nuo 2016-04-13 iki 2016-05-25). P.G. duodamas parodymus paaiškino, kad tarnybos pradžioje tarnyba jam patiko, tačiau vėliau tarnyba pradėjo nebepatikti, nes ėmė jausti, kad paskirtoje kuopoje jis negali pilnai savęs realizuoti, norėjo daugiau veiklos, lauko taktinių pratybų. Nenorėdamas tarnauti paskirtoje vietoje, pradėjo išsisukinėti, ieškoti galimybių netarnauti. Į tarnybą nenuvyko kaltinime nurodytais laikotarpiais ir visus kartus jį iš namų į tarnybą vėl nuvežė karo policija.⁸²

Analizuojant šią bylą matome, kad profesinės karo tarnybos karys į tarnybą nevyko tam tikrais laikotarpiais, kurių trukmė sudarė savavališko pasišalinimo ir dezertyravimo sudėtis, iš kario paaiškinimo galima daryti išvadą, kad karys tarnauti toliau nebenori ir turi tikslą išvengti karo tarnybos, tai rodo ir jo veiksmai, kad į tarnybą jis nevyksta, jį suranda Karo policijos pareigūnai pristato į tarnybos vietą, tačiau jis po tarnybos valandų grįžęs namo į ją nevyksta, tada surandamas vėl Karo policijos pareigūnų ir vėl nuvežamas, tokiu būdu sunkinama jo teisinė padėtis, kadangi kiekvienu kartu jis daro naują nusikaltimą, t.y. savavališką pasišalinimą ar dezertyravimą. Manytina, kad šioje byloje kaltininko veika pasireiškia pasišalinimu arba neatvykimu į tarnybos vietą, turint tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos ir jo veikoje yra vienos nusikalstamos veikos, numatytos Lietuvos Respublikos BK 323 str. (dezertyravimas) požymiai. O teismas formaliai inkriminavo nusikalstamas veikas tik nustatydamas pasišalinimo trukmę, tačiau nesigilino į kitas reikšmingas aplinkybes ir neanalizavo kario tyčios, kuri buvo nukreipta į išvengimą karo tarnybos.

Klaipėdos miesto apylinkės teismo byloje Nr. 1-162-972/2017 kurioje: „D.V. nuteistas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 323 straipsnio 1 dalį (dvi veikos), kadangi „D. V. būdamas profesinės karo tarnybos kariu, tarnaudamas (-), tyčia be pateisinamų priežasčių 2016-

⁸² Tauragės rajono apylinkės teismo 2016 m. rugsėjo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-185-799/2016. <http://eteismai.lt/byla/234512325869924/1-185-799/2016?word=dezertyravimas>

07-15 apie 11 val. savavališkai pasišalino iš tarnybos vietos ir ilgiau kaip dešimt dienų be pateisinamų priežasčių neatvyko į tarnybos vietą, esančią Liepojos g. 5, Klaipėda, kol 2016-08-02 12.30 val. buvo sulaikytas ir grąžintas į tarnybos vietą karo policininko vyr. srž. V. B. “Be to, jis, būdamas profesinės karo tarnybos kariu, tarnaudamas (-) turėdamas tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos, tyčia be pateisinamų priežasčių ilgiau negu dešimt dienų, tai yra nuo 2016-08-03 iki 2016-08-31 neatvyko į tarnybos vietą, esančią Liepojos g. 5, Klaipėda, kol 2016-08-31 Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 2016-08-26 įsakymu Nr. P-1079 buvo pašalintas iš profesinės karo tarnybos.”⁸³

Iš bylos aplinkybių matyti, kad D.V. turėdamas tikslą išvengti karo tarnybos du kartus tam tikru laikotarpiu į tarnybos vietą nevyko, pirmuoju kartu buvo surastas Karo policijos ir pristatytas į dalinį, taip jo trunkamoji nusikalstama veika dezertyravimas nutrūko, tačiau jis neketino tarnauti ir po to vėl į tarnybos vietą nevyko taip realizuodamas antros nusikalstamos veikos pagal Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1 d. požymius, tačiau po to jis buvo atleistas iš karo tarnybos.

Iš aukščiau išdėstytų aplinkybių matyti, kad kariui, kuris nevyksta į tarnybos vietą yra palikta galimybė institucijoms dirbtinai sunkinti jo teisinę padėtį, o teismas formaliai konstatavo, kad karys padarė dvi atskiras nusikalstamas veika, numatytas Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnio 1 dalyje, kadangi neatvykimo į tarnybą trukmė sudarė minėto nusikaltimo sudėtį, tačiau neanalizavo ko kaltinamasis siekė nevykdamas į tarnybos vietą, t.y. jis turėjo vienintelį tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos, todėl šioje byloje manytina yra viena nusikalstama veika pagal Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnį 1 dalį.

4.2. Subjektyvieji nusikalstamos veikos Dezertyravimas sudėties požymiai

Šis nusikaltimas gali būti padaromas tiesiogine tyčia, t.y. profesinės karo tarnybos karys supranta, kad neatvykdamas į tarnybos vietą pažeidžia karo tarnybos sutartį, o nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos karys suvokia, kad nevykdamas neatlieka prievolės, suvokia tokios savo veikos pavojingas pasekmes ir nori taip veikti, plačiau tiesioginė tyčia šiame darbe yra jau išanalizuota.

Šio straipsnio 2 dalyje numatyti nusikaltimo kvalifikuojamieji požymiai – savavališkas pasišalinimas karo padėties metu ir savavališkas pasišalinimas atliekant kovos užduotį. Kvalifikuojamieji požymiai yra šiame darbe išanalizuoti prie nusikaltimo vengimas karo tarnybos.

⁸³ Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-162-972/2017. <http://eteismai.lt/byla/218331083871258/1-162-972/2017?word=dezertyravimas>

Kario veikos kvalifikavimui pagal Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnį reikalinga nustatyti, kad jis į tarnybos vietą neatvyko ilgiau kaip dešimt parų. Tačiau skirtingai nei savavališko pasišalinimo atveju, kai nusikalstama veika kvalifikuojama iš esmės tik pagal kario pasišalinimo trukmę ir pasišalinimo atveju nereikia įrodinėti, koks buvo kario pasišalinimo tikslas, t.y. pasišalinimas turi trukti ilgiau nei tris paras, tačiau ne ilgiau dešimt parų, o dezertyravimo kvalifikavimui, jei karys į tarnybos vietą neatvyko trumpiau nei dešimt parų, pakanka įrodyti, kad karys į tarnybos vietą neatvyksta turėdamas tikslą išvengti tolimesnės karo tarnybos ir nesvarbu, kad neatvykimo trukmė yra trumpiau nei dešimt parų.

Kauno apygardos teismas 2007 m. kovo 20 d. baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-133-2007 nurodė, kad Dezertyravimas gali būti padaromas ir netiesiogine tyčia, tačiau reikia pažymėti, kad teisinėje literatūroje buvo bandoma įrodyti, kad netiesioginė tyčia būdinga ir nusikalstamoms veikoms su formaliąją sudėtimi, tačiau visi mokslininkų argumentai prieštaravo įstatyminei netiesioginės tyčios sąvokai. Netiesioginė tyčia negalima ne tik nusikalstamose veikose su formaliąja sudėtimi, kaip šiuo atveju savavališkas pasišalinimas ar dezertyravimas, bet ir kėsinantis ar rengiantis nusikaltimui, todėl analizuojant prie savavališko pasišalinimo paminėtą Kauno apygardos teismo 2007 m. kovo 20 d. baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-133-2007 priimtą sprendimą išsamiau dėl kario veikos perkvalifikavimo iš pasikėsinimo dezertyruoti pagal BK 22 str. 1 d. ir 323 str. 1 d., į baigtą savavališką pasišalinimą pagal BK 322 str. 1 d. nors teismas priimdamas sprendimą nurodė, kad karys veikė netiesioginės tyčios kaltės forma, tačiau iš esmės ši kaltės forma minėtoje nusikaltimo su formaliąja sudėtimi yra negalima, tačiau teismo argumentai dėl perkvalifikavimo remiantis išaiškintu momentu, kad karys veikė netiesioginės tyčios kaltės forma, todėl negali būti kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas įvykdyti dezertyravimą nėra teisingas, nes teismas išsamiai neanalizavo asmens (kario) psichinio santykio su padaryta pavojinga veika ir jis nurodė, kad kario kaltės forma yra netiesioginė tyčia, todėl, kad jis „savavališkai be pateisinamų priežasčių po trumpalaikių atostogų negrįždamas į tarnybos vietą suvokė, kad pažeidžia kariuomenės drausmės statutą, tuo suprasdamas pavojingos savo šios veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo nesugrįžimo į tarnybos vietą jo gali ieškoti, tačiau nuteistasis buvo visiškai abejingas tam, kiek jis laiko neatvyks į tarnybos vietą, ar jo kas ieškos, ar neieškos. Minėtu atveju nuteistajam buvo visiškai nesvarbu ar jis bus patrauktas drausminėn karinėn atsakomybėn, ar baudžiamojon atsakomybė už savavališką pasišalinimą, ar dezertyravimą. Byloje jam pareiškus įtarimus, o vėliau ir kaltinimus šiame epizode tiek dėl savavališko pasišalinimo, tiek dėl dezertyravimo, T. A. visiškai pripažino savo kaltę. Tai reiškia, kad jam nerūpėjo jo neatvykimo į tarnybą teisinės pasekmės ir tokia jo veikos kvalifikacija. Dėl šių aplinkybių manytina, kad T. A.

veikė netiesioginės tyčios kaltės forma.”⁸⁴ Tačiau analizuojant kario psichinį santykį su padaryta pavojinga veikia reikia pažymėti, kad pagal kariuomenėje nusistovėjusią praktiką ir karių rengimo tvarką visi kariai pradedantys tarnybą yra supažindinami su baudžiamąją ir drausmine atsakomybe už neatvykimą į tarnybos vietą ir šiuo atveju iš situacijos matoma, kad karys suprato ir žinojo, kad daro nusikalstamą veiką, tačiau jo vienintelis tikslas rodo, kad karys turėjo tikslą išvengti karo tarnybos, nes po pirmos nusikalstamos veikos, kai jis jau žinojo ir suvokė savo veiksmų pasekmes jis pasitaikius galimybei vėl pasišalino iš tarnybos vietos ilgiau nei dešimt parų iki kol buvo sulaikytas Karo policijos pareigūnų, kas patvirtina, kad kario veikoje abiem atvejais yra vienintelis tikslas išvengti karo tarnybos ir visiškai nėra reikalinga pasišalinimo trukmė, nes kario veikoje yra, nusikalstamos veikos numatytos BK 323 straipsnyje (Dezertyravimas) požymiai (nepaisant pasišalinimo trukmės, tai padaręs turėdamas tikslą išvengti karo tarnybos), todėl galima konstatuoti, kad abiem atvejais karys veikė tiesioginės tyčios forma, t.y. karys suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, jis žinojo, kad dėl neatvykimo į tarnybos vietą jis bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau jis to norėjo, nes turėjo tikslą išvengti karo tarnybos, todėl kario veikos kvalifikavimas kaip pasikėsinimas dezertyuoti pagal BK 22 str. 1 d. ir 323 str. 1 d., ar kaip baigtą savavališką pasišalinimą pagal BK 322 str. 1 d., pirmos instancijos teismo manytina buvo teisingas ir galimas, nes karys veikė tiesioginės tyčios kaltės forma, nes kario veikoje buvo faktinis daromos veikos aplinkybių suvokimas ir daromos veikos socialinės reikšmės suvokimas.

4.2.1. Nusikalstamos veikos Dezertyravimas subjektas, kuris netinkamas karo tarnybai

Nusikaltimo dezertyravimas ar savavališkas pasišalinimas subjektu gali būti tik karys, kuris jau išnagrinėtas analizuojant kitus straipsnius.

Tikslinga paanalizuoti dezertyravimo ar savavališko pasišalinimo subjektą, per netinkamumą karo tarnybai, kai nustatoma, kad karys netinkamas karo tarnybai, kai jis jau atlieka karo tarnybą ir padaro vieną iš aukščiau minėtų nusikalstamų veikų. Lietuvos kariuomenės Karo policijoje buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kariui ir jam buvo įteiktas pranešimas apie įtarimą, padarius nusikaltimą, numatytą LR BK 323 str. 1 d., kad jis įtariamas tuo, kad būdamas privalomosios pradinės karo tarnybos karys ir paskirtas baziniam kariniam rengimui į (-), tyčia be pateisinamų priežasčių neatvyko į tarnybos vietą, nustatytu laiku, t. y. 2016 m. liepos 24 d. 18.00 val., iki kol 2016 m. rugpjūčio 4 d. 08.45 val. buvo sulaikytas Lietuvos kariuomenės Karo policijos, tai yra, neatvykdamas į tarnybos vietą ilgiau negu dešimt dienų, dezertyravo.

⁸⁴ Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-162-972/2017. <http://eteismai.lt/byla/218331083871258/1-162-972/2017?word=dezertyravimas>

Karys apklaustas įtariamuoju paaiškino, kad jis alkoholį vartoja nuo 15 metų ir išleistas namo iš tarnybos vietos su draugais pradėjo vartoti alkoholį ir į tarnybos vietą negrįžo, nes negalėjo nustoti vartoti alkoholį ir jį vartojo, kol surado jį Karo policija ir parvežė į tarnybos vietą. Grįžus į tarnybą jis buvo išsiųstas gydytis, nes išreiškė, kad tarnauti nebenori ir nebegali dėl nuolatinio alkoholio poreikio. Po gydymosi, jis buvo atleistas nuo privalomosios pradinės karo tarnybos kaip netinkamu tęsti privalomąją pradinę karo tarnybą. (diagnozė: Psichikos ir elgesio sutrikimai, vartojant alkoholį, priklausomybės sindromas).

Remiantis tuo, kad karys buvo netinkamas tęsti karo tarnybą dėl nustatytos diagnozės kario atžvilgio ikiteisminis tyrimas dėl Lietuvos Respublikos BK 323 str. 1 d. numatytos nusikalstamos veikos buvo nutrauktas motyvuojant tuo, kad: „nors dezertyravimo objektyvūs požymiai ikiteisminio tyrimo metu buvo nustatyti, t. y. karys neatvyko į tarnybos vietą ir tai truko ilgiau nei dešimt dienų. Tačiau taip pat svarbu nustatyti ir asmens vidinę - psichinę, savo elgesį suvokiančią, pateisinančią, nukreipiančią ir kontroliuojančią pusę. Lietuvos Respublikos BK 2 str. 3 d. numato, kad asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo galima buvo reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio. Kaip matyti iš bylos medžiagos karys nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą pradėjo 2016 m. liepos 4 dieną. Pagal (-) vado įsakymą kaip ir visi (-) kariai 2016 m. liepos 22 d. jis buvo išleistas į namus iki 2016 m. liepos 24 d. 18 val., tačiau nurodytu laiku į tarnybą negrįžo, kadangi niekaip negalėjo nustoti svaigintis alkoholiu ir juo svaiginosi iki 2016 m. rugpjūčio 4 d. 08.45 val., kol buvo sulaikytas Lietuvos kariuomenės Karo policijos. Sprendžiant, ar iš kario buvo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio, būtina įvertinti aplinkybę, kad dar iki privalomosios pradinės karo tarnybos pradžios karys jau buvo gydytas dėl psichikos sutrikimų, jam buvo diagnozuoti psichikos ir elgesio sutrikimai vartojant alkoholį, nustatytas priklausomybės sindromas. Kaip matyti iš 2016 m. rugpjūčio 24 d. Karo medicinos tarnybos pažymos atlikus medicinos ekspertizę buvo priimtas sprendimas, kad karys pagal sveikatos būklę yra netinkamas privalomajai pradinei karo tarnybai. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, darytina išvada, kad jis, būdamas netinkamas karo tarnybai, negalėjo pažeisti BK 323 str. 1 d. saugomų teisinių gėrių“.

Kaip matome šiuo atveju kario priklausomybės liga nuo alkoholio lėmė, kad karys buvo pripažintas netinkamu tęsti karo tarnybą ir tai jam suteikė galimybę būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės dėl dezertyravimo.

Apibendrinant aukščiau analizuotus teismų sprendimus reikia pasakyti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pabrėžta, kad pagrindinis teisingumo siekis – pagrįstai ir teisingai nubausti kaltąjį asmenį. Jeigu baudžiamosiose bylose tai nebūtų pasiekama, netektų prasmės Konstitucijos nuostatos, užtikrinančios žmogaus <...> teises ir laisves, o tokie siekiai gali būti įgyvendinti tik tuomet, kai teisingai kvalifikuojamos nusikalstamos veikos ir

asmeniui už jo padarytą nusikalstamą veiką taikomi teisingi teisiniai padariniai. Išanalizavus teismų priimtus sprendimus dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos BK 322 str. (Savavališkas pasišalinimas) ir 323 str. (Dezertyravimas) galima teigti, kad baudžiamasis įstatymas taikomas formaliai, nesigilinant į kario pasišalinimo ar neatvykimo į tarnybos vietą laiko skaičiavimą, į kaltininko tyčią, t.y. į tai kaip karys suvokė ir įvertino savo daromų veikų pobūdį, kokios paskatos lėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama. Taip pat pažymėtina, kad profesinė karo tarnyba grindžiama savanoriškumo principu, kas reiškia, kad profesinės karo tarnybos karys savo savanoriškai pasirašytą sutartį gali nutraukti nepasibaigus sutarties terminui iš ko išplaukia, kad profesinės karo tarnybos kariui, skirtingai nei nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kariui, nėra įstatymu nustatytos prievolės atlikti karo tarnybą, todėl manytina, kad nesant karo padėties ar profesinės karo tarnybos kariui vykdant kovos užduotį tokių nusikaltimų kaip savavališkas pasišalinimas ar dezertyravimas kvalifikavimas turint tikslą išvengti karo tarnybos niekaip nesuderinama ir galimai šių baudžiamosios teisės normų taikymas reikalauja kompetetingų institucijų peržiūrėjimo, įvertinimo ir pakeitimo siekiant tinkamai taikyti baudžiamąją atsakomybę, kaip kraštutinę priemonę (ultima ratio), nes manytina, kad savavališko pasišalinimo ir dezertyravimo institutas turėtų būti taikomas tik nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kariams, kadangi šiems kariams numatyta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose įstatymuose pareiga atlikti karo tarnybą.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Igyvendinus šio baigiamojo darbo uždavinius, visapusiškai išanalizavus nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai sudėties požymius ir jų praktinį taikymą. Atlikus šią analizę, tyrimo hipotezė pasitvirtino ir buvo pagrįsti ginamieji teiginiai. Tai atsispindi pateikiamose išvadose:

1. Istoriškai nusikaltimai, susiję su vengimu atlikti karo tarnybą, savavališku pasišalinimu, dezertyravimu, mažai kito.
2. Nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnyje (Vengimas atlikti karo tarnybą) „kitokios apgaulės“ požymis yra netinkamas, kadangi kariams, siekiantiems išvengti karo tarnybos, tačiau nenaudojantiems apgaulės, yra galimybė išvengti tolimesnės karo tarnybos be jokių teisinių pasekmių, kas laikytina teisės spraga.
3. Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnio (Savavališkas pasišalinimas) ir 323 straipsnio (Dezertyravimas) normos taikomas formaliai, nesigilinant į kario pasišalinimo ar neatvykimo į tarnybos vietą laiko skaičiavimą, į kaltininko tyčią, t.y. į tai kaip karys suvokė ir įvertino savo daromų veikų pobūdį, kokios paskatos lėmė nusikalstamos veikos padarymą ir kokių padarinių šia veika buvo siekiama.
4. Pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus ir teismų sprendimus, institucijoms yra palikta teisinė galimybė, kariui, kuris nevyksta į tarnybos vietą, dirbtinai sunkinti jo teisinę padėtį, t.y. didinti nusikalstamų veikų skaičių, kadangi nėra aiškiai numatytos tvarkos, nuo kada karys privalo būti nušalintas nuo pareigų, kokios procedūros privalo būti atliktos karį sugrąžinus į tarnybos vietą ir panašiai. Taip pat kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnį ar 323 straipsnį nėra gilinamasi, kokį tikslą karys turėjo pasišalinęs iš tarnybos vietos, skaičiuojama tik pasišalinimo trukmė ir nusikalstamų veikų epizodai.
5. Karo tarnybą reglamentuojantys teisės aktai nėra iki galo suderinti ir visiškai teisingi, nes pavyzdžiui už savavališką pasišalinimą (ilgiau nei trys dienos) ar dezertyravimą karys atsako ir drausmės statuto nustatyta tvarka, t.y. kariui atliekamas drausmės pažeidimo tyrimas po kurio taikoma vienintelė numatyta drausminė nuobauda – atleidimas iš tarnybos ir baudžiamąją tvarka t.y. jam taikomos Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje ir 323 straipsnyje numatytos sankcijos, manytina, kad vadovaujantis teisingumo ir protingumo principu, kariui turėtų būti taikoma viena priemonė, nes toks dvigubas atsakomybės taikymas turėtų būti neįmanomas remiantis *non bis in idem* principu.

6. Kario sąvokos, kuri apimtų visus teisinius aspektus ir būtų aiškiai apibrėžta nėra nei viename teisės akte, tiesiog aiškinant kas yra karys reikia analizuoti atskiras tarnybos rūšių sąvokas, kas reiškia, kad sąvoka karys yra daugialypė, o Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme kario sąvokos aiškinimas reikalauja išsiaiškinti ir kitas sąvokas, taip pat Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse sąvoka karys yra aiškinama analogiškai.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina išvadoje Nr. 2 aprašytą teisės spragą šalinti taip:

Daryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 316 straipsnio pakeitimą:

316 straipsnis Vengimas atlikti karo tarnybą

1. Karys, vengęs atlikti tikrąją karo tarnybą sutrikdydamas savo sveikatą arba simuliuodamas ligą, suklustodamas dokumentus ar ~~kitokia apgaule~~ kitokiu būdu vengiant, tolimesnės karo tarnybos.

baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų.

2. Karys, padaręs šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką karo padėties metu ar atlikdamas kovos užduotį, arba jeigu dėl tos veikos atsirado sunkių padarinių,

baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki aštuonerių metų.

2. Siūlytina išvadoje Nr. 3 aptartą problemą spręsti darant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 322 straipsnio pakeitimą:

322 straipsnis. Savavališkas pasišalinimas

1. Karys, savavališkai pasišalinęs iš dalinio ar tarnybos vietos arba be pateisinamų priežasčių nustatytu laiku neatvykęs į dalinį ar tarnybos vietą, jeigu pasišalinimas truko ilgiau kaip ~~tris paras~~ 72 tarnybos valandas, bet ne ilgiau kaip ~~dešimt parų~~ 240 tarnybos valandų baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

2. Karys, padaręs šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką karo padėties metu ar atlikdamas kovos užduotį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų.

3. Už savavališką pasišalinimą iš tarnybos vietos iki 10 parų, neturint tikslo išvengti karo tarnybos manytina, kad būtų proporcinga ir pakankama drausminė atsakomybė, o tik tuo atveju, kai savavališkai pasišalinama karo padėties metu ar atliekant kovos užduotį, veika būtų kvalifikuojama kaip nusikaltimas Savavališkas pasišalinimas pagal Lietuvos Respublikos BK, taip pat baudžiamosios atsakomybės taikymas už savavališką pasišalinimą ar dezertyravimą taikos

metu būtų taikomas tik kariams, kuriems karo tarnyba yra privaloma pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus, t.y. nuolatinės privalomosios pradinės karo tarnybos kariams, rezervo kariams, todėl siūlytina daryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 322 straipsnio pakeitimą:

Pakeisti 322 straipsnio 1 dalį ir ją išdėstyti taip:

„1. Karys, kuriam karo tarnyba yra privaloma, savavališkai pasišalinęs iš dalinio ar tarnybos vietos arba be pateisinamų priežasčių nustatytu laiku neatvykęs į dalinį ar tarnybos vietą, jeigu pasišalinimas truko ilgiau kaip tris paras, bet ne ilgiau kaip dešimt parų, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki dvejų metų“.

Pakeisti 322 straipsnio 2 dalį ir ją išdėstyti taip:

„2. Profesinės karo tarnybos karys, savavališkai pasišalinęs iš dalinio ar tarnybos vietos arba be pateisinamų priežasčių nustatytu laiku neatvykęs į dalinį ar tarnybos vietą karo padėties metu ar atliekant kovos užduotį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų.

4. Tam, kad būtų išvengta nusikalstamų veikų skaičiaus dirbtinio didinimo kariui, *kuris turi tikslą išvengti karo tarnybos*, reikalinga priimti tam tikrą poįstatyminį teisės aktą ar padaryti pakeitimus galiojančiose Krašto apsaugos ministro tvarkose, kur būtų aiškiai numatyta tvarka ir procedūros, kad karys pasišalinęs iš tarnybos vietos nepriklausomai nuo pasišalinimo trukmės, kai jis surandamas ir pristatomas į tarnybos vietą būtų nedelsiant nušalinamas nuo pareigų ir jo veika kvalifikuojama pagal Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnį esant alternatyviam nusikalstamos veikos požymiui, *jei tai padaryta turint tikslą išvengti karo tarnybos*.

5. Siūlytina vengimo atlikti karo tarnybą subjektą - karys, baudžiamajame įstatyme aiškinti taip: **karys** – Lietuvos Respublikos pilietis, įstatymų nustatyta tvarka įgijęs kario statusą ir atliekantis vieną iš karo tarnybos rūšių. Toks aiškinimas apimtų profesinę karo tarnybą, savanorišką nenuolatinę karo tarnybą, kariūnų tarnybą ar privalomąją karo tarnybą, kuri apima privalomąją pradinę karo tarnybą (nuolatinę privalomoji karo tarnyba, jaunesniųjų karininkų vadų mokymai), tarnybą aktyviajame rezerve, tarnybą paskelbus mobilizaciją. Taip aiškinant „kario“ sąvoką bus aišku, kad už vengimą atlikti karo tarnybą gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik asmuo turintis kario statusą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).
3. Lietuvos Respublikos karo prievolės įstatymas, *Valstybės žinios* 86, 4150 (2011).
4. Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas, *Valstybės žinios* 49, 1325 (1998).
5. Lietuvos Respublikos Lietuvos kariuomenės drausmės statuto patvirtinimo įstatymas, *Valstybės žinios* 51, 1635 (1999).
6. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas, *Valstybės žinios* 2, 16 (1997).
7. Lietuvos Respublikos mobilizacijos ir mobilizacinio rezervo rengimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 116-2695; 2011, Nr. 72-3464.
8. Lietuvos Respublikos karo padėties įstatymas, *Valstybės žinios* 52, 1482 (2000).
9. Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministro įsakymas „Dėl profesinės karo tarnybos sutarties nutraukimo kario iniciatyva prieš terminą tvarkos aprašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios* 32, 1517 (2012).
10. Piesliakas V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.
11. Autorių kolektyvas, „*Lietuvos baudžiamoji teisė*“, *Specialioji dalis*, (Vilnius: MRU, VDU, 2017).
12. Egidijus Bieliūnas ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras III tomas*. Specialioji dalis (213-330 straipsniai II tomas 2 dalis (Vilnius: Registrų centras, 2010).
13. Jurgita Spaičienė ir Andriejus Stoliarovas, „*Baudžiamoji atsakomybė už karinės tarnybos vengimą Lietuvoje 1919-1940 m. laikotarpiu*“: *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, (Vilnius: Registrų centras, 2014) cituota iš Kariuomenės gyvenimas. Kariuomenės teismo kronika. Karys, 1993, Nr. 14.
14. Piesliakas, V. „*Dvigubos atsakomybės problema Lietuvos teisėje*“, *Jurisprudencija*. 2001, Nr.23 (15).
15. Pitrenaitė, B. „*Teisinio reglamentavimo įtaka ekstremalių situacijų valdymo veiksmingumui*“, *Jurisprudencija*, Mokslo darbai 5(83) (2006).
16. Petras Algirdas Čiočys, Jurgis Janukevičius, Edvardas Jasulionis, „*Enciklopedinis karybos žodynas*“. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008.
17. Internetinis Lietuvos kalbos žodynas.
<http://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Mobilizacija>

18. Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas.
<http://lkiis.lki.lt/>

Teismų praktika:

19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009 m. rugsėjo 24 d. nutarimas byloje Nr. 16/2009. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta529/content>
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1^l straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje Nr. 24/2004. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta265/contenthttps://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.34169/asr>
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Karo prievolės įstatymo nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje Nr. KT9-N7/2017. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1728/content>
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-66/2008, „LAT“. <http://eteismai.lt/byla/192610497910660/2K-66/2008?word=kario%20s%C4%85voka>
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio mėn. 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-509/2006. <http://eteismai.lt/byla/122093527754131/2K-509/2006>
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101/2008. <http://eteismai.lt/byla/45300604756063/2K-101/2008>
25. Vilniaus apygardos teismo 2019 m. lapkričio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-636-365/2019. <https://www.infolex.lt/teise/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=1775558>
26. Kauno apygardos teismo 2007 m. kovo 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-133-2007. <https://www.infolex.lt/tp/318738>
27. Panevėžio apygardos teismo 2016 m. kovo 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-491/2016. <http://eteismai.lt/byla/234882560299749/1A-59-491/2016?word=vengimas%20atlikti%20karo%20arnyb%C4%85%20316%20str>
28. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. spalio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2602-1015/2019. <https://www.infolex.lt/tp/1787066>

29. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. rugsėjo 7 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1096-659/2012. <http://eteismai.lt/byla/132843004024002/1-1096-659/2012?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85>
30. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2017 m. sausio 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-162-972/2017. <http://eteismai.lt/byla/218331083871258/1-162-972/2017?word=dezertyravimas>
31. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2015 m. rugpjūčio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-320-564/2015. <http://eteismai.lt/byla/42647311630207/1-320-564/2015?word=dezertyravimas>
32. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-61-412/2014. <http://eteismai.lt/byla/54379098970904/1-61-412/2014?word=vengimas%20atlikti%20karo%20tarnyb%C4%85>
33. Alytaus rajono apylinkės teismo 2011 m. balandžio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-172-319/2011. <http://eteismai.lt/byla/196426952922116/1-172-319/2011?word=Savavali%C5%A1kas%20pasi%C5%A1alinimas>
34. Jonavos rajono apylinkės teismo 2012 m. vasario 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-19-722/2012. <http://eteismai.lt/byla/203849955523159/1-19-722/2012?word=dezertyravimas>
35. Jonavos rajono apylinkės teismo 2011 m. gegužės 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-165-751/2011. <http://eteismai.lt/byla/235301983301390/1-165-751/2011?word=dezertyravimas>
36. Tauragės rajono apylinkės teismo 2016 m. rugsėjo 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-185-799/2016. <http://eteismai.lt/byla/234512325869924/1-185-799/2016?word=dezertyravimas>

Kasacinės nutartys:

1. Nr. 2K-426/2006.
2. 2K-16/2010.
3. 2K-263/2010.
4. 2K-401/2011.
5. 2K-139/2012.
6. 2K-426/2010.
7. 2K-7-200/2008.
8. 2K-30/2008).

9. 2K-500/2005.
10. 2K-805/2005.
11. 2K-132/2008.
12. 2K-607/2007.
13. 2K-263/2010.
14. 2K-559/2011.
15. 2K-161/2012.
16. 2K-517/2004.
17. 2K-274/2011.

Damijonaitienė G. Kai kurių nusikalstamų veikų krašto apsaugos tarnybai baudžiamieji teisiniai aspektai/Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. Pavelas Kujalis.-Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2024.-78 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota pasirinktų nusikalstamų veikų krašto apsaugos tarnybai baudžiamieji teisiniai aspektai, iškeltos jų kvalifikavimo problemos bei pateikti siūlymai kaip šias problemas spręsti. Pirmoje darbo dalyje pateikiama nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų krašto apsaugos tarnybai teisinė charakteristika pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus ir apžvelgiami baudžiamosios atsakomybės už karinės tarnybos vengimą 1919-1940 metais teisiniai aspektai. Antrojoje darbo dalyje analizuojami Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnyje numatyto nusikaltimo „Vengimas atlikti karo tarnybą“ sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, šios nusikalstamos veikos kvalifikavimas ir su tuo susijusios teisinės problemos, teismų sprendimai. Trečiojoje darbo dalyje analizuojami Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje numatyto nusikaltimo „Savavališkas pasišalinimas“ sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, pateikiami teismų sprendimai taikant šį kodekso straipsnį ir pateikiamos teisinės kvalifikavimo problemos, aptariamios dėl teisės aktų nesuderinamumo paliktos teisinės spragos, dėl kurių kariams padarius šią nusikalstamą veiką yra galimybė išvengti bet kokios teisinės atsakomybės. Ketvirtojoje darbo dalyje analizuojami Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnyje numatyto nusikaltimo „Dezertyravimas“ sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, teismų sprendimai taikant šį kodekso straipsnį, pateikiamos teisinės kvalifikavimo problemos, pateikiami atribojimo kriterijai tarp nusikaltimo numatyto Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje (Savavališkas pasišalinimas) ir 323 straipsnyje (Dezertyravimas).

Pagrindiniai žodžiai: nusikalstamos veikos krašto apsaugos tarnybai, vengimas atlikti karo tarnybą, savavališkas pasišalinimas, dezertyravimas

Damijonaitienė G. Penal Legal Aspects of Certain Criminal Acts of National Defence Service/Master's thesis in criminal law and criminology. Supervisor Dr. Pavelas Kujalis.-Vilnius: Mykolas Romeris University, Institute of Criminal Law and Procedure, 2024.-78 p.

ABSTRACT

The Master's thesis analyses the criminal legal aspects of the selected criminal offences against the national defence service, raises the problems of their qualification, and provides suggestions on how to solve these problems.

The first part of the thesis provides a legal characterisation of crimes and misdemeanours against National Defence Service under the legislation currently in force and reviews the legal aspects of criminal liability for evasion of military service in 1919-1940. The second part of the thesis analyses the objective and subjective features of the composition of the offence of "Evasion of Military Service" under Article 316 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, the qualification of this offence and the related legal problems, as well as the court decisions.

The third part of the thesis analyses the objective and subjective elements of the offence under Article 322 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, presents the court decisions on the application of this article of the Code and the problems of its legal qualification, and discusses the legal loopholes left by the incompatibility of legislation, which allow soldiers who commit this offence to avoid any legal liability. The fourth part of the thesis analyses the objective and subjective elements of the offence under Article 323 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, the court decisions on the application of this article of the Code, the problems of legal qualification, and the criteria for distinguishing between the offence under Article 322 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania (Absence without leave) and the offence of Article 323 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania (Desertion).

Keywords: offences against the National Defence Service, evasion of military service, absence without leave, desertion

Damijonaitienė G. Kai kurių nusikalstamų veikų krašto apsaugos tarnybai baudžiamieji teisiniai aspektai/Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. Pavelas Kujalis.-Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2024.-78 p.

SANTRAUKA

Šis darbas yra skirtas išnagrinėti pasirinktų („*Vengimas atlikti karo tarnybą*“, „*Savavališkas pasišalinimas*“, „*Dezertyravimas*“) nusikalstamų veikų krašto apsaugos tarnybai baudžiamuosius teisinius aspektus, kvalifikavimo teorines ir praktines problemas, šių nusikalstamų veikų sudėčių požymių problematika, drausminės ir baudžiamosios atsakomybės už nagrinėjamą pavojingą veiką konkurencijos problema, numatyti, kaip galima būtų pašalinti šiuo metu egzistuojančias teisės spragas ir užtikrinti sklandų ir efektyvų šių normų taikymą. Iki šiol teisinėje literatūroje išsamiai nebuvo nagrinėjamos nusikalstamos veikos Krašto apsaugos tarnybai nei teoriniu, nei praktiniu aspektu, o tuo labiau nebuvo analizuojamos ir teisinės problemos kvalifikuojant šias nusikalstamas veikas.

Pirmoje darbo dalyje pateikiama nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų krašto apsaugos tarnybai teisinė charakteristika pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus, taip pat apžvelgiami baudžiamosios atsakomybės už karinės tarnybos vengimą 1919-1940 metais teisiniai aspektai ir teismų praktika. Antrojoje darbo dalyje analizuojami Lietuvos Respublikos BK 316 straipsnyje numatyto nusikaltimo „*Vengimas atlikti karo tarnybą*“ sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, šios nusikalstamos veikos kvalifikavimas ir su tuo susijusios teisinės problemos, teismų praktikos pavyzdžiai. Trečiojoje darbo dalyje analizuojami nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 322 straipsnyje „*Savavališkas pasišalinimas*“ sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, pateikiama teismų praktika taikant šį kodekso straipsnį.

Ketvirtojoje darbo dalyje analizuojami nusikaltimo, numatyto Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnyje „*Dezertyravimas*“ sudėties objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, pateikiama teismų praktika taikant šį kodekso straipsnį, pateikiamos teisinės kvalifikavimo problemos.

Nepakankamas temos mokslinis išvystymas ir nesusiformavusi teismų praktika sąlygoja, kad nėra aiškaus ir išsamaus nusikalstamų veikų Krašto apsaugos tarnybai požymių aiškinimo ir kvalifikavimo baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje, nėra taip pat teisės aktų suderinamumo, o tai lemia baudžiamosios teisės taikymo kokybę ir analogiškose situacijose skirtingus teismų sprendimus.

SUMMARY

Damijonaitienė G. Penal Legal Aspects of Certain Criminal Acts of National Defence Service/Master's thesis in criminal law and criminology. Supervisor Dr. Pavelas Kujalis.-Vilnius: Mykolas Romeris University, Institute of Criminal Law and Procedure, 2024.-78 p.

This thesis is aimed at examining the criminal legal aspects of selected offences ("Evasion of military service", "Absence without leave", "Desertion") against the National Defence Service, theoretical and practical problems of qualification, the problem of the elements of the constituent parts of these offences, the problem of competition between disciplinary and criminal liability for the dangerous offence under consideration, and the problem of the possible elimination of the currently existing loopholes in the law and the provision of a smooth and efficient application of these norms. So far, the legal literature has not comprehensively analysed criminal offences against the National Defence Service, neither from the theoretical nor from the practical point of view, and even less has been done in analysing the legal problems in qualifying these criminal offences.

The first part of the thesis provides a legal characterisation of crimes and misdemeanours against National Defence Service according to the legislation currently in force, as well as an overview of the legal aspects of criminal liability for the evasion of military service in the period from 1919 to 1940 and the case-law.

The second part of the thesis analyses the objective and subjective elements of the composition of the offence "Evasion of military service" under Article 316 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, the qualification of this offence and the related legal problems, as well as the examples of court practice. The third part of the thesis analyses the objective and subjective elements of the offence provided for in Article 322 "Absence without leave" of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, and presents the case-law on the application of this article of the Code.

The fourth part of the thesis analyses the objective and subjective elements of the offence provided for in Article 323 "Desertion" of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, presents the case law on the application of this Article of the Code and the problems of legal qualification.

Insufficient scientific development of the topic and unstructured case law lead to a lack of clear and comprehensive interpretation and qualification of the elements of offences against the National Defence Service in the doctrine of criminal law and in the case law, as well as to a lack of compatibility of legal acts, therefore resulting in lack of quality of application of criminal law and discrepancies in court decisions in analogous situations.